

ORIZONT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

NOIEMBRIE 2016

NR. 11 (1615)

ANUL XXVIII

1 LEU

www.revistaorizont.ro

11

MIHAI ȘORA

UN CENTENAR PENTRU GLORIA CULTURII

TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII

STEFAN AUG. DOINAȘ, ULTIMA ANTOLOGIE

CORNEL UNGUREANU

1. ULTIMA ANTOLOGIE DIN POEZIA LUI ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

În prefața la volumul *O sută și una de poezii* de Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Braga descoperă o nouă cale de acces către opera abundentă, atât de diversă, atât de greu de așezat într-o antologie.

Scrie Doinaș, citează Mircea Braga: "Ce-mi pasă că ea (cartea, n. B.) solicită un singur organ – ochiul? Acest organ e singurul care se poate deschide înlăuntrul. Univers în miniatură, pagina unei cărți anulează, fără îndoială, a treia dimensiune a spațiului, pentru că e destinată inimii și sensibilității, imaginației și inteligenței mele, nu activității mele deambulatorii. Hartă stelară a limbii, ea nu-mi ia ochii cu spectacolul agresiv al fenomenalității, pentru că e un concentrat de tâlcuri, nu de aspecte sensibile. Ecranul lingvistic, singurul transparent, lasă ochiul meu interior să se plimbe în voie pe sensurile existenței, ca pe un peisaj esențial".

După remarcabilele studii ale lui Virgil Nemoianu, Ion Negoitescu, Ovidiu Cotruș, Nicolae Balotă, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Gheorghe Grigurcu, Al. Cistelean, Daniel Cristea Enache, fiecare dintre ele "protejând" o etapă sau alta din opera scriitorului, Mircea Braga încearcă, pe urmele teoreticianului Doinaș, să recitească întreaga operă. La drept vorbind, pe lângă studiile – numeroase, importante – pe care Doinaș la scrie despre literatură, ar mai fi numeroasele interviuri în care scriitorul vorbește despre opera sa. A fost un convorbitor plăcut, care a dat interviuri ample la mai toate întâlnirile la care a fost și a fost pretutindeni "acasă".

Trei interviuri pot fi descoperite în volumul *Templul memoriei. Ștefan Aug. Doinaș în dialog cu Emil Șimăndan*. În volumul apărut la Fundația culturală "Ioan Slavici" în 1998, Doinaș reproșează "faptul că, după ce-au pus odată eticheta asupra unui scriitor, nu mai urmărește evoluția lui ulterioară și îi consideră, întotdeauna, punctul de vedere inițial". Scriitorul atrage atenția că volumul *Psalmi* ar reprezenta un moment al concluziilor: "Ultima fază este aceasta a cărții apărute acum câteva zile, pe care am ținut s-o văd tipărită... o carte de *Psalmi*, o carte care arată pragul ultim al evoluției mele, această inspirație spiritualistă, religioasă".

Ideea *Psalmilor* ar fi plecat de la Paul Miron, care, la Freiburg, îi explicase că ar vrea ca în 1986, atunci când se împlineau 300 de ani de la traducerea *Bibliei* lui Șerban Cantacuzino, să republice *Biblia* într-o versiune modernizată. Ar fi trebuit să participe la această "versiune modernizată" Petru Creția, Eta Boeriu, Andrei Pleșu. Doinaș și-a ales pentru "modernizare" *Psalmii*. Traduce, cu eforturi, "cu multă pasiune", 50 de *Psalmi*. "Traducerea *Psalmilor* lui David și Solomon a fost pentru mine, fără îndoială, un motiv de inspirație, deși adevărata inspirație a unei poezii religioase nu ține de universul livresc, de lectură, ci ține de o anumită tărie sufletească...", îi declară Ștefan Aug. Doinaș lui Emil Șimăndan într-o carte (în cele trei interviuri) în care îi vorbește despre satul său, despre copilăria și adolescența sa.

Între cele *O sută și una de poezii* selectate de Mircea Braga sunt câteva care ar "rescrie" celebrele poeme privind "viața la țară". Iată cum celebrele poeme scrise de poezii noștri cei mari din secolul al XIX-lea devin ontopoeme: "Acum vine iarna. Vine ca un/ motiv de mult prezent cu ploi și nalbe-n/ peisaj, ca liniștea-n cetății de scaun./ Lumina unor ore mici dezbracă/ pădurile./ Învinețește-n galben/ un gri sticlos, un gri de promoroacă./ E ca o așteptare, mult prea largă/ pe umărul de aur ce-o susține/ și – iată: ochiul mănios aleargă/ chemat de nori, de frunze, de vârtejuri - / multe lucruri, însă prea puține/ în văzul exaltat de verzi prilejuri./ Ce trândavi fulgi ne tulbură furtiva/ ruină a mărunțului, fiorul/ de peșteri ce-nsoțește perspectiva./ Tenace rai rotund și noi - în centru!/ Atingem ceasul, umbra, câpriorul/ cum trec pe vale – revelații pentru// al căror țipăt n-avem glas ori gesturi./ Și tot ce ninge peste noi sunt resturi" (*Vine iarna*).

2. A VEDEA – A TRANSCRIE.

Doinaș avea geniul trans-scrierii. Sau a magnifierii "modelului". În *satul natal* (așa se cheamă poemul) toate se pot naște iar și poetul oficiază astfel: "La târnosirea culorilor, peste satul nașterii mele, mult-preamăritul/ Septembrie, comandase calești, fluturi și funigei. Începea iarăși ritul/ Recunoașterii după mustață. Tu ești Toader... Râde: Nu, eu sunt Ilie.../ De pe turla bisericii se lansa în aventura ei/ cea mai întârziată ciocârlie./ Gutui bucălate cu puf auriu ieșeau nespuse/ de obraznice din adolescență./ Am stat de vorbă cu viii și, mai ales, cu/ morții. O nebanuită luminiscentă/ Delimita pe sub pământul negru, ogrăzile/ islazul, holdele aspre și cimitirul".

Lângă acest poem al stingerii aș fi selectat *Satul*, în care linia triumfalistă, prezentă încă din baladele începutului numește continuități vizibile. Aș cita poemul întreg, dar rămân la transcrieri care abordează în cheie comică – surâsul celui care a învins: "Aici mă deștepta un crunt vâcar/ Sunând din goarnă. Deslușeam prin ploaie/ Roșcat, cu pete mari, cu pasul rar/ Un taur falnic frământând noroaie./ Pătrată, fruntea legăna o stea/ Venea ca o biserică să-și moaie/ Catapeteasma-n fulgere, vestea/ Un ev încălecat. Între picioare/ Purta o dublă, aprigă testea./ Un lent balans de clopote-fecioare./ Ieșeau cu muget vacile din curți/ Și se-nșirau greoi pe ulicioare/...

Mircea Braga mă onorează citând, pe ultima copertă a cărții, un text al meu: "Într-un dialog purtat la 3 martie 1990 la Budapesta și publicat, în mai, 2013 în *Orizont*, Jenő Farkas îl întreabă pe Doinaș "dacă există o anume dimensiune, o anumită spiritualitate ardelenescă în gândirea dumneavoastră literară". "Odată ce mi-am găsit atât de puține aderențe la specificul românesc, îmi cereți acum să-mi găsesc aderența cu un specific și mai limitat, acela transilvănean. Nu cred că acesta există, decât în măsura în care, venind din Transilvania, păstrez ceva, în structura mea, din ceea ce mi-a dat în primii ani, ani de formare, care sunt fără îndoială importanți în viața unui om, o atmosferă generală a gândirii mele,

în ceea ce scriu despre poezie și în felul în care am scris poezia: ceva din care cosmopolitismul despre care vorbea Negoitescu și care este un cosmopolitism de Mitteleuropa".

Da, desigur, acest răspuns nu e nou: Doinaș a repetat și în alte dialoguri că are puține aderențe la spiritul ardelenesc, și are aderențe și mai puține la spiritul transilvănean. La prima vedere, nu are nicio legătură cu poezia lui Goga, Șt. O. Iosif, Aron Cotruș, că e departe de literatura viguros afirmativă a rostirii "la persoana întâi". Nu funcționează în paradigma "subconștientului imperial". Mai scriam că noutatea șocantă pe care au propus-o cerchiștii după 1965 a eliminat orice cercetare mai amănunțită asupra proiectelor Cercului literar, așa cum funcționa el între 1943 și 1953. Și mai târziu.

Nimeni n-a încercat să descopere în poezia lui Doinaș *modelul triumfalist*, așa cum funcționa el în anii patruzeci. Cum va funcționa el în anii cincizeci, șaizeci sau șaptezeci. Doinaș era, în anii 40, 50, 60, dar și mai târziu, un poet al triumfurilor nesfârșite. Modelul lui (între alții) era Wagner. *Balada întrebării lui Parsifal* e unul dintre poemele croite pe un discurs wagnerian. Harul de versificator fără egal al lui Doinaș poate prelua lesne modelul Șt. O. Iosif, cel care a tradus, într-o versiune excepțională, *Lohengrin*.

Iată victoria lui Parsifal, versiunea Doinaș: "Doar Parsifal, uitând ce se cuvine./ Îl întreabă pe regele-n delir/ Care tânjea de zece ani mai bine/ De dorul întrebării ce nu vine:/ Messire, unde-i misticul potir?.../ Atunci, deodată, codri înfrunziră./ Cetățile țâșniră din noroi./ Și apele albastre năvăliră/ Jucându-și spumegarea ca o liră/ Pe care umblă degete de ploi./ Iar Regele, sărind din așternuturi/ Privea uimit în aerul verzui/ Cum holde noi rodeau în vechi ținuturi./ Și flori, și păsări, bete de săruturi./ Cântau liturgic învierea lui". (Ștefan Aug. Doinaș, *Balada întrebării lui Parsifal*, 1948).

Și iată monologul *Lohengrin* (traducător Șt. O. Iosif): "Depart, într-o misteroasă țară./ E un castel ce-i spune Montsalvat./ Și-un templu sfânt, ca o minune rară./ Cu pietre scumpe și-aur îmbrăcat./ Acolo este un potir de aur/ Adus de-un stol de îngeri pe pământ./ Păzit ca un neprețuit tezaur/ Din cel ce-i dintre oameni cel mai sfânt". Cavalerii înzăuați apar în toate baladele lui Doinaș. Chiar funeraliile, cortegiile funebre definesc existențe strălucitoare: "Căci loviturile cădeau în valuri/ În ritmul grav al ritmului duios;/ iar valurile suspinând la maluri/ loveau nostalgic marile chim-valuri/ vibrând de-un sunet orfic, unduios/ Zeița mării se-ntrecea cu focul/ purtând acest erou macedonean/ spre liniștea în carte-și află locul/ ambiția, durerea și norocul/ stârnite-n viață, tragic, an de an (*Funeraliile lui Demetrios*).

Scrisă în 1944, *Cvinta* ar figura o cum-până: ce vrea poetul? Iată dorințele în 1944: "Când țara mea arde, eu ies să privesc/ extatica noapte de vară./ Eu caut cu ochii sub cortul ceresc/ o tânără cvintă stelară./ Aproape, deasupra hotarului meu/ mă-ntâmpin-această figură/ a cărei văpaie arată mereu/ o forță albastră și pură". Poate nu suntem lămurii de semnificația finalului cvintei. Să fie steaua în cinci colțuri care își anunță apariția? Ce vrea să însemne "Când țara mea arde, eu ies să privesc/ o tânără cvintă stelară". Există și o *Odă*: "Mărire ție, Patrie ascunsă!//O, ce vâpăi scrumindu-se-n secret/ sau ce delir în marmură și frunză/ Dau frumuseții tale trup concret?"

Nici faimoasa *Baladă a mistrețului cu colți de argint* nu iese în afara acestor pattern-uri. "Și cornul sună, însă foarte puțin" evocă triumful poetului: așezarea lui în tiparul eminescian al victoriei. Scriitorul parafrazează texte celebre, unele dintre ele repere goetheene sau schilleriene.

Exeget al lui Nietzsche, Mircea Braga propune un excelent dialog cu opera lui Doinaș, într-o antologie cu totul remarcabilă.

MIRCEA MIHĂIES SCRIITORUL ANULUI 2016

Vineri, 4 noiembrie, la Iași, a fost acordat Premiul "Scriitorul anului 2016" eseistului și publicistului Mircea Mihăieș, pentru volumul *Ulysses, 732. Romanul Romanului*, apărut recent la Editura Polirom, în ediție cartonată, disponibil în curînd și în ediție digitală.

Conceput sub forma unui triptic, volumul e prima încercare în România de a face atît o istorie exhaustivă a celei mai celebre cărți de proză scrisă în limba engleză în secolul XX, cît și de a expune pentru publicul larg temele, tehnicile și mizele existențiale ale acesteia.

Istoria romanului urmărește etapele cristalizării ideii și ale execuției proiectului, precum și complicata poveste ce a urmat după tipărirea semilegală a romanului în Franța, avatarurile în justiția americană și consecințele pentru destinul cărții. Ea arată cum Ulysses a devenit un punct de răscruce în evoluția literaturii secolului XX și a celei actuale, indiferent că a fost vorba de formulele experimentaliste radicale ori de modalități de exprimare a culturii populare.

Gala de decernare a Premiului "Scriitorul anului 2016" – un proiect literar al Uniunii Scriitorilor din România, împreună cu Primăria Iași și Filiala din Iași a Uniunii Scriitorilor, aflat la prima ediție –, s-a desfășurat în Sala Chopin, Palas Mall Iași.

La festivitate au participat: juriul – Adriana Babeți, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Ioan Holban, Eugen Negrici, Irina Petraș, Alex. Ștefănescu, Răzvan Voncu,

Mihai Zamfir (președinte); membrii Comitetului Director al U.S.R. și președinții Filialelor U.S.R., dar și cei 12 scriitori nominalizați: Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Gabriel Dimisianu, Radu Cosașu, Matei Vișniec, Livius Ciocârlie, George Bălăiță, Ioan Es. Pop, Ovidiu Genaru, Andrei Oișteanu și Mircea Mihăieș.

(Comunicatul editurii Polirom)

* În 29 octombrie 2016, Mircea Mihăieș a devenit laureatul Premiului "Ovidiu Cotruș", "pentru excelență în studiul marilor scriitori ai literaturii universale", acordat în cadrul Salonului revistei Familia. Ceremonia s-a desfășurat la Universitatea din Oradea, în prezența unui public numeros.

CUM SE FACE UN EVENIMENT ORAVITZAN LA LUMINA A CINCI INSTITUTII TIMIȘORENE MARCEL TOLCEA

Expoziția "Oravitzan 75 – Lumină în lumină" este o premieră în viața culturală a Timișoarei. Știu, când scrii asemenea lucruri, cititorul le primește cu o reticență firească. Suntem asaltați de evenimente în premieră, suntem ademeniți de pseudo-evenimente în care întâietatea e caraghioasă ori derizorie. De data asta, expoziția aniversară a lui Silviu Oravitzan a fost gândită într-un complet alt context. Într-unul axiologic și instituțional. Adică într-un efort instituțional- cultural care – îmi îngădui să observ – nu e nici măcar foarte rar, ci, de-a dreptul, inexistent.

Așadar, primul lucru premeditat, în vara lui 2015, a fost alegerea locului. Era nevoie de un spațiu generos ce depășește chiar posibilitățile Muzeului de Artă unde, în 2008, Oravitzan a expus în spațiile încă neamenajate ale întregului etaj doi. Fiindcă, de mai mulți ani, am o relație apropiată cu managerul Muzeului Național al Banatului, profesorul Claudiu Ilaș, am explorat ideea și am găsit, de îndată, mult entuziasm. Fiindcă lucrurile trebuie cântărite onest, adaug că dl Titus Bojin, la acea vreme președintele CJ Timiș, a găsit ideea potrivită și a făcut absolut tot ceea ce trebuia să facă.

Apoi am stabilit că un asemenea moment aniversar are nevoie de o personalitate a cărei aură depășește granițele României. Silviu Oravitzan a rostit atunci numele Academicianului Basarab Nicolescu, cu care deja se intersectase. Iar numele său avea să ne conducă, pe amândoi, spre spațiul universitar. Unde, prima persoană cu care am vorbit a fost prorectorul Universității de Vest, Mădălin Bunoiu. Cu care am convenit că venirea lui Basarab Nicolescu la Timișoara era obligatoriu urmată de un titlu de Doctor Honoris Causa. În tandem cu Facultatea de Filosofie, Științe Politice și ale Comunicării și, desigur, Facultatea de Fizică.

După care, fluxul natural al proiectului ne-a condus în biroul Rectorului Marilen Pirtea. Care a propus ca Universitatea de Vest, prin Fundația Universitatea de Vest, să se implice și în expoziție, și în organizarea unui simpozion, și în editarea catalogului. Fiindcă, între timp, stabilisem că acesta va fi scris de Acad. Basarab Nicolescu. Sigur, asocierea Mitropoliei Banatului a venit de la sine. O seară de povești cu Mitropolitul Ioan al Banatului și, aproape în același timp, o întâlnire cu Acad. Păun Otîman, președintele Filialei Timișoara a Academiei Române.

După care au urmat lucrurile de organizare la fața locului. Unde competența dlui Gheorghe Cocian de a duce ELBA și Banca Transilvania alături a fost, din nou, sub semnul unor lumini: Biala de Arhitectură se întâmpla în același timp la Timișoara cu expoziția Oravitzan. Drept pentru care, Dl Basarab Nicolescu a mijlocit participarea unuia dintre cei mai importanți arhitecți ai lumii: Gustavo Aviles.

Să nu uit să spun că, fără colegii mei Mădălin Bunoiu, Claudiu Mesaros și Camil Mihăescu, această așezare dimpreună ar fi fost imposibilă. Mulțumiri și gratitudine tuturor din partea lui Silviu Oravitzan, mai întâi!

ALTELE-S ARTELE CARTI PRIMITE LA REDACTIE CALIN-ANDREI MIHĂILESCU

- * Carta Drepturilor Supraomului
- * Napi pe capotă. Accidente rutiere în zonele agricole
- * Acid în ghiul. Mafiile rome în secolul XXI
- * Arheologia stufatului
- * Sfînci de neuitat. Autobiografia unui fost parașutist
- * "Tu, Oltule, să ne răzbuni!" Răscoala crapilor din Ardeal
- * De la robinet învătăm exprimarea. Limba olandeză pentru începători
- * Istoria Partidului Comunist din Dubai
- * Munci și zile. Jurnal din tura de noapte la topitorie
- * Dicționar explicativ ilustrat de scuze
- * Războiul troian s-a împotmolit. Eroismul la pitici
- * Fagot, taragot, Savaot. Îngeri și demoni în muzica populară din Banat
- * Haiductilitatea dintre artele plastice și cele elastice
- * *Hattrick*, de G. Coșbuc
- * De la corb la corb. Anuarul Asociației Oftalmologilor
- * Rolurile halucinației la plăieșii moldoveni din secolul al XVII-lea
- * *Cu și fără zbhghi*. Roman. Vol. 1, *Cu zbhghi*; vol. 2, în curs de apariție
- * Iatac de cord. Mistica romantică în Moldova
- * Baftă la cutie. Trusă de prim și ultim ajutor
- * *Încercări de tapiserie. Cu atenție singulară referitoare la istoria Persiei între -678 și +421, cu adăogiri ilustrative și exerciții de memorizare pentru cei mici*, de Dârmon Darak
- * *Hobbituary*, sau moartea pasiunii la închiderea fabricii de desuuri "Vitoria Lipan"
- * Toți la fel și toți defel. Acte de infanterie
- * Faliment în gară. Începuturile gimnasticii suedeze și abandonul cărbunelui la Fetești
- * Ulise pe amforă, Giordano Bruno pe rug. Despre viața la țară
- * Eu sînt tu. Greșeli tipice în orientarea turistică
- * Primprejur de Sântana. Limitele de acțiune ale bombei cu hidrogen
- * Oaspeți fără ADN. Viruși și bacterii de pe la noi
- * Războaiele laptelui. Frați gemeni în epoca de piatră
- * *Sfîrc pe muc. Precizie și dragălășenie la Drăgășani*. Ghid
- * Valet, damă, as. Istoria lumii fără popi
- * Aspirine frînte-n două. Aporiile lui Zenon de-a lungul timpului
- * "Pe asimptoate!" Dări de seamă ale

- bărbătușilor alfa
- * *"Le-am reținut pe toate la dejun"*. *Dări de seamă ale bărbătușilor alfa*, vol. 2
- * Muștiucul neființei la Heidegger
- * Dentiști iredentiști maghiari
- * Babangardă. Instinctul revoluționar la vîrste avansate
- * Cum să cădem bătînd la uși deschise? Manual de echilibristică
- * *Roata de rezervă a lui Alexandru cel Bun*. Odă
- * Sărutul țapului
- * Ce-am avut și ce-am pierdut. Istoria biroului de obiecte găsite din Gara de Nord, București, 1900-2000
- * *Zeromânii*. Ediția a doua
- * "Hatîr-satîr". Sinuciderea în condiții de imponderabilitate otomană
- * Puncte de revedere. Tricotajul mnemonic în era maionezei
- * Cum am supraviețuit un an singur în Pacific. Autobiografia unui rechin
- * *"Mă culc cult. Cine mă scoală?"*
- Poeme
- * Mumii necrofile. Istoria online a Egiptului
- * *Sînt tatăl tău, Alin. Deschide!* Roman
- * Libertatea de a parca pe culmi
- * Telenucleșe cu șnulphe. O bozobie cundă
- * Cîtă republică, atît Bicaz. Almanahul leacurilor de acumulare
- * Reciclarea viselor în micile ateliere de manufactură
- * *Sîngerosul Calapod din Tei*. Elegii
- * *Statul e suma însușirilor sumelor noastre*. Tratat
- * *First we take Ionescu, then Lollypopescu*. Cîntece ostășești
- * Miroshima. Istoricul sălii de lupte "Spartac"
- * Imensul sfîrc. Anatomia pentru cei mici
- * Coandă și nemulțumirea
- * Latina în Colentina. Limbi moarte ca limbi materne
- * "Dați-mi un ghilgamesh fără usturoi."
- Șaormă și competiție în România post-decembristă
- * Marte, Venus, iar de azi și Columbia
- * "Je reste où je m'en fous". Colonizarea estetică a zonelor mlăștinoase
- * *Tehnica muicidului*, de Rașelica Nachmanson
- * Influxul retrodox la vest de Prut: hermafrodiții din Rădăuți
- * *Imre și frișca*. Roman cu cnut și CD
- * *Surse de energie reînnoibilă: Aurelia Filipescu*. Spreadsheet
- * *Băstinaș în birt, emigrant la serviciu*. Rapoarte alese al Securității

ÎI MULȚUMIM DOAMNEI LUIZA PALANCIUC-ȘORA PENTRU AMABILITATEA DE A NE FI OFERIT FOTOGRAFIILE DOMNULUI MIHAI ȘORA, CU CARE ILUSTRĂM ACEST NUMĂR AL REVISTEI.

DOMENIUL PUBLIC E PLIN DE MINCIUNI

DANIEL VIGHI

Robert Șerban: Pentru unii dintre noi fiecare vârstă e un prag. Pentru alții e o pură convenție. Sau un prilej de bucurie. Ori de amăreală. Unii suntem detașați, alții afectați de schimbarea prefixelor. Tu cum te raportezi la propria vârstă? Ce aștepti de la ea? Te întreb și fiindcă ai împlinit 60 de ani!

Daniel Vighi: Mă sperie cifra aceea seacă și străină. Îmi pare că vorbește despre altcineva și din această cauză prefer să nu am de-a face cu ea, să mă contopesc în ritmul vieții cotidiene. Mă atrage tot ceea ce este departe de literatură, care este sufocantă, plină de ambiții, de minciuni ipocrite, ca tot ceea ce ține de domeniul public. Caut un raport de fericită raportare la toate și la mine însumi. Nu știu dacă se poate așa ceva, mă tem că nu se poate, și atunci, din nou, trebuie să mă prezint "în front", să mă dau interesat de lumea literară, deși – de cele mai multe ori – nu (mai) sunt.

– Dacă Dumnezeu este atotputernic, atunci poate face o piatră pe care să nu o poată ridica?

– Ce să-ți spun despre asta? Este un sofism șmecheresc născut din școala bine știută pe care o ironizează Socrate, expresie a unei îngâmfări filozofice față de niște amărășteni, așa cum erau creștinii din vremurile apostolice. Cu chestia asta m-am întâlnit pe când locuiam pe strada Eneas, la doamna Bradt, o nemțoaică din anii 1975-1976. Atunci am stat într-un fel de cămară devenită cameră, în curtea din spate, acolo fusei eu în anul I de facultate și am citit cel mai mult din viață, ca timp dedicat exclusiv acestei binecuvântate și nobile indeletniciri. Întrucât nu avusem nicidecum abilitățile de tocilar premiant care se cereau la școala (atunci și astăzi la fel!) și cum veneam din Lipova, am zis că n-o să intru veac la facultă cu fetele astea atoate-tocilare și am dat la fêfê, adică la fără frecvență. Buba era că nu se putea pe vremea aceea să stai afară din "câmpul muncii", că te putea lua militia pentru parazitism social, așa că maică-mea mi-a obținut, prin relațiile pe care le avea ca funcționar la Primăria oraș Lipova, fostul Sfat Popular, o adevărată cum că aș fi angajat ajutor de morar la CAP Radna (pentru tineri: Cooperativa Agricolă de Producție).

Cu adevărta aia mergeam seara la barul din Piața Lahovari să beau cafeaua-nechezol cu coniac, eram de o singurărate cosmică, iar singurii care mă puteau deranja erau patrulele de milițieni care îmi puteau cere să mă legitimez, deoarece aveam părul lung ca fost rocker pocăit la literatură. Pentru ei era adevărta aceea, numai că nu puteam ieși de prea multe ori la bar că "băteam la ochi", îmi puteau zice: "adică, ia stai, domnule, dumneata ești ajutor de morar la Radna și ești toată ziua la bar?". Așa că, vrând-nevrând, am petrecut luni de zile citind tot felul, printre ele chestia asta cu șmecherii de gnostici din primele secole care mi-au îmbârligat priceperea, preț de o cafea nechezol cu coniac la barul sărman cu fum și proletari, mi-am zis eu atunci așa: "dacă Pronia face piatră (și o poate face, dacă-i Atotputernică), atunci de bună seamă nu o poate ridica și nu mai este Atotputernică". Am stat olecuță pe gânduri, am tras din țigara Snagov cu

filtru și am hotărât că Ăl de Sus poate face ce vrea, dacă este Cel mai Tare din parcare (Omnipotenția, cum zic catolicii lui Benedek-neni de pe Valea Mare, de lângă mănăstirea franciscană Radna). Pe urmă, mi-am zis (aproape de momentul în care isprăveam a treia țigară Snagov și aproape să isprăvesc nechezolul) că, în fond, Mai Marele s-a limitat pe sine prin întrupare în Fiul, așa că "a se slăbi, Costică", nu ține, Dumnezeu poate face piatră pe care să n-o poată ridica. Doar să vrea! Și, întrucât este liber în voința Sa, așa cum ne-a făcut și pe noi, lăsându-și Pruncul răstignit, poate să o facă. Sau poate să nu o facă!

– Mai ai foamea de a fi în literatură, pe care o aveai în tinerețe și despre care mi-ai vorbit acum câțiva ani? Merită literatura investiția de timp, de energie, de... viață, până la urmă, în ea?

– Merită totul atâta timp cât faci ceea ce îți place, și mie îmi place cel mai mult, acum când sunt mai către parcare, după doișpe lustru de viețuire, cel mai mult îmi place să scriu și să citesc acasă. Am curtea cu salcâmul, cu iaz, cu două broaște țestoase care viețuiesc acolo de ani buni și-mi spun cum va fi vremea, dacă ies pe piatră vine vreme bună, dacă dispar, vine frigul, iarna stau în hibernare cu peștii carasă despre care unii spun că sunt cam prea grași și că le dau potol în exces. Așadar, viață, domnilor: faină și simplă! Cititul și scrisul se înscriu firesc în ritmurile acestea. Mă deranjează tot ce iese din chestia asta, adică obligațiile de viață literară de toate felurile: evit ce se poate și mă duc unde-i musai!

– Ești profesor de atâția ani, predai literatură. Cum faci să captezi atenția studenților tăi către această artă ce implică un efort pe care tot mai puțini oameni pare că vor să-l mai depună? Ce cărți îi îndemni să citească? De ce tocmai ele? Care ar fi pledoaria ta pentru literatură, rezumată în trei-cinci minute?

– Cel mai mult îmi place, după citit și scris, să bat din gură cu studenții despre arta modernă, să le văd pe fete cum se uită mirate; "profu' pare cam dilaila", zic, fără să zică, și asta nu e bine, trebuie să spunem cu voce tare ceea ce gândim, altfel nu vom fi o societate responsabilă, de inși liberi, vom fi ipocriți și duplicitari, așadar aștept să mi se spună ca de la om la om: "dom' profesor, Gellu Naum și Mircea Ivănescu ai dumitale scriu poezii de 25 de bani pe care nici dracu nu le înțelege". Așa ar fi fain, abia atunci începem să vorbim. Nu se prea întâmplă, așa că le citesc chestii la care mă privesc vag amuzate și tac, uneori plictisite, cu gândul la momentul când o să tac. E adevărat că nu sunt toți așa, am studenți care mor de plăcere, sunt și din aceștia, dar pe mine mă provoacă cei care tac plictisiți. Uneori amuzați, ca atunci când le-am citit poemul *Cântecul miresei* de Mihail Gălățanu, replică postmodernă la cântările ortodoxe ale ritualului matrimonial. Reproduc o parte să vadă și cititorii noștri ce fain-anapoda sunt: "Ca benzile de magnetofon, încâlcite, ca bobinele de film călcate-n picioare în sala proiecteurului, acolo, sus, în Camera Luminată, așa este părul tău, iubita mea. Slavă ție, Doamne al cinematografului de noapte,

care-ai izvodit-o pe iubita mea, unduitoare și plină de surprize ca 32 de programe de satelit! Cu nuri care promit delicii fără de sfârșit, desprinse din seriarele teve.

Regele ecranului m-a luat în cămărilor sale și mi-a descoperit a șaptea pecete a artei.

Minunată ești tu care mă chemi la rugăciune înaintea mesei, muzinul pătimăș al lecturilor horror și interzise.

A îmbătrânit lângă tine cedrul și chiparosul s-a mutat pe etichete. Un superb parfum de toaletă se face astăzi din sămânță de cedru, pentru ca tradiția să se păstreze".

– Insist, mai ales că te-am văzut în mijlocul studenților și pari de neoprit: cum și ce le spui ca să-i ții... aproape? Care sunt cărțile fără de care nu se poate să fii profesor de umanioare?

– Înaintea cărților trebuie să pricepi ce vrei de la elevi/studenți, tu în primul rând. Așadar ai de răspuns la o întrebare simplă pe care nimeni dintre "subiecții educației", cum obișnuiesc să spună tratatele greu de digerat de metodică, nu ți-o pun, și anume: "eu pentru ce trebuie să învăț ceea ce tu îmi ceri să învăț? La ce, dracului, îmi folosește treaba asta?" Nimeni nu zice și nici nu pune întrebarea asta pentru că suntem încă în învățământul cu chipul doamnei ministru Cati Andronescu: un învățământ centrat pe bani. Înainte de orice dați-ne bani și apoi mai vedem noi dacă mai discutăm și despre celelalte. Poate nu, poate da! Eu nu zic să nu primim salarii cât mai mari, dar nu așa răspundem la întrebările nepuse ale educației. Nu cred că dacă vom avea salarii de boieri ieșim automat din sindromul Cati al vechiului nostru învățământ care a reușit așa de bine ca, în aproape trei decenii, să nu se reformeze. O performanță pe care nimeni dintre bugetari nu a reușit-o! Așadar, la ce bun ceea ce îmi ceri dumneata să învăț, domnule profesor?

Aș mai spune că cea mai bună dovadă că nu avem un învățământ democratic este chiar absența acestei chestionări a studentului/elevului, pentru că ei, mai ales ei, ar trebui să o pună. Și nu o pun! Ce demonstrează asta? Un abandon al stării de ființă liberă, care nu tace și nu se supune fără să aibă

convingerea că făcând așa, supunându-se rigorilor educației, are un folos, altul decât acela al notei sau al diplomei, mai ales că acestea, cum s-a văzut așa de bine în ultimele decenii, pot fi cumpărate ca la tarabă. Dascălul stă ca la piața volantă din apropierea stadionului Dan Păltinișanu din Timișoara și te așteaptă cu masterate, cu diplome, cu note, cu tot ce vrei domnia ta, cu mica observație, lăsată pe seama secretariatelor, și anume SĂ PLĂTEȘTI. Mai apoi totul merge ca pe roate! Ai bani, ai diplome! Mai nou plagiezi și ai ce-ți trebuie. Educația plagiatului este cea mai bună școală a imposturii, a hoției, a nimicniciei noastre colective sub forma unui adagio din epoca de aur: ei se fac că-mi dau diploma de doctor, eu mă fac că scriu doctoratul! O formă de minciună de comun acord.

Să ne înțelegem: nu generalizez, am tot dragul și respectul pentru tinerii doctori de la noi și aiurea care muncesc cu pasiune pentru lucrările lor și-i îmbrățișez cu toată dragostea mea de dascăl. Eu nu la ei mă refer, ci la "subiecții educației" lui Cati Andronescu. Relicvele nesătule ale foamei de bani a foștilor nomenclaturiști și securiști ai educației de pe vremea epocii de aur. Cum ar fi numitul Aurelian Bondrea, rectorul octogenar (sau nonagenar) al Universității Spiru Haret pe care îl știu de pe vremea când tăia și spânzura în numele educației ceașiste prin minister, iar numele îi era rostit cu spaimă și multă fereală. Cum ar spune I. D. Sârbu, un adevărat sultan. Și ce a făcut el și alții asemenea lui: au devenit după revoluție capitaliști ai educației, au umplut țara de impostori pe bani: ba avocați, ba ingineri, ba doctori, ba profesori, ba te miri ce. Universități particulare cu nume duioase, de la Hyperion, la Mihai Eminescu și de aici la Dimitrie Cantemir, au umplut națiunea cu diplome și inși titrați, precum domnul general Oprea sau domnul Ponta.

Și pe cum ne umpleau cu din aceștia, în aceeași măsură lor li se umplea teșchereaua. Și Mama Mare a lor, a tuturor āstora de felul neuitatului rector Bondrea, este doamna Cati, of course, cu apucături TV de premiantă

indignată, dacă îi cere careva socoteală. Acum tragem ponoasele! Avem atât de mulți doctori falși că nu mai știm care sunt aceia ca lumea - mama lor de hoți! Ar trebui dați afară din sistemul de educație cu tot cu premianta Cati. Definitiv!

Cât despre faptul că nimeni nu ne întreabă dintre studenți la ce bun studiul literaturii, spre exemplu, când eu vreau să studiez conjugarea verbului în engleză sau italiană - asta este expresia școlii ca loc în care dascălul contează și ceilalți nu vor îndrăzni veac de veac să-l întrerupă sau, mai rău, să-l întrebe provocator ori, vai nouă!, să-l contrazică pe față. De aceea adesea obișnuiesc să pun întrebări care nu mi se pun. Știu că multora nu le place nici să citească, nici să aibă de-a face cu poezia lui nea cutare, postmodernul anapoda, știu asta și-mi place să-i stârnesc. Treaba cu arta modernă sau cu cititul lui Joyce ori Musil (groaznic!) este ca în scandalul cu monumentele de for public din centrul istoric al Timișoarei care au indignat pe multă lume ce voia în loc de Supermom pe Burebista sau pe Mihai Viteazul, că dă bine la CV-ul național. E ca și cum ai cere să-l dai deoparte pe Șostakovici pentru că-i rus de-al lui Putin și să-l pui în loc pe nea Guță, manelistul. Nu vreau să impun nimănui nimic, pot trăi amândoi pe fața pământului, și Guță, și Șostakovici, nu-mi place să interzic.

Pe de altă parte, un obiectiv didactic ar fi să spună subiectul educației ce gândește, să aibă curajul să zică: "dom' profesor, poezia asta e o tâmpenie sau tabloul ăsta e o mângălitură, nu-mi place și nici nu le înțeleg." Abia atunci mi-am atins scopul cu două mari foloase limpezi: curajul de a spune ce gândești și șansa de a gândi argumentat că de ce, mama zmeilor!, nu e bine cu Șostakovici și e mult mai bine cu Cristi din Banat. Dacă discutăm în acești termeni suntem înși cărora le pasă și care învață să argumenteze o afirmație, ori chestia nu e deloc de colea!

– **Și Ludmila Ulițkaia și Mircea Cărtărescu păreau a fi de acord, la Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara: cititul nu te face mai bun. Nici scrisul. Poți fi un scriitor genial, dar un mare ticălos. Chiar așa să fie? Tu ce spui, ce știi că au mișcat în tine cititul și scrisul?**

– Așa e, cititul nu te face mai bun, dar nici nu te afundă în nemernicie. Nu vorbesc aici de oameni răi de felul sado-masochiștilor, al criminalilor, al ălor cărora le place răul în sine sau din poftă de averi, precum Lucifer sau Al Capone. Țștia sunt răi din motive oarecum de înțeles sau care îmi par mai de înțeles; nu mă pot împăca însă cu un anume rău modern, ideologic, de extrema dreaptă sau stângă, sau răul fundamentalismului religios. Acest rău nu are pretenția că este așa ceva și mulți prostănaci chiar cred că e bine ca răul să se înstăpânească în lume ca să o facă mai bună. Cât de des auzim astăzi că, la urma urmelor, nu ne-ar strica o dictatură care să facă ordine, un mareșal ceva, un secretar general care să dicteze și noi să pocnim din călcăie. Las deoparte componenta de subordonare ascunsă în psihismul uman, e fain și liniștitor să fii slugă, nu-ți mai bați capul cu toate complicațiile care vin peste tine din zarva libertăților democratice.

Mulți cred sincer că democrația este un rahat pe băț, că este slabă, firavă, bleagă, lipsită de bărbăție, aceștia se închină, cum zice domnul Vattimo, la nucleul tare, au vână, sunt înși care visează la ceva vîguroșenie totalitară. De fapt, au suflet de slugi și visează la subordonare, unde e mișto că nu te mai zbați a proasta într-o societate competițională, cum zic pretentios avocații democrației. Nimeni dintre semenii noștri, vânjoși cu gura

și tânjitori după Bossul Suprem, nu iau în calcul că în lumea modernă, nu dictatorii au învins, ci blegoșenia asta de democrație. Așa și cu noii arhonți de felul lui Putin, vor pierde dacă e să se întâmple cum a curs istoria, dacă nu, vom fi toți troli și postaci literari ai marelui șef. Nu cred că va fi așa, din cauza cititului, a "proștiilor" artei plastice, a "trăznăilor" din spectacolele de top din dramaturgie, din filmografie. Arta și cultura sunt dușmanii "slabi" ai totalitarismului. Poți băga în pușcărie pe cetățeanul sovietic Varlaam Șalamov, îl poți deporta în Siberia, îl poți pune să mănânce din șaică, așa cum zicea fie iertata bunică-mea, prin anii 70: "las' că vine comunismul și vom mânca toți din șaică" (un fel de farfurie din aluminiu pentru soldați și ocnași, pentru cei care nu știu ce este vorba asta, n.n.).

Poți face ce vrei cu cetățeanul Șalamov, dar nu poți să-i arestezi gândirea și aspirațiile. Or astea sunt produse (și) ale cititului. Ale omului cultural. Există paradoxul lui Hitler ascultând Wagner sau al lui Stalin vizionând filme americane. Îi avem, spre meditație perplexă, pe Platon izgonind poeții din cetate, pe nazistul Heidegger, pe fascistul Céline, pe mussolinianul Pound, pe stalinistul Sartre. Și cu toate acestea, totalitarismul nu este produs al marii culturi, doar democrația este așa ceva. În fapt, Republica de la Weimar și diversitatea ei modernă a supărat ursuzenia cuminte a mic burgheziei germane care l-a adus la putere pe Adolf Hitler. Cred că există un raport invers proporțional în această treabă: cu cât mai multă cultură, cu atât mai puțină dictatură. Sau invers: multă dictatură, puțină cultură printre semeni.

O să-mi spui că Germania a fost (și este) o mare cultură, că nivelul general de culturalizare al neamțului diferă substanțial de acela al valahului nostru. Nimic nu intră, e adevărat, în clișee prestabilite. În Germania prehitleristă exista o tradiție a autoritarismului prusac, în vremea căruia s-au născut și Hegel, și Brahms, numai că lucrurile sunt mai complicate, așa cum o dovedește electoratul Führerului din Republica de la Weimar, cu reflexele lui, înrădăcinate cultural, de ordine și disciplină. La fel stau lucrurile în Rusia. Acolo îl avem pe Ceaikovski și pe Cehov, dar și moștenirea autoritarismului țarist născut încă din vremea dominației mongole medievale. Alte popoare, alte orizonturi culturale.

Oricum, școala și cititul, audiția muzicală, mersul la spectacole de teatru, ne îndeamnă spre nucleul moale al lui Vattimo, lucrurile sunt și complicate, și minunat de simple: spre exemplu, un tânăr căruia îi pare rău că autoritățile locale taie un arbore secular este mai aproape de valorile omenești ale solidarității democratice (fie ea și aceea cu un arbore, în felul lui Francesco din Assisi)

ROBERT ȘERBAN PREMIAT DE "ATENEU"

Colocviile Revistei *Ateneu* au avut loc la sfârșitul lunii octombrie și au stat sub semnul aniversării a 100 de ani de la apariția volumului *Plumb* al lui George Bacovia. Cu acest prilej, la Centrul de Cultură "George Apostu" au fost decernate și Premiile revistei *Ateneu*. Juriul, format din redactorii revistei, a decis ca Marele Premiu să revină poetei Ileana Mălăncioiu, Premiul Special, "pentru valorificarea documentelor de istorie literară privind viața și opera poetului George Bacovia, aflate în arhivele românești", profesorului Nicolae Scurtu, Premiul pentru Critică i-a fost acordat lui Adrian G. Romilă, iar Premiul pentru Proză i-a revenit scriitorului și gazetarului Ovidiu Dunăreanu.

Timișoreanului Robert Șerban i-a fost conferit Premiul pentru Poezie.

"Premiile Revistei *Ateneu* au devenit, de-a lungul celor aproape patru decenii de la prima ediție, o performanță aproape foarte rară în publicistica literară românească. Au fost recompensate, în timp, peste 170 de personalități din cultura română. Omagiem astfel valoarea și răsplătim vechi și statornici colaboratori", a spus doamna Carmen Mihalache, redactor-șef al revistei.

decât altul care zice: "dă-l dracu', că n-am unde parca mașina din cauza lui".

– **Daniel, ce nu se întâmplă și ar fi cazul să se întâmple? Ce nerăbdări de om, de cetățean, de scriitor ai tu?**

– Îți spun ce mă enervează că nu se întâmplă și ar fi urgent să se petreacă: reformarea Uniunii Europene. Nu se petrece din cauza ipocriziei lașe a politicianilor de la Bruxelles care cântă muzica naționalismului autarhic și vetust al domnilor Viktor Orban sau Geert Wilders sau a domnițelor Marine Le Pen sau Theresa May. Îmi doresc o Uniune federală a statelor europene, cu guvern și președinte, și aș vrea să văd apusă lașitatea politică a conducătorilor UE, datorită căreia le zicem miniștrilor europeni - comisari, ca să nu supărăm ursuzenia egoismelor naționale.

Îmi doresc ca patria mea întinsă pe văi și pe munți să nu mai fie țara hoților, mergeți la vot semeni ai mei și puneți ștampila pe ăia fără dosare penale. Amin!

– **Crezi că e suficient asta? E îndeajuns să iasă cine trebuie? Nu s-a adevărit, de atâtea ori în istoria noastră recentă, că "cine trebuie" a luptat?**

– Nu avem alt drum în democrație. Am încredere că valorile pe care le-am strigat cu timișoreni ab origo sunt temeiuri ale lumii mele.

– **Ești un om reactiv. Nu ți-ai văzut doar de scrisul tău, doar de cărțile tale. Ai protestat, ai manifestat, nu ai întors și celălalt obraz, ai strigat când a fost de strigat, ai arătat cu degetul când ai considerat că asta trebuie să faci. N-ai stat cuminte la locul tău. De ce toată această tevatură? A meritat sacrificiul de timp și de energie? Scriitorul nu trebuie să-și vadă de talantul său?**

– A meritat tot ce am făcut. Am participat la mișcarea Proclamației și am dat țării, cu prietenii scriitori din Societatea Timișoara, un pumn de idealuri. Pentru asta merită orice. Literatura nu este mai importantă decât libertatea. Cel puțin eu unul așa cred și voi rămâne în credința asta până la capăt.

– **Hai să ne imaginăm că peste 10 ani vom face, iarăși, un interviu. Despre ce victorii ai vrea morțiș să-mi povestești atunci?**

– Peste zece ani, dragă prieten mai june, nu-mi doresc decât să mă țină Al de Sus sănătos. După ce treci prin situații limită îți dai seama ce cadou mare este clipa pe care o ai în folosință "fără dureri, neînfruntat, în pace". Abia atunci pricepi ce mare minune este chestia asta, cu și despre viață, în rest, dincolo de ea, nimic nu are nici o importanță. Probabil, peste zece ani, dacă voi fi printre voi, mă voi gândi mai aplicat și la Mircea Nedelciu, și la Mușina, și la Bodiu, și la Dragolea, și la dragul meu ortac Sandu Vlad. Ce altceva? Victoria este aici fără nici un rost, ești biruitor doar când îți găsești ceva care să te liniștească de rahaturile ambițiilor. Nu știu dacă voi putea, dar în mod cert mi-aș dori! Să fiu liber, asta ar fi – ultima libertate: indiferentă, cu gust de veșnicie: ce poate fi mai fain, mai orgasmic, mai așa cumva, că nici nu știu cum să-ți spun!

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

CE AȘTEPTATI DE LA TIMIȘOARA CAPITALA CULTURALĂ EUROPEANĂ 2021?

NOVI SAD. PROIECTE COMUNE

Eu am trăit mulți ani în așa-numita viață culturală și am învățat că nu trebuie să așteptăm de la nimeni nimic. Dar sunt încrezătoare că trebuie să facem noi ceea ce credem că este spre binele obștesc. Felicitări Timișoarei pentru titlul de Capitală Culturală a Europei. Felicitări și pentru Novi Sad, orașul în care trăiesc, pentru același titlu. De aceea cred că ar fi de folos ca aceste două orașe să folosească apropierea (nu numai geografică), și în anul 2021 să se prezinte pe scena culturală europeană.

Poate ar trebui să ne gândim la un proiect comun, de exemplu *Cartea în aer liber*, care, pe panouri, să aducă poeți și prozatori din ambele orașe în zona pietonală, urmate de întâlniri literare (ceva asemănător cu Festivalul de poezie de la Novi Sad ori cu cel Internațional de Literatură de la Timișoara). Este doar o idee, ar trebui gândită. Dar sunt sigură că scriitorii trebuie să se prezinte și să fie chiar parte activă în viața culturală a orașelor Timișoara și Novi Sad, Capitale Culturale ale Europei 2021.

Ileana Ursu, poetă și traducătoare, Novi Sad

urbană, simplificarea procedurii de accesare a fondurilor, modernizarea platformei de informare a publicului – a traseelor, a mijloacelor de acces către locul de desfășurare a evenimentelor, identificarea inițiativelor independente și crearea unui mecanism care să sprijine înmulțirea acestora, restructurarea bazei hoteliere, lărgirea ariei de influență a produsului artistic.

Ioan Peter Pit, actor, Arad

UN ORAȘ PALIMPSEST

Aș vrea ca Timișoara să fie în 2021 un palimpsest, un oraș hibrid, așa cum și este de fapt (doar că în 2012 ar trebui să fie unul sporit fătîș și spectaculos mediatic). Mă gândesc la un proiect despre granițe și încălcări ale granițelor, mai ales cu spectacole în stradă. Sunt o fană a piețelor vechi timișorene, care alcătuiesc niște scene perfecte pentru tot soiul de evenimente posibile. Teatru stradal, concursuri de grafiti, pantomimă, literatură citită o zi și o noapte întreagă pentru trecători, muzică (simfonică, jazz, blues, pop, rock - mai ales acestea s-ar preta). Aș vrea ca timișorenii să mă năucească în 2021.

Ruxandra Cesereanu, scriitor, Cluj-Napoca

LUMINI ȘI RENĂȘTERI

Sunt foarte multe așteptări de la acest titlu de Capitală Europeană a Culturii, având în vedere că Timișoara a fost, în ultimii 300 de ani, un oraș al premierelor naționale și chiar europene, fiind, la 1884, primul oraș din Europa continentală cu străzile iluminate electric. Mă voi mărgini însă la dorința de a deveni martorul unei adevărate iluminări, al unei adevărate renașteri spirituale naționale, cu debutul la Timișoara. Luând anul 2021 ca dată referință, mi-aș dori să cred că prețuirea culturii a început deja și că va continua multe sute de ani din 2021 încolo, chiar milenii. Mi-aș dori ca Timișoara să dea tonul și în cultura română, și în cultura europeană.

Mă și văd intrând în magazine de lux transformate în cafenele, unde clienții schimbă smartfonul cu cartea, în birturi transformate în librării, în ateliere transformate în biblioteci sau în fabrici vechi devenite săli de lectură. Îmi imaginez că mă întâlnesc întâmplător în Piața Operei cu poeți din Franța, Anglia, Germania, Spania, ca să menționez doar câteva țări, și o punem pe loc de o lectură publică, iar lumea se adună ca la revoluție. Sper ca închipuirile mele să devină realitate într-o zi. Pentru asta, aș parafraza o zicere celebră și v-aș spune: "nu te întreba ce poate face Timișoara pentru tine, ci întreabă-te ce poți face tu pentru Timișoara!", cu precizarea că tot ce faci, faci pentru tine însuși.

Nicolae Silade, scriitor și jurnalist, Lugoj

DE LA CLUJ: SERVUS, TIMIȘOARA

Evident, fiind eu membră în Consiliul Director al Asociației care a pregătit aplicația, mi-ar fi fost mult mai la îndemână să răspund ce aștept de la Cluj Capitală Culturală Europeană 2021. Însă cum Timișoara și Clujul au avut, în două runde, exact același număr de voturi, pot transfera ușor gândul

meu bun asupra unui oraș atât de apropiat ca șansa. Încă din 2010 am spus răspicat că mie mi se pare mult mai important ce vom fi în stare să facem în numele acestei competiții, decât să obținem titlul. Orașul s-a trezit, a recăpătat încredere în viitor, în capacitatea culturii de a defini, de a revigora viața comunitară, de a pune în valoare resurse ațipite. Și vom face tot ce ține de noi să nu piardă ce a câștigat.

Cred că toate astea sunt valabile și pentru Timișoara. Are un proiect ambițios în seama căruia a visat și poate acum să probeze că visele se pot împlini. Mai cred apoi că scriitorii timișoreni pe care pariez în calitate de critic literar – Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, Robert Șerban, Șerban Foartă, Daniel Vighi, Marian Odangiu, Cristina Chevereșan și, din fericire, încă mulți alții – vor ști să pună umărul spre buna urnire a lucrurilor, iar cuvântul lor va conta, căci e unul cu greutate și stil. Și ca să închei ca la Cluj: *Servus, Timișoara și să auzim numai de bine!*

Irina Petraș, critic literar, Cluj-Napoca

NU A AȘTEPTA, CI A FACE

Considerat a fi inițiativa culturală emblematică a Uniunii Europene, onorantul titlu de "Capitală Culturală a Europei" presupune, încă din 1985 – de la debutul acestui program-concept – ideea că rolul culturii în viața unui oraș este "modalitatea sustenabilă în care aceasta poate contribui la prosperitatea cetățenilor și a orașului", principalul scop fiind acela de "a evidenția bogăția culturală și diversitatea orașelor Europei și de a aduce în prim plan moștenirea culturală comună și vitalitatea artelor".

Din acest moment, ca timișoreni și bănățeni, "a aștepta ceva" de la acest program european, de la bunul mers al culturii de aici, se transformă în "a face ceva" pentru dezvoltarea ei. Prin primirea onorantului titlu, Timișoara va trebui să prezinte României și Europei programe culturale inovatoare, care să evidențieze diversitatea și bogăția culturii locale – raportate la cultura

românească și europeană, care să îmbunătățească infrastructura turistică a orașului și regiunii.

Adriana Weimer, scriitor, Lugoj

CAPITALA CĂREI EUROPE?

În primul rând, îmi doresc ca în anul 2021, Europa să-și păstreze din punct de vedere spiritual și arhitectonic cât mai mult din profilul tradițional și din ceea ce consideram a fi, până nu demult, specificitatea principalelor sale componente teritoriale, istorice și lingvistice. Globalizarea foarte accelerată și necesitatea de a integra o populație musulmană, încă neclar evaluată ca dimensiuni, la nivelul statelor componente, pot modifica serios în viitorii cinci ani ceea ce știam la începutul acestui secol despre specificitatea civilizației europene. O capitală culturală a Europei ar trebui să fie un etalon și un blazon mondial pentru istoria, tradițiile și actualitatea culturală ale acestui continent. Or, pentru asta ar fi bine să știm a cui capitală va fi Timișoara.

Dacă primul paragraf ține aproape exclusiv de Europa, acesta ține de România. Sună banal, dar nu este: Timișoara trebuie să fie cu adevărat o capitală culturală a Europei. Un loc în care străinii să se știe în deplină siguranță, într-o atmosferă luminoasă, optimistă, cu o viață culturală densă, al cărei parfum să se simtă firesc, natural, în aerul orașului, neostentativ, fără heirupisme, menite să-i dea publicului senzația de sațietate și sufocare. Timișoara trebuie să fie un oraș care să respire în ritmul lui obișnuit, oferind însă deschidere și suport tuturor formelor artistice, astfel încât localnicii și vizitatorii să aibă pentru ce să opteze.

Până la urmă, tot ce îmi doresc este ca Timișoara să-și păstreze normalitatea de fiecare zi, rosturile sale seculare. În plus, să integreze organic în peisajul cotidian o dimensiune culturală mai amplă, susținută firesc de toate mijloacele de informare locale și de afișe. Ceea ce, în mod normal, nu ar trebui să țină strict de statutul de ca-

O EXPLOZIE DE ENERGII

Ce aștept eu de la capitala culturii? Ce am așteptat de la Europa și n-a venit! Normalitatea, Schengenul! Victoria Timișoarei e victoria exploziei de energii care fierbe la 89 încoace. E victoria lui "Hei, tramvai!", dinainte de '89. Cum se vede, s-a trezit în mine orgoliul bătrânului absolut al Literelor timișorene. Pen' că nici "amicii" nu mă iartă, în invidia lor. După ce mai trec apele și emoțiile, mi-aș dori ca timișorenii care fac proiecte să nu mă uite, cum nu i-am uitat nici eu, până acum. Aș da bucuos o mână de ajutor. Dinspre "Arca", salutări fraterne!

Gheorghe Mocuța, scriitor, Curtici

SEMAFORIZARE CULTURALĂ

De la o Timișoară în poză de capitală culturală europeană aș aștepta sincronizarea semafoarelor pentru fluidizarea traficului în scopuri evident cultural-artistice; arhitecți cu har și echipe de meșteri care să nu aibă în componență prototipul mioritic al lui Dorel, profesioniști care să dea o față deloc kitschoasă urbei; un mini-Disneyland pentru prichindei, ca să nu fie nevoiți părinții să suporte cheltuieli maxime pe drumuri în țări străine... Nu că n-ar fi deja Timișoara cultural activă berechet, dar mi-o imaginez într-o explozie de even-uri care mai de care mai colorate, care mai de care mai artistico-literaro-muzicalo-coregrafice, de să nu mai știe bietul bobor încotro s-o apuce și la ce spectacol ori socializare estetică să adaste... Și, bineînțeles, le doresc timișorenilor sponsorii arhi-generoși, pentru că – de – Banatu-i fruncea și, în consecință, merită!

Ioana Cistelean, critic literar, Oradea

INITIATIVE, INDUSTRII, MECANISME

Dezvoltarea industriilor creative, diversificarea proiectelor de intervenție

pitală culturală a Europei. Timișorenii trebuie să se simtă în continuare acasă, iar oaspeții lor să fie mândri că au avut șansa de a performa cultural într-un oraș ca Timișoara. În rest, ca și în cazul Sibiului, sper ca banii mulți care vor veni, să schimbe sensibil fața (dacă vreți, fațadele) orașului.

Tudorel Urian, critic literar, București

UN TURNIR CÎȘTIGAT

Cum sînt un om vechi am, nu-i așa?, și gusturi așijderea. Eu, de exemplu, nu înțeleg prin *cultură* ceea ce toată lumea de astăzi înțelege: *divertisment*. Ci *creație*. Acest cuvînt vetust e și puțin mistic, adică nu întrutotul rațional, așa cum ar trebui să fie toate, toate pînă în 2021. El poate deja să irite. Odată cu *creația*, sau poate mai mult, îi iubesc pe autorii ei, cîțiva încă în viață: artiștii, personalitățile solitare, scriitorii, pictorii, sculptorii, graficienii, compozitorii (aici recunosc, mă refer nu neapărat la cei de la *divertisment*), regizorii de film și teatru, dramaturgii, actorii, interpreții unor instrumente prăfuite de-ale stră-străbunicilor și, în primul rînd, ai vocii lor umane.

Dintre ei cel mai mult îi iubesc însă, recunosc, pe poeți. Pe care și încerc, în scris, să-i imit. Aceștia chiar că sînt vetuști. Anacronici. Scriu atît de încîlcit, încît nimeni, nimeni, chiar instruit să fie la Bruxelles, nu le poate cuantifica rostul și succesul. Întîmplător, doar cîte o Pythia critică dacă îi mai deslușește. Dar cine mai pune azi urechea la Pythia? Cu ei, cei pierduți, cu poeții, nu mai faci nicio brînză electorală astăzi. Ei scriu exclusiv despre ei. Și basta! Trăim nu în postmodernism, ci în post-evmediu electronizat: bîlci, iarmaroc, circ, commedia dell'arte, trubaduri cu premiul Nobel.

Timișoara a cîștigat pe merit acest Turnir al Cîntării Europei. Sigur îl merita. Ce va fi dacă va fi bine în 2021? Nu știu. Eu însă, vechi cum ziceam că sînt, pariez tot pe cei zece, cincisprezece scriitori, artiști din toate artele supraviețuitoare din Timișoara, pentru care sînt gata să bag mîna în foc, și de care sînt sigur că se va auzi nu știu dacă în 2021, dar mult, mult timp de atunci înainte.

Vasile Dan, scriitor, Arad

ISTORIE VIE

Ce aștept de la Timișoara ca, de-acum, capitală europeană a culturii? Mi-e greu să mă gândesc la cum se va împlini acest deziderat. Pot să spun, însă, că am mers întotdeauna cu mare plăcere la Timișoara. Că, dacă ar fi să locuiesc într-un alt oraș decât Clujul, cu siguranță numai în Timișoara mi-ar plăcea să trăiesc. E un oraș de câmpie, cu bulevarde largi și lungi, cu clădiri impozante, cu parcuri, cu flori și cu un canal – Bega, navigabil cândva – care, toate dau urbei o atmosferă aparte. Un oraș în care istoria e vie.

Ca să nu mai vorbesc despre oamenii orașului. Evident, despre mulții prieteni pe care îi am între scriitori. Între universitari. Ei bine, toate astea se vor desăvârși cu siguranță în contextul unei capitale europene a culturii. Ce să aștept altceva decât opere literare și mai bune, spectacole de teatru și de operă de talie europeană (și până acum au avut această talie, dar acum se va stiliza, probabil, mai mult), opere de artă, arhitecturale și toate celelalte. Voi fi unul dintre cei care vor vizita orașul mai abitir decât până acum.

Constantin Cubleşan, scriitor, Cluj-Napoca

UN PARC CULTURAL

Cu un an înainte ca Sibiul să fie declarat Capitală culturală europeană, cu de la mine putere am investit Petrila drept Periferie

culturală europeană. Asta pentru că am considerat că e musai ca drumul către capitală să treacă, cum e și normal, prin periferie. De la declarație la fapte a fost un singur pas, iar pe cale de consecință, proiectul meu a cîștigat premiul I la secțiunea Arte în cadrul Galei Societății Civile.

De atunci au trecut 10 ani, răgaz în care cred că sunt în stare să fac următorul pas, un pas mic pentru Petrila, dar uriaș pentru Timișoara. Vorba cea: am cu ce! Cum, deja, am în portofoliu trei muzee construite și înzestrate (Casa Memorială Ion D. Sîrbu, Mother's Museum & Muzeul Instalatorului Român), propun celor în drept Articolul 1 din Legea lui Paulică Picasso: "Dați-mi o casă și vă dau înapoi un Muzeu". Am tot ce trebuie pentru un Poetry Museum, așa că dați-mi 4 sau 4x4 pereți și veți avea cel mai al dracu' muzeu, așa ca soarele sfînt de pe cer!

Acum, dacă tot am casă, dați-mi și-un petec de pămînt ca să vă fac și un Parc cultural, că de parcuri industriale s-a umplut România ca de răie.

Aceasta îmi este declarația pe care o susțin, o motivez și o semnez:

Ion Barbu, artist vizual, Petrila

Un pese: Mi-e drag să-i scriu Președintelui și să răspund la anchete. E ca și cum i-ai serie lui Dumnezeu: nu ești niciodată sigur că vei primi vreodată vreun răspuns.

LECTIA DE MÂNDRIE

Mă aștept ca Timișoara să știe și să poată fi mândră. Și când spun asta, mă gândesc la Novi Sad, capitala culturală pereche, în care am ajuns la scurt timp după desemnare și unde, în fiecare dintre cele cinci zile petrecute acolo, mi s-a amintit cu consecvență uimitoare această onoare. Toată lumea era mândră și lipsită de acea modestie care uneori împiedică. Fie că era vorba de bannere dispuse pretutindeni, fie că oameni din diverse domenii nu pierdeau ocazia de a menționa cu zâmbet larg marea cinste, în contexte care nu păreau legate de cultură, în tot orașul sârbesc se simțea mândria pe care eu nu o simțisem atît de intensă dinspre Timișoara, dincolo de ziua în care se făcuse anunțul.

De aceea zic și eu că cel mai bine ar prinde ca timișorenii să se simtă mândri și să facă tot ce pot ca după 2021 să se simtă și mai mândri. De la gara care arată sinistru și pistele de bicicletă care se sfîrșesc unde nu te aștepti – la tot ce înseamnă detaliile programului cultural. Mi-ar plăcea ca acest eveniment să constituie cea mai importantă investiție de care s-a bucurat vreodată Timișoara.

Dana Pîrvan-Jenaru, critic literar, Turnu-Severin

ORASUL INIMILOR NOASTRE

Nu este prima dată când Timișoara poartă cununa de lauri. De când mă știu, Timișoara a fost inima Banatului. A fost la înălțime și a fost un reper din multe puncte de vedere. Și acum, ca întotdeauna, tinerii noștri visează să urmeze școlile timișorene, să crească frumos sub cupola unui oraș care abundă de istorie și, în același timp, te cucerește cu o atmosferă care are atîta iz de modernitate.

Îmi doresc ca *orașul inimilor noastre* să înflorească, să reînvie și să mențină spiritul Banatului autentic; să continue să fie un oraș liber, cu o largă deschidere spre modernitate, însă spre o anume modernitate – una a eleganței și civilizației, bazată pe valori autentice și veritabile, care să nu facă rabat la calitate în niciunul dintre domenii, mai ales în cel cultural.

Un cunoscut aforism brâncușian spune că la *umbra marilor stejari nu crește nimic*. Totuși, consider că, odată cu desemnarea orașului Timișoara drept Capitală culturală europeană, spiritual poate crește întreg Banatul. Din oricare capăt de Banat, putem beneficia de frumusețea și bogăția culturală a Timișoarei, deoarece "*o piatră la temelia valorii fundamentale a românilor este prietenia*".

Gabriela Șerban, manager "Biblioteca Tata Oancea" Bocșa

COSMOPOLITĂ ȘI PRIMITOARE, TIMIȘOARA

Țin și acum minte perfect senzația pe care mi-a provocat-o orașul de pe Bega la prima mea întâlnire serioasă cu el. Era în toamna lui 2000, când tocmai intrasem la facultate și știam că, pentru următorii 4 ani, Timișoara va fi casa mea. Urbea mi-a părut cosmopolită, pestriță, flamboiantă, veselă, primitoare, vie, plină de neprevăzut. A și rămas la fel, neschimbată, de câte ori am vizitat-o ulterior cu nostalgia celui care știe că îi datorează ceva din devenirea lui, dar n-ar putea vreodată exprima ce anume.

Așa încât ce-aș putea să-i doresc Timișoarei – capitală culturală a Europei în 2021? Să mă recunoască peste timp ca pe un fiu rătăcitor, întors acasă și bucuros să constate că spiritul orașului a rămas nealterat, că Parcul Rozelor și-a păstrat mirosul și culoarea și că porumbeii din Piața Unirii bat în continuare din aripi, nestingheriți, lângă obrajii lui. Și știu că mă voi bucura să văd cum această casă a amintirilor mele, pe care o port în spate ca pe o cochilie prețioasă, s-a transformat acum într-un centru al lumii, pe care oricine îl poate vizita ca pe un muzeu. Un muzeu imens căruia fiecare dintre cei care i-au călcat vreodată pragul i-a împrumutat pentru o secundă pașii, respirațiile, nostalgiile și iubirile.

Abia aștept să te revăd în straie noi, draga mea Timișoara!

Dan-Liviu BOERIU, critic literar, Oradea

ÎN FRUNTE

Dacă mai avea cineva vreo îndoială că Timișoara-i fruncea, desemnarea acestui oraș drept capitală culturală europeană trebuie că i-a convins și pe cei mai sceptici. Sigur că n-o să fie ușor de onorat o asemenea

poziție, iar tentația exceselor de tot felul va fi greu de evitat, dar mă aștept de la voi, dragi timișoreni, să puneți în valoare ceea ce deja aveți. Vă invidiez pentru că vă puteți bucura oricând de spectacolele atît de altfel ale Teatrului Auăleu și de muzica inegalabilului Ilie Stepan, dar și pentru că îi aveți în preajmă pe Șerban Foartă cel fără de pereche, pe Marcel Tolcea, care a introdus bicicleta în istoria literaturii, ori pe Robert Șerban cel cu piper pe limbă, ca să-i enumăr doar pe cei cărora am avut onoarea să le fiu prin preajmă. Profitați cât se poate de arta lor, puneți-i în valoare și arătați Europei căreia îi veți fi capitală că, pe bună dreptate, Timișoara-i fruncea!

Ilie Pinte, jurnalist Radio România, Petroșani

PERIFERIA ÎN CENTRU

Despre bănățeni, spun ceilalți... că sunt iubitori de superlative, să nu zic laude, numai că, pentru restabilirea completă a adevărului, trebuie să constatăm că bănățeanul va face tot ce e necesar, va munci serios, cu acribie, ca să bine-merite aprecierea! Iată motivul care mă face să cred că "încercarea" transfigurării "periferiei în centru" va demonstra că și în satul global, elementul impredictibil este tot ființa tainică a creatorului...

Desigur, așteptări trebuie să aibă publicul, cetățeanul, comunitatea restrînsă și cea largită. Avem nevoie de elitism în paralel cu un bun divertisment, noutatea în oglindă cu deja-văzutul, unicitatea nederanjată de regula prestabilită, așa că aștept o interpretare și reinterpretare a valorilor specific bănățene, cum sunt multiculturatitatea, multilingvismul, da, mă refer mai ales la roadele acestei implicate și prolifiche comunități etnice.

Însă fiind bănățeană, până să dezvolt un orizont de așteptare de la ceilalți, aștept de la mine să public în traducere Operele Complete ale poetului bănățean, sârb, român, european și mondial Vasco Popa, iar în cadrul Festivalului Internațional de Poezie "Porțile Poeziei" din Caraș-Severin să gândesc un modul dedicat poeziei contemporane din spațiul bănățean.

Liubița Raichici, poet și traducător, Reșița

Anchetă realizată de
ROBERT ȘERBAN

EFIGII DE CENUȘĂ

ALEXANDRU BUDAC

FABULE CU ANTISEMIȚI

Volumul de povestiri *Ultima țigară a lui Benjamin Fondane. Istorii de Holocaust* (Polirom, 2016) este siajul romanului *America de peste pogrom*. Învolverat, dar, până la urmă, efectul secundar al trecerii unei nave, nu nava în sine. Cătălin Mihuleac reia același motiv, antisemitismul românesc, denunțând nu doar culoarea locală a rasismului din anii '30 și din timpul războiului, ci și resentimentele, la fel de toxice, tot neasumate, specifice trecutului recent. Cele treisprezece proze scurte nu au forța romanului din 2014, dar nu pentru că Mihuleac și-ar fi ieșit din mână. Umorul, vernaculara mușcătoare, parafrizarea demolatoare a stereotipurilor culturale, virtuozitatea narativă grație căreia realitatea istorică și ficțiunea curg împreună au rămas intacte. Formula pentru care a optat mi se pare problematică.

Pe clapeta copertei, Cătălin Mihuleac descrie franc misiunea morală a povestirilor, exprimându-și speranța că vor face "lumea mai bună pe raza lor de cititori." În recenzia cărții, de acum câteva luni, Marius Chivu și-a exprimat rezervele față de subordonarea talentului literar unor cauze misionariste, neîndoielnic curajoase și laudabile. Mărturisesc că și pe mine m-a descumpănit pronunțata componentă didactică a prozelor, mai ales că, în *America de peste pogrom*, Mihuleac n-a greșit o notă pe claviatura afectelor noastre. Povestirile sunt ofertante, și totuși, nici uneia nu-i lipsește o stânjenitoare matriță esopică (uneori vizibilă din titlu, cum ar fi "Decât o zi vultur, mai bine o viață întreagă cioară" sau "Balada păduchelui"). Chiar dacă se referă la altfel de bestii, transparența construcției și aura simbolică atribuită personajelor îți refuză satisfacția elementară. Ești dăscălit, mai degrabă decât răscolit.

Pe de altă parte, povestirile au nerv și-ți susțin concentrarea, deoarece Cătălin Mihuleac le conferă continuitate și un aer de relatare jurnalistică. De regulă, asociem antisemitismul românesc cu deceniile interbelice, mișcarea legionară și regimul Antonescu, or, în prozele scurte din volum, problema nu rămâne sub preșul convenabil al unei epoci îndepărtate. Mentalitatea indigenă – iar Mihuleac nu se sfiește să arate cu degetul spre ingredientul pravoslavnic – care și-a adus contribuția la Holocaust s-a păstrat în comunism, după '90, până astăzi, manifestându-se la fel de insidios, uneori la fel de violent, chiar dacă, oficial, nu explicit. Antisemitismul nu trebuie înțeles ca o țară eminamente politică. Un merit al prozelor lui Mihuleac îl constituie faptul că surprind cecitatea veninoasă în cadrul celor mai banale relații interumane, indiferent că e vorba despre vecini de etnii diferite, în anii '40, copilăria complexată și tinerețea pușcăriașă a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, pasiunea lui Adolf Eichmann pentru filmul *Some Like It Hot* de Billy Wilder sau despre libidinoșenia fără margini a unui profesor de la Universitatea de Medicină din Iași, în al cărui caracter corupția, curvăsăria, calomnierea, și aversiunea ereditară față de evrei devin sinonime.

Am apreciat în mod special "Telegrame din Cernăuți", povestirea despre *Goana după aur* bucovineană – odată trimiși evreii în

lagăre, oficialități și megieși se instalează în casele părăsite, își însușesc bijuteriile, hainele, cafeaua și ciocolata din bufet –, "Povestea celui mai mare privitor la pistruii cerului", iubirea ingenuă dintre doi adolescenți încheiată la Auschwitz, "Îțic Bulovici plus Șmendric", peripețiile hâtrului asistent universitar care nu se înrăiește, în pofida insultelor proferate de colegi, dar ajunge comentator sportiv în Occident, și proza ce dă titlul volumului.

Nu știu pe ce se bazează Cătălin Mihuleac când sugerează că Emil Cioran l-ar fi turnat pe Fondane la Gestapo, dar sunt dispus să-l cred. Intuițiile autorilor de ficțiune se dovedesc adesea mai corecte decât ale istoricilor și biografilor de profesie (când Gore Vidal a insinuat, în *Burr*, că unii dintre sclavii de la Monticello semănau cam tare cu Thomas Jefferson, multora li s-a părut că-i arde efigiei o palmă impertinentă, însă azi relația celui de-al treilea președinte american cu Sally Hemings, deși încă recunoscută cu jumătate de gură, e un loc comun printre alte cancanuri perverse ale istoriei). Intuiție, umor și îndrăzneală. Nu compensează forma desuetă, dar fac din *Ultima țigară* o carte pe care n-o uiți.

LOAZE DE LUX

Adolescenții sunt adesea obiectul preocupărilor lui Mircea Daneliuc. O lume făcută zob de adulți se vede mai bine din lăstăriș, unde debusularea are consecințe perfide, iar principiul supraviețuirii celui mai adaptat poate fi exploatat cinic. Ignoranța cultivată prin neglijență parentală, predispoziția spre deformare a caracterelor fragede, simțul moral încă necopt, isteria sexuală, farsele concupiscente, endemice în mediul insalubru specific românesc, îi stimulează lui Daneliuc fantezia. În ultimul său roman, *Andreas, Andrada* (Tracus Arte, 2016), își testează cuțitul satiric pe spinările beizadelelor, odraslele noilor îmbogățiți.

Andreas Calistru – Andu, cum îl știe gașca – este un domn Goe posesor de BMW sport, domiciliat într-un cartier rezidențial din nordul Bucureștiului. Ca să nu rămână pe tușă un an și să-și ia bacul măcar în sesiunea de toamnă – pentru siguranță, cu niște intervenții la Inspectorat din partea lui Calistru Sr., judecător la Curtea de Apel – mamița îi aranjează o excursie de studiu în Cipru, sub supravegherea evlavioasei (și voluptuoasei) doamne Monica Trancă, mama prietenului bolnăvicios Remus, alt incapabil să treacă "examenul maturității", expedit la tratament în Italia cu tatăl, șofer de autocar. Andu, când n-o evaluează anatomic pe madam, filmează aiurea peisajul și o sună pățimaș pe iubita Andrada, plecată la țară, ca să aibă grijă de bunică. Fata, arătoasă și interesată, locuiește într-un bloc mizer din Militari. Provine dintr-o familie de contribuabili, adică din acel mediu social pe care Andreas și amicii lui de destrăbălări îl numesc invariabil "pulimea". Amorezatul habar n-are – deși absența cotcodăcelilor și mugetelor din fundalul discuțiilor cu ea îi răscolesc suspiciunile – că Remus, implicat într-o rețea de prostituție, a dus-o la Napoli. E

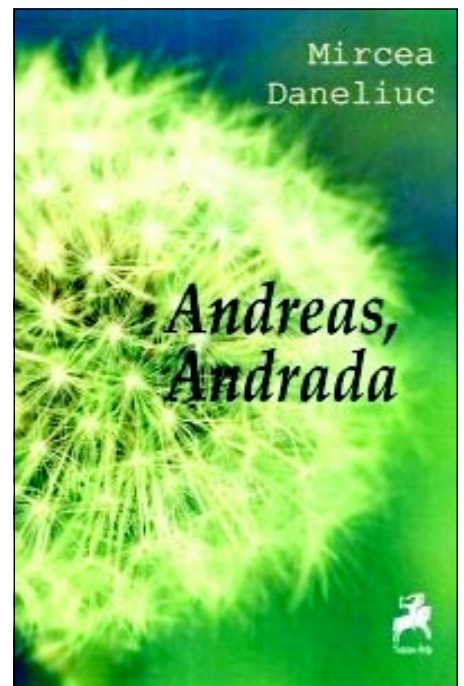
doar primul fir dintr-o rețea de minciuni.

Așa-zisele relații de prietenie între familii sucombă în abuzuri de putere, părinții își mint copiii – bunăoară, soții Trancă solicită ajutor umanitar pentru spitalizarea lui Remus, ca apoi să ciupească din donații, iar doamna și domnul Calistru se încuie în dormitor și îndeasă pe șest suluri de bancnote în plapumă –, astfel că adolescenții trag la rândul lor adulții pe sfoară și se trădăază între ei în funcție de conjunctură, băieții își codoșesc fără scrupule partenerile, fetele sar lejer, manipulator, dintr-un pat într-altul, autoritatea în haită se dobândește la cursele ilegale de mașini, vandalizarea nocturnă a cimitirelor și la acoperirea consumațiilor din cluburi.

Ingroșând caricatura celor tineri, Daneliuc țintește promoțiile de politicieni ce s-au învățat la conducerea țărișoarei după '89. Luxosul cartier rezidențial nu e decât o farsă grotescă. Vecinii din vilele ridicate prin inginerii financiare dubioase sunt păziți de câini periculoși și se ascund îndărătul gardurilor înalte, iar deputatul care a investit în rampa ecologică de la Chiajna poluează nestânjenit aerul. Andu nu înțelege de ce tatăl său, influentul judecător Calistru, pretinde performanțe școlare, când el nu face decât să scutească interlopi de pușcărie. Strategia băiatului de a-și rezolva singur problema după modelul patern, încercând să mituiască supraveghetorii de la bac, oferă unul dintre cele mai amuzante episoade din carte.

Deși personajele sunt respingătoare, iar faptele lor, reprobabile în cel mai înalt grad, limbajul sare acidulat pe tine, gâdilându-te cu surprize. Am spus-o de câteva ori: sub aspectul reproducerii dialogului natural aseasonat cu inventivitate argotică, Mircea Daneliuc rămâne imbatabil. Pe lângă vocile antrenate în dialog și cugetări șchioape rediate prin stil liber indirect, intervine în răstimpuri glasul din *off*. Te abordează uneori frontal, făcând referiri culte, de neînțeles unora ca Andu, Bouțu sau Urangutanu, iar alteori comentează pur și simplu sarcastic situațiile.

"Își schimbă lenjeria. Chiloții negri cu bordură de danteluță se urcau mici pe ea, trebuia să tragă de gumă în față și lateral.

Veneau bine, știa, peste ciorapii care simulau portjartierul în fibra de lycra și care se atingeau pubisant, strânși pe coapse cu delicatețe, ar fi vrut să se poată privi dar nu avea o oglindă unde să fii de sus până jos. Nu trebuia să-i spună nimeni că-i bine, știa... Își studie cu atenție chipul, adăugă o umbră de ruj și un strop de parfum la umeri și gât, aruncă apoi în poșetă bikinii scoși, sprayul și celelalte și trecu din baie în camera lui.

Se aștepta să audă un *oua!*, să mimeze măcar năuceala la apariția asta, pentru că așa și era, tăia respirația, dar Remus, gol în pat și sărăcit în înflăcărare, o cerceta cu seriozitate și cu mobilul lipit de timpan. - N-au mașini, explică, dau prin stație..."

Vulgaritatea părinților și progeniturilor din *Andreas, Andrada* este suportabilă numai pentru că proza o înrămează cu mult haz. În *Cele ce plutesc*, romanul precedent, Daneliuc lăsa să transpară afecțiunea auctorială față de personaje. Conflictele lor în împrejurări nefaste erau verosimile. Oscilau subtil între instinctul violent, canin, și tandrețe rudimentară, disperată. Aici, cu cât stilistica se desfășoară mai agresiv, cu atât sporește aversiunea artistului față de creaturile sale. România devine un parc tematic unde se adună doar ce găsești mai rău la extremitățile spectrului social.

Asocierea protagoniștilor nu e tocmai credibilă – elevii de la liceele de fițe nu învață laolaltă, nu se droghează și nu petrec în aceleași cluburi cu adolescenții din cartierele sărace –, dar, în această schemă stridentă, are sens, întrucât pune față în față două întruchipări ale degradării umane ce se urăsc și se vampirizează reciproc. Totuși, n-am putut scăpa de senzația că Mircea Daneliuc se răzbună pe toți. Finalul romanului mi s-a părut explicit retribuționist. Până la un punct, fapta și răsplata sunt calibrate corespunzător, decurg cauzal din apucăturile lui Andreas și ale companionilor. Apoi pedepsele cumulează accelerat, sadic, către execuție. Una precedată de tortură meticuloasă.

Andreas, Andrada te distrează și îți ascute discernământul pedagogic cu malițiozitate dantescă, lăsându-ți un gust de cenușă sută la sută autohton.

LEGENDA AMERICANĂ ÎN EVOLUTIE (1)

CRISTINA CHEVEREȘAN

Dacă povestea reușitei prin muncă, ambiție, talent, hotărâre, disciplină mai are vreo șansă să "prindă" la un public contemporan blazat, stresat, ultra-mecanizat (la propriu și la figurat), dacă drumul de la pământ la stele și de la periferie la centru își mai află locul în inima mitologiilor de secol XXI, dacă Visul American și imaginarul aferent, reconfigurate și redefinite, mai există încă, toate acestea poartă, cu siguranță, un nume simbolic: Bruce Springsteen. Mărturie stă, de acum, nu doar excepționala carieră din care vă relatam un episod acum câteva luni, ci și mult-așteptata autobiografie, *Born to Run*, ale cărei multiple versiuni internaționale apăreau simultan cu originalul în varii țări la final de septembrie 2016 (le-am răsfoit pe cele în franceză și olandeză atunci, când posterele și standurile de promovare au inundat librăriile asaltate de fanii de ambele părți ale graniței din Flandra). Pentru admiratori și simpli curioși, inițiați și iubitori de literatură deopotrivă, cartea e un tur de forță, un spectacol de dimensiuni impresionante: intens, total, autentic.

"1 + 1 = 2. Așa se învârt lumea. Dar artiștii, muzicienii, șarlatanii, poeții, misticii și toți cei asemenea sunt plătiți să dea matematica peste cap, să facă focul frecând două lemne unul de altul. Toată lumea produce acest tip de alchimie la un moment dat în viață, dar e greu de menținut și ușor de uitat. Oamenii nu vin la concerte rock să învețe ceva, ci să își *amintească* de ceva ce știu și simt deja până în adâncul ființei: atunci când universul e perfect, când noi suntem în cea mai bună formă, când viața pare cel mai plină, 1 + 1 = 3. E ecuația esențială a dragostei, artei, rock'n'roll-ului". Că "The Boss" e un maestru al scrisului elocvent nu reprezintă o surpriză pentru niciunul dintre cei care îl urmăresc de zeci de ani: de la melancolie la explozie solară, reverie lirică și militantism programatic, de la sinceritate aproape brutală până la o sensibilitate palpabilă, de la (auto)ironie la realism magic sau cotidian, nuanțele care-i colorează versurile ghidează și cele cinci sute de file ale unui manuscris-monument. Triumfă nu un cult al personalității, ci o construcție existențială și epică rareori întâlnită în culisele unui *show-biz* al luminilor orbitoare, butaforiei, câștigurilor și relațiilor rapide, superficialității *glitz'n'glam*.

Ceea ce mulți ar putea descoperi în spatele ei e profilul ce a contribuit substanțial la crearea cultului-Bruce: cel al povestitorului plin de farmec, capabil de a-și transfera carisma de pe stadion în pagină, de a alterna seriozitatea cu umorul și dezinvoltura, răsfățul cu auto-critica, nonșalanța cu profunzimea, într-un exercițiu de stil bine-controlat, niciodată obositor, plictisitor, excesiv, grandilocvent. În centrul goanei prin propria biografie stă, de fapt, o meticuloasă, așezată, adâncă meditație asupra unui parcurs personal și profesional ieșit din comun și cu atât mai demn de

consemnare. Mai mult, Springsteen-naratorul creionează o reprezentare a Americii în mișcare și transformare de-a lungul unei jumătăți de veac în care aceasta răstoarnă convingeri, așteptări, clișee; învinge și pierde, practic și ideologic, în marile confruntări ale istoriei recente; formează și deformează minți, caractere, tipuri de comportament și raportare la valorile intrinseci ale umanității.

"Istoria mă plictisise în școala generală și liceu, dar acum o devoram. Aveam senzația că ascunde indicii de bază pentru dilemele mele identitare. Cum aș putea ști cine sunt dacă nu am idee de unde vin, individual și colectiv? Adevăratul înțeles al americanității de astăzi se leagă de ceea ce a semnat această apartenență în trecut. Numai o combinație a răspunsurilor va conduce la o posibilă explicație pentru ce înseamnă să fii american". Cele două mari paliere din care crește volumul sunt, indubitabil, publicul și privatul, spațiile expunerii și intimității, concurența și/sau convergența, proiectate pe fundalul Statelor Unite ale Americii de secol XX: piatra unghiulară a unei traiectorii artistice bazate pe observarea, asimilarea, integrarea și reformularea critică a momentelor și ideilor simbolice din conștiința socio-istorică și civică a unei nații ce modelează și se lasă (re)modelată în timp.

Pentru cititorul de ocazie, interesantă va fi întreprinderea planurilor, explorarea emoțiilor, frământărilor, incertitudinilor oarecum atipice imaginii unui personaj aflat mereu pe poziții, dând impresia unui control indestructibil asupra tuturor detaliilor. Bruce învață, treptat, să-și înțeleagă și țină în frâu excesele, vulnerabilitățile, temerile, iar dimensiunea cvasi-didactică, moralistă a poveștii sale nu trece neobservată. Pentru cunoscător, însă, fascinante vor fi ecurile, poate nebănuite anterior, ale biograficului în binecunoscuta lirică a lui Springsteen. Amintiri de familie se suprapun unor versuri și impresii muzicale emblematice, secvențele căpătând noi contururi. Cei ce s-ar putea teme de un lung și chinuitor auto-portret narcisic al unui erou contemporan sigur nu îl cunosc pe The Boss. Glorificarea de sine nu caracterizează discursul echilibrat, adesea auto-persiflant, al unui personaj căruia descoperirea de sine i-a umplut șazececi și șapte de ani, iar scrierea de sine – ultimii șapte.

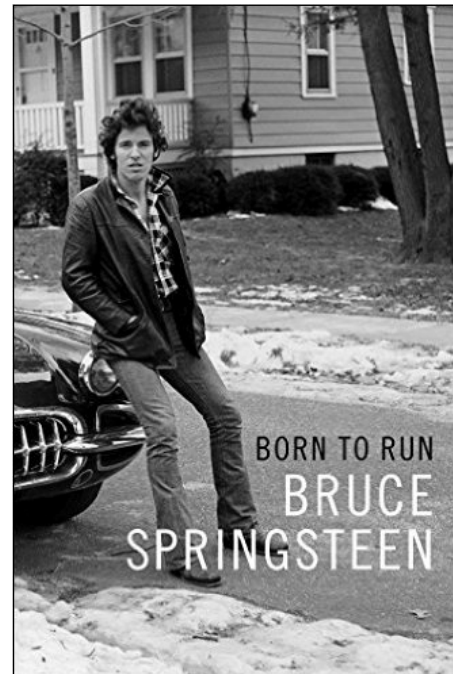
Unul dintre motivele adulației fanilor îl reprezintă probabil tocmai insistența cu care Springsteen se prezintă, în carte ca și în turnee, dezbrăcat de hainele mereu noi ale împăratului: "*everyman*" pornit de mai jos decât mulți și-ar imagina, non-erou al clasei muncitoare, cavalier plin de păcate și fără de cal alb (cel puțin până ajunge să și-l permită), idol lipsit de aură poleită, individ scindat între ambiție și șovăială, traume și revelații, transe și depresii, efuziuni sentimentale și momente de inaccesibilitate și lipsă de comunicare. De

la familie la trupă, de la iubire la prietenie, *Born to Run* face cronica luptei cu demonii unui rock-star aparent atotputernic, infailibil, neostenit. Structurată în trei mari părți (*Growin' Up*, *Born to Run*, *Living Proof*), cartea își recuperează autorul-narator-personaj din fragmente de memorie articulate în jurul unor teme și epoci relevante atât în timp real, cât și în retrospectivă.

Asemenea unui bildungsroman de calitate, acumulează episoade din evoluția protagonistului ce privește înapoi cu un amestec de nostalgie și pragmatism, un impecabil simț al evenimentelor și exprimărilor memorabile, o dăruire generoasă și recunoscătoare publicului loial, care l-a propulsat și căruia îi oferă incursiuni autentice nu doar în laboratorul de creație, ci și în zona trăirilor ambigue, a relațiilor și deciziilor complicate, a sferei domestic-sentimentale ce îl umanizează, coboară de pe pedestal și, fără vulgarizări sau exhibiționisme, plasează în teritoriul tangibilului, recognoscibilului. Inconfundabilul Bruce nu face un capricios exercițiu de imagine sau o încercare disperată de a recâștiga vreo glorie pierdută: cu albume și turnee istorice la activ, cu spectacole-cult ce țin captivi zeci de mii de oameni de pe glob, nu are nimic de demonstrat altcuiva decât sieși și celor dragi. Integru, premiază însă statornicia cu o călătorie palpitantă, dulce-amăruie, în mintea și experiența unei legende în evoluție: excepțional și comun, simultan exemplu și avertisment, mitul se (des)compune din straturi terapeutice de auto-analiză și auto-observație.

Naturalitatea, oralitatea amestecată cu poezia, revolta și chiar ocazionala imprecizie, minuțiozitatea unei investigații psihologice complete, contextualizarea precisă și verdictul nu mereu binevoitor la adresa propriei-persoane ghidează un tip de narațiune ce funcționează pe aceleași principii enunțate și cultivate în cazul muzicii: "Bazându-mă pe propria istorie de tinerețe și pe ce văzusem, transpusesem foarte bine aceste lucruri și, de-a lungul anilor, îmi creasem o voce ușor de identificat ca aparținându-mi în aceste privințe. Era o poveste, o parte din propria mea poveste, pe care trebuia să o spun. Îți adjudeci poveștile, le onorezi inspirația prin efort susținut și cea mai bună parte a talentului tău și te lupti să le spui bine, dintr-un simț al datoriei și grațitudinii. Ambiguitățile, contradicțiile, complexitățile alegerilor tale sunt parte din scrisul tău, ca și din viața ta. Înveți să trăiești cu ele. Ai încredere în nevoia de a purta un dialog despre ceea ce consideri important."

Conversaționalismul deschis, aparent degajat dar niciodată frivol, senzația de confesiune lejeră - în ciuda gravității unei mari părți dintre subiectele abordate - asigură liantul dintre bucățile unui puzzle care, asemenea unei reprezentații live cu The E Street Band, nu permite momente de respiro. Hipnotic în scris ca și pe scenă, The Boss își revizitează momentele de

cumpănă, în paralel cu reacțiile tot mai bine conturate la provocările sociale. Așa cum controlul asupra sferei private se câștigă progresiv, rebeliunea și izolarea tinereții făcând loc responsabilității și asumărilor niciodată ușoare ale vieții adulte, implicarea activă în trezirea și menținerea unei conștiințe americane de trecere între milenii crește în relevanță și efecte concrete. Similar se înlănțuie opțiunile ce țin de o solidă etică a muncii, desprinsă, poate, din neplăcuta dar formativă educație catolică, și de un simț al ordinii și al priorităților pus la încercare doar de farsele temporare ale unui psihic fragilizat de o moștenire genetică prea puțin favorabilă.

Pe de o parte, artistul nu se sfiește să își mărturisească episoadele furioase, distante, egoiste, fuga încăpățanată de orice angajament în afara celor muzicale, ieșirile de mic dictator bine-intenționat, lipsa de încredere, frica de relații, nepăsările, obsesiile sau insensibilitățile folosite ca scut protector. Pe de altă parte, revenirea în cercuri la cauze și efecte și explorarea mecanismelor comportamentale oferă o lecție atât celui care le (și se) investighează, cât și celui care-l acompaniază și se lasă inspirat. Păstrând în mod declarat discreția și respectul față de sentimentele și alegerile celor pe care povestea sa îi include sau doar atinge în treacăt, dezvăluind atât cât îi permit decența și barierele autoimpuse, Springsteen scoate la iveală surprinzător de multe din încercările și realizările proprii, pe care încearcă să (și) le explice în cadrul lărgit al vremurilor și circumstanțelor. Persoanele-cheie ce îl influențează constant sunt la fel de proeminente în pagină ca și în realitate. Omul de spectacol e perfect conștient de faptul că, la bine și la rău, nu ar fi fost cel care își publică astăzi memoriile fără familia restrânsă și extinsă deopotrivă: părinți, bunici, frați, parteneri, copii, colegi și colaboratori, prieteni și frați de suflet și, nu în ultimul rând, proprii-i idoli. Rândurile ce li se dedică, rând pe rând, vorbesc de la sine.

(Va urma)

ÎNSEMNAȚII DIN ANTICAMERA MORȚII

ALEXANDRU BODOG

Apărut la aproape șapte ani după moartea autorului său, jurnalul¹ lui Matei Călinescu a inaugurat anul acesta, alături de *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* și *Portretul lui M*, o serie de autor în care ar urma să apară, printre altele, *Amintiri în dialog* (scrisă împreună cu Ion Vianu), *Un fel de jurnal (1973-1981)* și *Spre România (2000-2002)*, un alt jurnal inedit; conform precizării de la sfârșitul fișei bibliografice, seria de autor Matei Călinescu "intenționează să redea, până în 2020, integralitatea scrierilor sale".

Acoperind intervalul 2004-2009 și chiar fără a fi vorba de o ediție definitivă (întrucât din manuscris n-au fost păstrate, după cum notează Raluca Dună în *Notă asupra ediției*, "unele pasaje cu referințe strict medicale sau care, în acest moment, ar fi putut leza anumite persoane apropiate sau încă în viață"), acest *Un altfel de jurnal* e, ca document care vorbește despre confruntarea unui om cu propria moarte, o revelație în toată puterea cuvântului.

2004-2008: ÎNTRE MOARTEA LUI M ȘI UN DIAGNOSTIC NECRUTĂTOR

Importantă mai ales pentru componenta sa memorialistică, prima parte a jurnalului, intitulată *Problema memoriei*, e formată aproape exclusiv din amintiri. În centrul rememorărilor se află, rând pe rând, Matthew (a cărui existență tragică a fost, după cum se știe, descrisă în *Portretul lui M*), Mircea Ivănescu, Nichita Stănescu, Negoițescu, A.E. Baconski, Alexandru George, Adrian Marino și, *last but not least*, Borges.

Marcat de moartea lui M ("Mă mișc mereu printre lucruri rămase de la el, jucării în fosta lui cameră, caiete, cărți, mobile cumpărate pentru el când era în școala primară, haine de-ale lui care-mi vin și pe care le port cu drag") sau preocupat de genealogia propriei familii, descriind extravaganța ostentativă a unui A.E. Baconsky ("mi-l amintesc întotdeauna îmbrăcat în haine croite generos, de cea mai bună calitate, cu fulare de mătase în loc de cravată, sau cu lavalieră anacronică, având în întreaga lui ținută ceva elegant și totodată vag sfidător"), schițând din doar câteva linii un generos portret al lui Al. George ("Extrem de volubil, el e un desăvârșit *causeur*, cu un umor implicit și cu multă vervă") sau evocând figura deloc comodului Adrian Marino, Călinescu dă și de această dată, poate chiar mai abilit decât în *Amintiri în dialog*, întreaga măsură a vocației sale de memorialist. Proba supremă în acest sens este, cred, fragmentul care rezumă întâlnirea cu Borges din 1980: cu memoria sa prodigioasă, argentinianul era capabil să redea o poezie citită pentru prima oară în perioada liceului, deci cu mai bine de șase decenii înainte de data întâlnirii cu M.C. (e vorba de *Les chants du cobzar*, un cântec lăutăresc tradus de Carmen Sylva).

Turnura tot mai pronunțat confesivă a ultimelor pagini ale acestei prime părți e memorabilă: splendida relatare a celor două momente de "teroare paralizantă" din

copilărie dislocă din labirintul memoriei, cu o luciditate care nu cade pradă nostalgiei, spaime de o intensitate paroxistică.

ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI: 17-25 FEBRUARIE 2008-8 Iunie 2009

Reluat după o pauză de o lună, la scurt timp după diagnosticul fără speranță (cancer în fază terminală), jurnalul continuă, în partea a doua (*Cu plăcere privesc lumina soarelui*), cu două categorii de însemnări: notele de lectură și intrările care consemnează aproape toate evenimentele vieții de zi cu zi, de la întâlniri, plimbări, călătorii, audiții, convorbiri sau mesaje și până la ședințele de chimioterapie, urmate, spre final, de cele de radioterapie.

Minuțioase și abundente, notele de lectură acoperă, într-o primă fază, exclusiv literatura și filosofia. Citindu-i sau recitindu-i pe Balzac, Dostoievski, Platon, Pascal, Derrida și Lévinas, lecturile îi ocupă suficient timp pentru a nu fi complet strivit de noua sa situație. Proustian convins, reia *A la recherche du temps perdu* cu maximă acribie, luând-o însă, de această dată, dinspre *Le temps retrouvé* spre *Du côté de chez Swann*: "Lectura lui Proust, aș zice, e dintre acelea care sporesc valoarea vieții, a amintirii, a trecutului care poate fi reînviat prin fulgurațiile întâmplătoare ale memoriei involuntare, prelungind misterios lectura textului în lectură de sine". Spre sfârșit, M.C. pare din ce în ce mai interesat de Biblie, în special de Ecceziast.

Ajuns în stadiu terminal ca efect al unei neglijențe cu iz de malpraxis (cazul nu e

prea limpede), cancerul e o povară pe care diaristul încearcă și, în cele din urmă, reușește să o poarte. În ciuda revoltei inițiale ("Trebuie să inițiez din nou un contact cu dr. Chiorean, scumpă la vedere, ca toți doctorii de aici, care tratează bolnavii nu ca persoane, ci ca material de statistică. Ce simt și ce cred bolnavii le este total indiferent. Medicina americană e cantitativă și eficientă în sensul prelungirii mediei de viață a unor numere cât mai mari de bolnavi dezindividualizați"), a insomniilor constante și a efectelor adverse generate de ședințele de chimio- și radioterapie, M.C. își acceptă situația cu seninătate resemnată și, în ultimă instanță, cu detașare: "Sunt pregătit pentru orice. Bineînțeles că nu vreau să mor - va veni oare și momentul acela? -, dar îmi accept moartea. Singurul lucru care mă îngrijorează e să nu devin o prea mare povară pentru Uca (Adriana Călinescu, n.m.), de iubirea și îngrijirea căreia am totuși atât de mare nevoie".

Deși își manifestă scepticismul în privința destinului postum al jurnalului ("jurnalul meu va părea o simplă adunătură de vechituri"), îl definește totuși, nu fără o fărâma de (auto)ironie, într-un mod destul de exact ("Tema profundă a acestor pagini ar fi deci drumul spre moarte - de o ireversibilă, implacabilă și, pentru cel implicat, anxioasă banalitate"), găsind totodată și energia de a pune la punct planul ediției de opere.

Vizitat de rude și prieteni, păstrând legătura cu Mircea Ivănescu (cărui a îi dedică jurnalul) și Ion Vianu, dar într-o stare tot mai gravă ("Nu pot să beau, nu pot să mănânc. Uneori îmi amintesc ce putea însemna să bei un pahar cu apă rece, băut cu sete"),

Matei Călinescu moare pe 24 iunie 2009, la mai puțin de zece zile după ce împlinise 75 de ani. Data 8 iunie 2009, ultima sa intrare se rezumă la transcrierea a două visuri; cel de-al doilea e de necomentat: "Iar vis. După un scurt somn postmeridian, mă trezesc într-un spațiu geometric de lemn tras la rindea. Să fie suprafața unei mici nave depopulate? Prezența mea era difuză. Țin minte că nu era soare, deși totul lucea într-o lumină cenușie".

De un stoicism exemplar în infernalul său drum către ceea ce numește, la un moment dat, "*Hora incerta*", Matei Călinescu a lăsat în urmă nu doar o mărturie impresionantă a bolii și suferinței prin care a trecut, ci și unul dintre cele mai importante jurnale scrise până azi în limba română.

LITANII AUTOBIOGRAFICE

În scurtul *Cuvânt înainte* care deschide recentul volum² al poetei Miruna Mureșanu pot fi găsite aprecieri precum cele care urmează: "Același viguros expresionism existențialist cunoscut, acum atingând, ca o boare, mai degrabă dimensiunile imanenței spirituale kierkegaardiene, decât acelea, de altădată, ale anxietății transcendente heideggeriene sau ale absurdului din proiectul uman ca eșec pe linia Kafka-Sartre-Camus, încarcă de sens versurile poetei, desfășurate într-o scânteietoare polifonie a interogației și a viziunii". Abisale vecinătăți! Capabile să stănească, în imaginația bietului cititor, o nemaivăzută (sau nemaismțită?) "boare" metafizică, aceste comparații, amuzante în felul lor, nu sunt altceva decât rezultatul unei generozități exagerate.

Trecând peste neinspiratele alăturări, trebuie spus din capul locului că poezia din *Spovedanie* are la bază două registre: registrul religios și, în ceva mai mică măsură, cel autobiografic. Intersectându-se și adeseori suprapunându-se, cele două compun o carte pe cât de ambițioasă, pe atât de inegală.

Lungi și atent elaborate, primele trei poeme grupează mai toate momentele bune ale volumului. Cel dintâi, cu evidentele sale valențe programatice, intenționează să capteze colosalele eforturi solicitate de scrierea unui poem-total (numit, rând pe rând, "poemul final", "poemul-martor", "poemul-călătorie", "poemul-copilărie", "poemul-așteptare", "poemul-răscruce" și chiar "poemul-Dumnezeu"), care nu e văzut doar ca materializare a propriului sacrificiu ("îi simt doar sângele curgând/ prin inima mea înainte de zori/ prin sufletul meu călător"), ci mai ales ca un pas spre mântuire ("poemul pare-atunci o candelă aprinsă/poate-o treaptă/arzând încet cuvintele pe care eu nu le mai scriu").

Dedicat părinților, următoarele două sunt evocări ale unui trecut dureros ("odată cu plânsul meu lângă cruce/ să pot rămâne

aș fi vrut/ în privirea lui precum o răscruce"), readus la suprafață într-un prezent bântuit de remușcări ("n-am nicio vină Doamne/ că tata doarme pe-o margine de cer/ sau am o vină imensă/ că nu pot să-i redau clipa de ieri") și, finalmente, reconfigurat poetic în orizontul credinței: "poemul meu e atunci o răscruce/ între lumea de-aici și lumea de sus/ de care Doamne Tu singur mi-ai spus". Printre "cuvintele-rugă" și "cuvinte-cărare", evocarea mamei propune un scenariu în care ambiguitatea joacă un rol esențial: "inima mea o va renaște pe mama/ din pântecul iubirii-atât de viu/ încât nu știu/ cine voi fi fost eu și cine ea".

În mod oarecum previzibil, cartea sfârșește prin a fi sabotată de afectare și autocomplezență, lucru care se întâmplă mai ales din cauza predilecției pentru temele mari (timp, singurătate, credință, așteptare etc.) și pentru un imaginar poetic efectiv sufocat de simboluri și metafore. De la un punct încolo, impresia cea mai pregnantă este că versurile și strofele se înșiră într-o ordine aproape aleatorie, din pură inerție, lăsând deoparte orice logică internă a poeziilor din care fac parte, de parcă pagina (care, se dovedește pentru a n-a oară, chiar suportă orice) ar trebui cu orice preț umplută într-un fel sau altul.

Poemele din *Spovedanie* se încadrează în limitele unui neoexpresionism minor, iar rădăcinile lor ar fi de căutat, în cel mai bun caz, undeva la jumătatea distanței dintre Bacovia (cel de după *Scânței galbene*) și *Sânge albastru*, debutul Angelei Marinescu.

¹ Matei Călinescu, *Un altfel de jurnal: ieșirea din timp*, ediție îngrijită de Raluca Dună, Editura Humanitas, 2016, 480 p.

² Miruna Mureșanu, *Spovedanie*, Editura Fundației Culturale Libra, București, 2016, 174 p.

LEGEA LITERELOR

ALEXANDRU ORAVITAN

LA LITERA LEGII

*Scriitori la poliție*¹, volum coordonat de Robert Șerban, s-a bucurat de succes în rândul cititorilor încă din momentul apariției. Cartea a intrat în topul vânzărilor editurii Polirom direct pe prima poziție – o performanță editorială pe deplin meritată și explicabilă din perspectiva subiectului abordat. Volumul de față este antologic din toate punctele de vedere. Este meritul lui Robert Șerban nu numai de a fi intuit potențialul narativ al întâlnirilor dintre oamenii de litere și oamenii legii, ci și de a fi reușit să aducă la un loc atâtea voci distincte, din generații diferite, și de a le sistematiza într-o formă prizabilă, coerentă.

Volumul are o structură aparent tematică, însă secțiunile delimitează mai mult decât niște direcții narative: ele intuiesc o consonanță stilistică care poate scăpa unei priviri fugitive. Colecția de prozo-eseuri de față posedă un capital literar incontestabil și un potențial sociologic neașteptat, căci confruntările se întind pe parcursul a două epoci distincte din istoria României, iar profilul polițistului nu este unidimensional. Dimpotrivă: relatările par să demonteze câteva dintre miturile fundamentale despre polițistul român ca figură autistă în ceea ce privește sectorul cultural. În narațiunile adunate în *Scriitori la poliție* întâlnim oameni ai legii în postura de amatori de literatură sau chiar cu veleități scriitoricești. Însă deliciul cititorului rezidă neîndoiește în episoadele cu polițiști sau milițieni căpoși și obtuzi, care potențează dimensiunea cathartică a textului și universalizarea raportului cu figura polițistului.

Volumul debutează cu secțiunea "Trageri pe dreapta", în care Lavinia Braniște, Florin Lăzărescu, Adrian G. Romila, Robert Șerban și Simona Tache împărtășesc experiențe din perspectiva șoferului ajuns în situația universal-detestată de a fi oprit ori evaluat de reprezentanți ai poliției rutiere. Confruntările sunt de două naturi: fie "norocoase" (un noroc adesea creat artificial, prin acordarea unei "atenții" aferente), fie se soldează cu schimbarea statutului din șofer "ghinionist" în acela de pieton mai mult sau mai puțin permanent. Polițiștii de la rutieră dovedesc o ironie fină, adesea malițioasă, devenind o categorie aparte în rândul oamenilor legii.

Odată cu secțiunea "Actele la control!" se conturează cele două direcții temporale majore cuprinse în volumul coordonat de Robert Șerban. Relatările semnate de Oxana Silviu Dacin, Nora Iuga, Radu Paraschivescu și Moni Stănilă aduc în același perimetru perioada pre- și post-1989, dublată de transfigurarea milițienilor în polițiști. Eseurile din această secțiune profilează abil distincția dintre cele două categorii; dacă polițiștii ies uneori chiar bine din încrucișările de parcurs cu oamenii de litere, milițienii sunt o tagmă detestată și detestabilă din multiple puncte de vedere. Hrăniți cu ideologia de partid și dotați cu un grobianism aproape nativ, milițienii sunt singurele personaje care ies complet șifonate din *Scriitori la poliție*, depășind chiar și pe acei scriitori care reușesc "performanța" de a se autodenunța fără voie.

Secțiunea "Șase! Miliția!" se axează

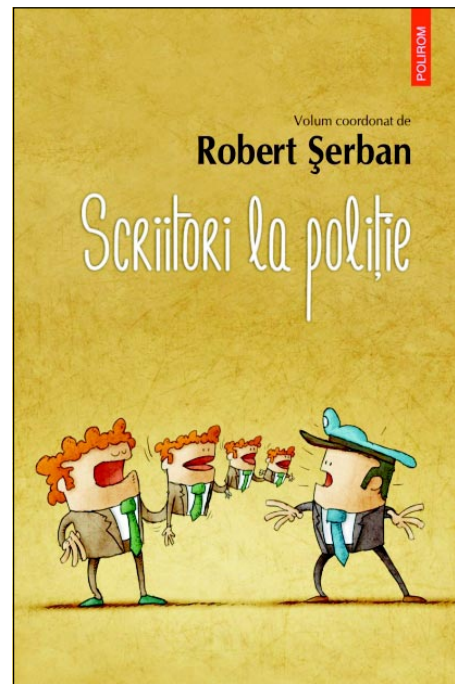
tocmai pe această categorie hulită în epocă. Personajele simpatice din seria B.D. sunt la propriu din alt film prin comparație cu narațiunile dinamice reunite aici. Cititorul este confruntat cu un conglomerat de stiluri, în care liantul este un tragi-comic atent dozat de condeiele unor Ruxandra Cesereanu, Sorin Gherguț, Ioan Groșan, Florin Iaru, Viorel Marineasa, Ioan T. Morar, Radu Sergiu Ruba și Doina Ruști. De neratat e specia milițianului de litoral, cu imixtiuni securistoide, al cărui periplu se încrucișează cu boema epocii. Datul cu subsemnatul devine un ritual inițiat, care ar trebui să funcționeze drept panaceu pentru eventualele porniri subversive. Consemnarea acestor practici asigură antologiei și un rol documentar prețios.

Aceste demersuri sunt augmentate în "Și cam ce-ar mai fi de declarat?", felia cea mai consistentă a volumului. Aici apare și dimensiunea tragică a confruntărilor cu oamenii legii, adusă la suprafață prin insensibilitatea și cinismul acestora. Relatările semnate de Ștefan Manasia, Bogdan Munteanu, Ioana Nicolaie, Veronica D. Niculescu, Bogdan O. Popescu, Daniela Rațiu, Ana Maria Sandu, Pavel Șușară, Marcel Tolcea, un cristian și Mihail Vakulovski

mustesc de furturi transformate forțat în pierderi, de plângeri mai mult sau mai puțin fantasmagorice și de rezolvări de situații pe sub mână, în manieră codată. Puțini sunt cei care au rezistat propunerii insistente de schimbare a declarației ori au reușit să redacteze declarația prin puterea propriului condei, și nu sub presiunea impulsului auctorial al polițistului de a dicta o variantă convenabilă și mai puțin dătătoare de bătaie de cap. Recurența acestor veritabile motive epice oferă materie de lucru sociologilor și antropologilor, căci vorbesc despre practici cronicizate la nivelul instituției.

Într-o cheie distinctă, "Mănile sus! Nu mișcă nimeni!" este constituită din trei episoade cinematografice semnate de Lavinia Bălulescu, Andrei Crăciun și Alexandru Potcoavă. Aici dinamica relației dintre personaje este extinsă, întrucât apare o complicitate amuzantă cu oamenii legii, maleabili din punct de vedere al jocului narativ pus în scenă de acești autori, care mizează pe o tramă de tipul "poliția în acțiune".

Secțiunea cea mai contrariantă din punct de vedere narativ și stilistic este plasată în finalul opului. În textele reunite sub titlul "În slujba cetățeanului", Péter Demény, V. Leac, Simona Sora (singura

care își plasează narațiunea în afara spațiului românesc) și Radu Vancu conturează un profil pozitiv al tipologiei supuse discuției, născută din intersecția cu potențialul oferit de trecerea în spațiul ficțiunii, o abordare numai bună pentru o încheiere tonică.

Volum rotund, cu un potențial narativ remarcabil, *Scriitori la poliție* este o oglindă a dinamicii prozei românești din acest moment al istoriei sale. Așteptăm replica polițiștilor la întâlnirile lor cu oamenii de litere. Dreptul la replică este garantat.

DREPTATE PENTRU HARRY POTTER

O îmbrățișare în registru personal a culturii universale oferă Mariana Neț în volumul *Capricii pe teme de basm*². Colecția de eseuri marchează renunțarea la un stil academic și la rigorile impuse de cercetările literare serioase în favoarea delectării într-o interpretare a unor produse culturale de diverse facturi. Autoarea practică un magistral exercițiu de jalonare printre opere literare, sculpturi, picturi, piese muzicale ori monumente arhitectonice. Perspectiva adoptată este a semioticianului preocupat de decodarea codurilor încifrate în operele culturale supuse analizei, cu scopul sporirii cunoașterii și a modalității prin care arhetipul operează la nivelul mentalului colectiv. Autoarea propune constant întrebări și astfel intră într-o relație de complicitate cu cititorul său; răspunsurile se conturează organic și, în manieră socratică, nasc permanent noi direcții de investigație.

Analizele efectuate de Mariana Neț au meritul de a aduce în prim-plan opere ignorate până acum de canon, însă care s-au bucurat de recunoașterea unui public din generații succesive. Este cazul operelor lui Alexandre Dumas (o mai veche preocupare a autoarei) și, mai cu seamă, a romanelor din seria *Harry Potter*. Mariana Neț poate fi plasată astfel alături de criticii occidentali care au intuit potențialul semiotic al operelor semnate de J.K. Rowling, ce operează în permanență cu marile mituri și arhetipuri ale umanității, pe care le reasamblează într-o formă digerabilă de către publicul tânăr și nu numai. Jocurile narrative ale lui J.K. Rowling îi prilejuiesc Marianei Neț o serie de meditații de o acuitate desăvârșită: "Trecutul/ prezentul/ viitorul se întretaie și se suprapun. Prezentul e numai o răscruce de trecut și viitor. O știm de la Sfântul Augustin și de la Plotin, însă o aflăm, din nou, din basmul al cărui erou e Harry Potter. Răscruce multiplă și pe infinite planuri. Intersecție în care fiecare dintre noi este și amintirea a ceea ce a fost și preștiința (nu numai premoniția) a ceea ce va fi".

Considerații de acest fel rezonază și în cazul altor opere. Autoarea are capacitatea de a realiza un comparatism la nivelul unor perspective neașteptate și realizează racordări între narațiunile ficționale și narațiunea realității: "Oare cum se vede lumea – basmul și realitatea – de la înălțimea unui Păsări-Lăți-Lungilă? Cine a fost Păsări-Lăți-Lungilă înainte de a se întâlni cu Harap Alb și trupa lui și ce va face el, după aceea? Va dura parteneriatul-i cu Ochilă? Iată o serie de întrebări, licite, în epoca în care se rescriu atâtea *Hamlet*i, din punctul de vedere al unor Rosencrantz și Guildenstern, pentru că ne amintim că fiecare dintre noi jucăm, cândva, rolul principal pe scena lumii".

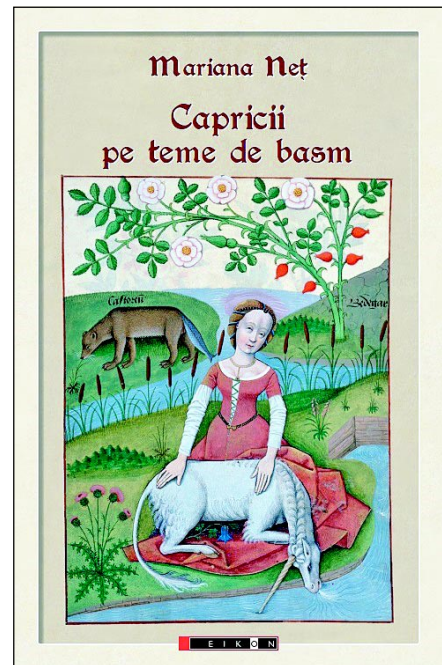
Comparatismul practicat de Mariana Neț este, așadar, între

temele și motivele basmului popular și basmului cult, însă fără a ignora sfera literaturii fantastice, văzută ca descendentă a basmului tradițional în spațiul modernității. Elementele analizate adesea au o nuanță borgesiană: sunt radiografiate rolul timpului, efectul prezenței ceasurilor și oglinzilor, pendularea între real și fantastic, labirinturile ori portretele care prind viață. Borges însuși este menționat în cuprinsul eseurilor, dar și operele unor Cervantes sau Shakespeare, cu precădere prin prisma elementelor fantastice în operele acestora. Mariana Neț realizează o rețea a semnificațiilor volatile, încadrabile într-o ramă analitică care nu ignoră rolul artei ("Dar nu acesta e, fundamental și mai înainte de orice, rolul literaturii, artei, muzicii? La ce altceva servește ficțiunea, dacă nu o folosim drept navă (sau navetă) spațiotemporală, pentru a ne teleporta, cu gândul, în alte spații și în alte timpuri?") sau escatologicul ("Sfârșitul lumii e sfârșitul iluziilor sau, mai rău, al speranțelor. E blankul absolut sau întunericul").

Paradisul pierdut e o altă temă predilectă în analizele autoarei. Alungarea din paradis este tratată într-o cheie filosofică, iar cuvintele din încheierea volumului sunt revelatoare pentru adâncimile sondate: "Liberul arbitru ne-a fost însă dat pentru a recunoaște răul și când îl găsim și dacă-l pierdem. Prin urmare, alungarea e definitivă și nici măcar scrisul – sau pictura – nu eliberează". Finalul lecturii volumului semnat de Mariana Neț echivalează, așadar, cu o ieșire dintr-un paradis al interpretării.

¹ Editura Polirom, Iași, 2016, 256 p.

² Editura Eikon, București, 2016, 194 p.

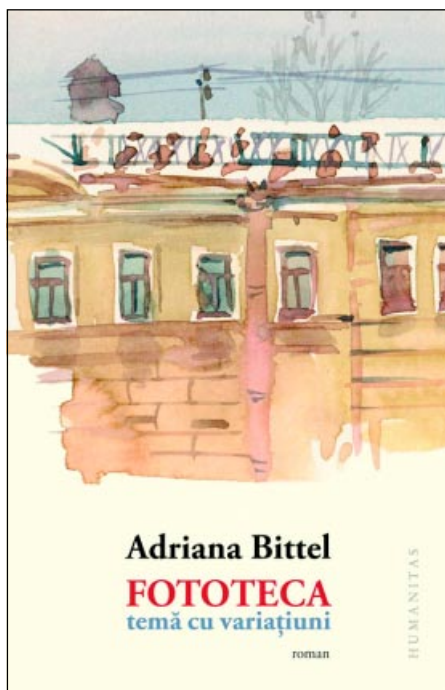
A VEDEA & A PRIVI SNEJANA UNG

Apărut în 1989 și reeditat în 2015, romanul *Fototeca. Temă cu variațiuni*¹ al Adrianei Bittel e o carte care se înscrie structural și tematic în linia volumelor de proză scurtă apărute anterior. Predilecția pentru decuparea realistă a unor figuri obișnuite, a căror existență se derulează pe un fundal gri, anost și ostil nu ocolește nici acest volum. Mai degrabă blazon al scriiturii autoarei decât defect, aceste similitudini contribuie la țeserea unor povești ai căror protagoniști desprinși din realitatea sordidă a comunismului primesc individualitate, unicitate și o vitalitate interioară, opusă opacității vieții rutiniere.

Ceea ce apropie structural romanul de proza scurtă este decupajul câtorva istorii biografice. Coca, Scarlat Pancu, Sandi Șufană, Irina Hron, Viviana, Radu devin astfel imagini pe care Adriana Bittel le dezvoltă cu migală. Viețile lor nu se desfășoară însă în paralel, ci gravitează în jurul a două nuclee (fototeca și Coca), contopite ulterior într-unul singur: "Coca-Fototeca, fără vârstă, fără sex – o figură". Văzută doar ca o imagine caricaturală de către celelalte personaje ("iarna cu pufoaica și căciula tricotată, vara cu saci lălâi în culori terne și sandale fără toc, cu groșii ochelari pe nasul mic și țigara ieftină în colțul gurii"), Coca se distinge de mediul uniformiza(n)t prin felul de a privi. În mod paradoxal, miopia progresivă de care e suferindă reprezintă declicul conștientizării singurului ei talent: privitul, cu multiplele lui nuanțe (a vedea, a se uita, a privi) și inepuizabila capacitate de stocare în memorie a imaginilor ajunse pe retină.

Ternara coloratură a vederii caracterizează nu numai personajul central, ci întreg romanul. Lumea descrisă e alternativ văzută și privită, fapt ce generează un contrast tensionant între platitudinea cotidiană și mecanismele interioare ale unor personaje ce dau impresia, cel puțin la prima vedere, că sunt desprinse dintr-o serie. Stocul de imagini al romanului nu se reduce însă la radiografiile personajelor, ci cuprinde și o anatomie a materialității vegetale. Descrierile plastice ale naturii devin un pandant al întregii existențe terne: "Valuri roz translucide pe bleu decolorat. Sus mai e încă lumină stranie rotită de ciori, dar jos, printre arborii de un verde întunecat, e deja seară". Simetria ce se naște între exterioritatea fizică și umanul mecanicizat e nu doar sugerată, ci redată întocmai în unele pasaje: "Dărele de apă murdară se preling pe trotuar antrenând praful spre rigolă, unde dăinuie mici băltoace cu mucuri de țigări și bilete de autobuz ridicate la suprafață. O frizeriță aproape goală sub halatul apretat fumează rezemată de ușă și strigă spre înăuntru, leneș".

Intransigența existenței mocnite impusă în perioada comunistă e edulcorată printr-un ton uneori nostalgic, alteori ironic. Densă

și dese, istoriile personajelor permit redarea unui trecut încărcat cu emoție. Astfel, solitudinea Cocăi e atenuată printr-un eșafodaj de imagini din copilărie, creionate în tușe vii, reprezentându-le pe fetița Coca și mama ei. Permanentizate în fotografii, aceste momente de afectivitate sunt anihilate odată cu descoperirea aceluia talent ce "nu folosea nimănui decât sieși". De cealaltă parte, afecțiunea hipertrofiată acordată lui Sandi Șufană, iar mai apoi și soției acestuia, de către cele patru femei cu care cei doi locuiesc este persiflată nu de puține ori: "Vivi-cuco-nița, fâț-fâț pe tocure, în taioare Chanel concepute și plătite de matriarhatul din Lahovary, care se amuza să îmbrace păpușa".

Lumea reductibilă la doar câteva nuanțe de gri este des- și recompusă prin privirea scrutătoare a autoarei. Astfel, dacă obiectivitatea rece care definește cursivitatea vieților anodine este urmarea lui *a vedea*, lumea impregnată de sensibilitate, redată prin inflexiunile nostalgice, zeflemitoare și lirice, este rezultatul lui *a privi*.

Acel ceva ce fascinează fără doar și poate la romanul de față este maniera în care observația sistematică se intersectează cu lirismul. Descrierea amănunțită a unei scene din plină zi din finalul romanului ("Doi oameni cu salopete pătate de var trag de sacii grei ca niște cadavre. O femeie cu cizme de cauciuc și broboadă umple gălețile cu nisip") este urmată de un lirism bine dozat ce contrastează cromatic cu cenușiul până atunci omniprezent: "Ninsoarea se întetește, acum linii albe hașurează piața, tot mai dese, până când imaginea e acoperită complet, foaie curată".

Rezultate ale diferitelor feluri de a privi, lumea anostă și personajele viu conturate reprezintă două dintre calitățile indiscutabile ale acestui volum. Astfel stând lucrurile, nu ne mai rămâne altceva de spus decât că reeditarea în 2015 a romanului *Fototeca* al Adrianei Bittel poate (și trebuie!) salutăta cu încântare.

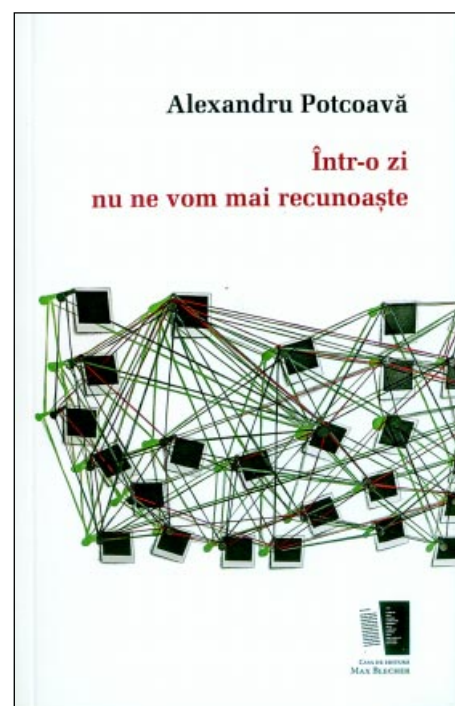
POEZIE SI/ SAU POVESTE?

Alexandru Potcoavă e nu doar poet, ci și un bun povestitor. Că lucrurile stau întocmai o arată, pe lângă romanele și cartea de proză scurtă, și cel mai recent volum de poezie, *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște*². "Poveștile" de(spre) viață scot în relief un lirism impregnat puternic de narativitate. Plăcerea povestirii transpare în mai toate textele, ba chiar și în cuprinsul cărții. Inventarul onomastic de aici anunță astfel epicul major ce definește volumul. *eminescu*, *petre stoica*, *izzy*, *kosta*, *komartin* sunt deopotrivă titlurile și actanții, povestitorii poemelor narative.

Privit structural, volumul apare sub forma unui melanj de fragmente biografice. Fiecare titlu aduce în fond secvențe de viață povestite cu umor și nostalgie. Dând impresia unui colaj de instantanee, poemul *eminescu*, cel care deschide volumul, urmărește o reluare în cheie ironică și parodică a mitului eminescian. Adresarea degajată și directă de la începutul poemului amplifică tușele persifloare în care e creionat Ipoteștiul vizitat: "deci bădie treaba stă cam așa/ am venit la casa ta din ipotești am/ urcat în cerdac deasupra pragului e atârnată/ o boxă din care ți se aud poeziile am/ intrat în casă totul în ordine/ într-o cameră dau peste un telefon un/ radiator și un roman de agata christie". Discuția ulterioară din birtul satului duce la o hermeneutică inedită și frustră a textelor eminesciene: "fi zic că mă duc spre lacul cu nuferi/ – te duci degeaba că-i departe și/ domnișorul nu cutreiera el atâta/ pădurile pe când iazul meicii e mai/ aproape – eu gândesc că ăsta-i lacul/ din poezia lui".

Semnificativă pentru acest volum e maniera în care este segmentată viața. Nu atât cotidianul importă aici, cât particularul. Selectarea unor momente-cheie din existența individului devin coordonatele definitorii ale mai tuturor poemelor. Povestea lui/ din *nicolae* constă într-o reconstituire a întregii vieți, pornind de la naștere și urmărind "pe traseu" experiențele primelor lecturi (acasă sau la cenaclu), plecarea la Timișoara, căsătoria, internarea într-un spital de nebuni. Spre deosebire de *nicolae*, *izzy* urmărește un singur episod: fuga în timp de război din "orașelul bosniac de munte" în Germania, încercare ce eșuează din cauza faptului că "în timișoara însă am pierdut trenul și/ până la urmă n-am mai plecat".

Ancorate istoric și permițând inserarea subiectivității, astfel de poeme narative pendulează între nostalgie și un tragic edulcorat de comicul fâțș. Dacă nostalgia vizează inocenții ani ai copilăriei, filonul tragic e recognoscibil în secvențe precum cea din finalul poemului *nicolae*, aici internarea într-un spital de nebuni devenind una dintre posibilitățile restrânse de evadare din realitatea amenințătoare: "am plecat din spital numai bine/ înainte să mă scrântesc și eu/ deși nici până azi n-am aflat unde-s/ nebunii adevărați – dar îmi dau seama/ că nici tu n-ai cum să mă lămurești". Dincolo de tonul ironic și rece, gravul dispune și de o întreagă recuzită. Boala, moartea și identitatea fracturată revin cu obstinație în poemele lui Alexandru Potcoavă, punând

în scenă o lume în care moartea, vorba poetului, "poate ejacula oricând". Omniprezența macabruului din *chichere* e exemplară în acest sens. Deși edulcorată ușor prin imaginea poetică din final ("dar mormântul tău ca o cameră strâmtă/ pe care maică-ta o va lumina cândva/ pentru ultima oară înainte să închidă/ toate florile pe dinafară/ și gata), moartea fiului, succedată de exhumarea lui, e imposibil de sustras din registrul unui tragic ajuns la paroxism.

Dificultatea recunoașterii devine o problemă recurentă, aspect sugerat chiar din titlu. Redată prin caracterul circular al poemului *costinaș* ("nu știu dacă mă crezi dar nu mai știu/ nimic de tine ciocluțe [...] tu nu înțelegi/ că nu mai știu nimic de tine/ și probabil nici tu?"), uitarea progresivă sau nerecunoașterea se dedublează, lăsând să apară o uitare a sinelui și una a celuiilalt.

Fragmentaritatea volumului, generată de cumularea feluritelor episoade de viață, nu trebuie însă văzută ca un minus al cărții. Dimpotrivă, multiplele povești imprimă volumului un dinamism aparte. Oscilând între amuzament și gravitate, *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște* aduce o poezie diversă atât sub aspect tematic, cât și stilistic. Mai mult, epicul pregnant este dublat de o infuzie a lirismului. Ritmul alert al povestirii e temperat prin dilatarea unor imagini, sentimente și stări: "sint cum îmi crapă lemnăria capului/ ca unei case bătrâne podul sub greutatea/ porumbeilor morți [...] sint cum în mine plămâni/ se desfac ca două aripi violete de inger/ când prind sub ele fumul țigării".

Mustind de biografism și personaje, poemele lui Alexandru Potcoavă se sutrag povestirii plate prin ritmul dinamic, vioi, precum și prin moderația efectelor stilistice. Astfel, diversitatea tematică și timbrul ce definesc "poveștile" adunate laolaltă fac din *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște* un volum ce se citește cu plăcere și lejeritate.

¹ Adriana Bittel, *Fototeca*, București, Humanitas, 2015, 176 p.

² Alexandru Potcoavă, *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște*, Bistrița, Casa de Editură Max Blecher, 2016, 74 p.

O CHESTIE DE DISTANȚĂ

GRAȚIELA BENGĂ

Cărțile au timpul lor - un moment prielnic în care apar pe ogoare bine orânduite, gata să le dea avânt. Iar antologiile publicate de curând la Editura Cartier (Alexandru Mușina, *Regele dimineții* și Andrei Bodiu, *Oameni obosiți*) au venit, indubitabil, la timpul potrivit. Sunt cărți incredibil de proaspete: despărțite de cei care le-au scris și arhitecturate potrivit lecturii înțelegătoare a antologatorilor, textele renasc involburate, își regăsesc semnul distinctiv și dau totodată parcursul căutărilor în care se aflau cei doi scriitori brașoveni.

"Camera mea/ un hublou prin care îmi urmăresc călătoria. [...] Aici construiesc eu/ o nouă personalitate./ Aici stabilesc eu începutul și sfârșitul/ după-amiezii mă prinde aici". Sunt versuri din 319, poem din *Pauza de respirație*, volumul colectiv cu care a debutat Andrei Bodiu în 1991, alături de Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea. Despre grupul de la Brașov (coagulat în jurul lui Alexandru Mușina) se poate afirma că a fost una dintre cele mai bine deslușite mișcări literare de după 1989, iar despre Andrei Bodiu – că a fost o voce limpede a poeziei anilor '90, când terapeutica afectivă a lui Cristian Popescu se confrunta cu expresionismul concentrat al lui Ioan Es. Pop. Cu toate variațiile consistente care le-au separat, formulele lor poetice prelungeau unele ecouri ale optzeciștilor. Decelabilă și în versurile publicate de Andrei Bodiu în *Pauza de respirație*, prelungirea filonului optzecist se reduce la poetica derizoriului, pe un traseu care pleacă de la receptivitatea condiționată ("parcă un robinet îți/ strânge ușor încet creierul în fiecare dimineață") și sfârșește într-un *Epilog* unde se înlătură, repetitiv, coeficientul de imprevizibil necesar pentru hrănirea adecvată a viului: "Și capul nostru și mâinile noastre sunt/ închise sunt legate/ nu se vede nimic./ nimic// Sunt aici aici aici/ suntem puși unul lângă altul/ ne învârtim în cerc/ ne învârtim în cerc/ simțim căldura și frigul și ploaia și ninsoarea/ și ploaia și căldura și ninsoarea și frigul// atât/ atât".

PROXIMITATE, POETICITATE

La trei ani după debut, apărea *Cursa de 24 de ore*, cu poeme care confirmă distanțarea față de vizionarism și enciclopedism estetizant. Directe, deziluzionare și urmărirea neobosită a unei alte cărări posibile (sau a *noului poem*) – acestea sunt reperele în jurul cărora se cristalizau versurile lui Andrei Bodiu. Există în *Cursa de 24 de ore* un soi de contrast activ (poetic) între banalizarea vocației și modulația spre momentul unic, ireversibil: "chiar/ te gândeai// c-ai dansat cu ea chiar/ își imaginase cum tu cu/ venele tăiate împrăstiai calm/ sângele pe perete și cum sângele/ se pierdea în umezeală și igrasie// <<Îți amintești culorile/ curcubeului în seara aia?>>/ m-a întrebat" (*m & k limited*).

Așa cum îl vede Andrei Bodiu, poetul poate dinamiza un potențial de îmbogățire greu de prevăzut. Dacă versul rămâne cu notația fugară se pierde înghițit de o avalanșă de sterilitate. Dar, dacă tehnica se pliază pe o structură de planuri interferente, capabile să creeze tensiune și să găsească un parcurs omogen al sensului, atunci implică un alt dozaj cognitiv și aderă la un convingător amplasament poetic – precum se observă ușor (și) în *Poezii patriotice* (1995), carte a individualității încrâncenate, a unui soi de

radicalism în consemnarea adevărului personal: "Cine va înceta/ să caute să găsească în sufletul tău o/ încăpere// În care să foreze. Încet. Tandru./ Să lovească și să înviezi". Între înăuntrul și afară se configurează *Poezii patriotice*, în încercarea de a găsi un registru al complementarității acolo unde, în mod obișnuit, stăpânesc incompatibilitățile: "Cât despre noi: moartea e sigură./ iar amintirea e trasă/ pe benzi de casetofon// Amintirea: între tine și tine./ Incapabilă. Mută// Și în afară: <<Mai veniți, mai poftiți>>". A arătat Radu Vancu (în *Elegie pentru uman*) modul în care confesiunea devine o negociere între spațiul privat și cel public la Mariana Marin, Alexandru Mușina și Andrei Bodiu, integrându-i pe ultimii doi în specia confesivului etic, care explorează (cu mijloacele poeziei, desigur) încordarea dialogului dintre spațiul intim și perimetrul public.

OPERATIUNI DE REGLAJ

Cu *Studii pe viață și pe moarte* (2000) se confirmă abilitatea poetului de a impregna cotidianul cu picături grele de melancolie. *O intersecție la miezul nopții* înglobează conștiința dispariției într-un "pâlpâit discontinuu" și "un perete alb/ pleznit între ferestre", în timp ce *Extraterestrii din vârful dealului* decupează metodic, cu migală de chirurg, jovialitatea irațională care însotește destrămarea. Și în *Oameni obosiți* (2008) domină notația clinică, cu scene și personaje

cotidiene integrate într-un scenariu tern, însă din care nu lipsesc ritmul și reliefurile unei poeticități invidente. Refuzând în egală măsură gama afectivității și emfaza conceptualizării, mereu atent la tăietura piezișă a versului, Andrei Bodiu e un observator lucid al contemporaneității în care "totul nu e decât/ o chestie de distanță." (*De-a pururi ziua cea de azi*).

De la distanță e urmărit și *Firul alb* (2014) – în care țesutul fraged al poemelor inspiră, consistent, subrezenia lumii. Sau urmăresc, abia sesizabil, hotarul dintre viață și moarte. Ori dintre aserțiune și subtext. "Un om tânăr/ Vorbind singur pe stradă/ Gesticulând gata să/ Te atingă din greșeală// O femeie între două vârste fardată/ Ușor nedormită vorbind/ singură la casa de bilete/ apoi în metrou// O fată care spune tare/ Unui perete: «uimește-mă»// Un fir alb subțire desparte lumea în două". Definit prin raportarea la *Firul alb* și expus prin poetica limitării acute, Andrei Bodiu se dovedește a fi un autentic strateg al înconjurării morții de la distanță.

IEȘIREA

Relevat de *Oameni obosiți*, poetul se arată a fi, indubitabil, viu. E fatalmente un Andrei Bodiu al antologatorului (poet, la rândul lui), însă reușește să devină, în aceeași măsură, al tuturor: "Azi un șofer care seamăna cu Seymour Hoffman/ M-a întrebat dacă știu încotro/ Se îndreaptă lumea// Era dimineață

și lapoviță într-un sfârșit de octombrie/ Iar lumea mergea spre centru spre școli// Mi-am strâns umerii atât/ Cât să iau în piept căldura din mașină// Până la Livadă am schimbat guverne președinți Seymour/ Hoffman mi-a luat banii. Nu m-a privit./ Purta ochelari cu dioptrii mari cât/ Parbrizul prin care ne chinuiam să ieșim." (*Taxi Driver*)

* Andrei Bodiu, *Oameni obosiți*, Chișinău, Editura Cartier, 2016.

CĂRAREA FĂRĂ SFÂRȘIT

O frământare înăbușită se întrezărește dincolo de chipul binevoitor al lui Ciprian Măceșaru. La prima vedere, lasă impresia unei firi domolite, când are încontinuu neastâmpărul de a-și încerca limitele. E poet, prozator, eseist, diarist. Și muzician. Face interviuri excelente, scrie cronică, intră într-un fascinant dialog epistolar cu Dan C. Mihăilescu (*Despre nerăbdarea de a fi răbdător*) și nu ezită să experimenteze (alături de Vladimir Tismăneanu) cu *Trei sute de ceaușești liliputani*. L-am întâlnit în paginile mai multor publicații ("Cuvântul", "Orizont", "Poesis Internațional", "România literară"), dar este el însuși fondator și director de revistă.

De la debutul său poetic cu *Cântecul greierilor de sub calea ferată* a trecut deja destul timp. Din 2007 încoace, Ciprian Măceșaru a mai publicat alte trei cărți de poeme, dar cu *Locul în care n-am ajuns niciodată* (Charmides, 2015) a găsit o intensitate a încordării pe care nu a atins-o, cred, în nici una dintre scrierile precedente. Se observa și până acum un soi de înfrigurare atent controlată, dar de data aceasta se transferă în textura cărții întregi – proporționată și de o frapantă densitate. "Privirea e mai mult/ decât poți controla./ atingerea este religia noastră./ atingerea oarbă./ dâra de melc./ Ochiul/ se va deschide cândva/ și nu ne vom mai recunoaște./ Până atunci/ poți să mă-nveți pe de rost/ poți să-mi măsoari carnea cu oasele tale." (*Dâra*) Poemele mărturisesc o sensibilitate afectiv-senzorială care evidențiază cu precădere sensurile atingerii – de la forța autonomă a privirii până la frisonul unui trup nevralgic. Concret, imaginile se răsucesc până când trec dincolo de suprafața corespondențelor vizuale, spre tărâmul incursiunilor ipotetice.

La Ciprian Măceșaru prezumtivul are caracterul fatalității. Răul e ineluctabil inserat, chiar dacă nu se manifestă încă: "Ne întindem în haine/ ne încordăm corpurile tinere./ carnea se afirmă tăcut./ E o seară dintre cele mai liniștite./ încă nu s-au tăiat bețiivii/ în crâșma de la parter./ încă nu a venit poliția/ să le vorbească frumos./ să-i liniștească./ Ne hrănim cu sfințenie câinii/ și-i înțepăm în ochi./ să fie mai răi/ și să le fie frică/ de noi." (*Câinii*) Altădată, ipoteza dezastrului a cunoscut deja confirmarea realității. De aceea, într-o lume aruncată în bezna, vederea adună toată încărcătura vitală a omului: "Ochii noștri au lăcățele, să-nvățăm să privim/ pe-ntuneric" (*Priviri*).

Această schimbare a funcției organice potențează rezonanța poetică, deși cadența unui murmur cultural (din *O formă de compromis*, bunăoară) ori incandescența tăcerii ar fi putut să o înăbușe.

Rostirea înceată și tăcerea expun indirect plânsul mocnit al omului care caută – cu luciditate, (dez)nădejde și îndârjire – ceea ce nu (se) vede. Nu tăcerea ca taină a veacului (despre care vorbea Isaac Sirul) se strecoară în poemele lui Ciprian Măceșaru, ci o reactivitate ambivalentă în fața dezastrului: perplexitate și cercetare. Abandon și încercare de a capta gama rostirii. Căci, așa cum arată astăzi lumea, nici ceea ce urmează nu iese din categoria prezumtivului catastrofal: "Vom încolți ca niște cartofi/ ne vom împușca direct în inimă/ cu vorbele noastre frumoase." (*Cu cele mai bune intenții*) Sau: "Viitorul/ e un obicei prost/ de care nu putem scăpa./ lucrează în noi ca un drog./ se joacă întruna cu mințile noastre./ Până și în moarte îndrăznim/ să vedem viitor." (*Nimic nu ne mai poate clinti*)

E de urmărit cum poetica relației dintre gândire, auz și privire scoate în evidență mai degrabă direcția înfrigorare pe care e înscrisă umanitatea decât întrețeserea unei legături cu metafizicul. În absența acestuia, care nu intervine nici ca prezență picurată într-o desfășurare sonoră, rămâne doar forța de străpungere a plasticității, capabilă să decanteze semnele unei latențe de alt calibrul: "Din liniștea asta/ iese una și mai adâncă./ și mai înspăimântătoare./ dovadă că mai era ceva colo/ și ni se face teamă./ Vedem limpede/ cusăturile prin aer./ vedem firele/ de lumină nealterată/ și nimic nu ne mai poate clinti" (*Nimic nu ne mai poate clinti*). Trecerea din perimetrul certitudinii în zona posibilului stabilește un raport subtil între vedere, întuneric și lumină. Practic, energia vizuală transferă imponderabilul din anorganic în organic. Însă acest proces nu se împlinește prin metamorfoză, ci se lovește de (re)închiderea omului în el însuși: "Se vor ridica/ organele noastre./ ca din morminte./ vor levita strălucitoare/ și proaspete./ Vom adormi înfrigurați/ și vom fi gata/ oricând/ pentru mai mult." (*Vom adormi înfrigurați*)

Despre om și căutare vorbesc de fapt toate poemele – cu o naturalețe care pare a fi facilă când, în realitate, e învelișul unei îndelungate reflecții. Ciprian Măceșaru știe să alunece între sugestii clare, neîmpovărate metaforic, iar mișcarea aceasta suplă face ca imaginile să încorporeze alteritatea existenței lor. Și chiar dacă, privite individual, nu frapează prin expresivitate, au o vigoare care face ca înlănțuirea lor să prindă zvâcnetul unui nucleu poetic. Nu un liman confortabil caută Ciprian Măceșaru în *Locul în care n-am ajuns niciodată*. Mai degrabă, un traseu fără sfârșit, de-a lungul căruia gândul și rostirea sunt remodelate în confruntarea lor cu certitudinea și posibilul.

O VULPE BĂRBATĂ ȘI UN FEL DE JAZZ...

OTILIA HEDEȘAN

Am editat, în ultimele săptămâni, basme culese în anii 1970 în diferite sate din Banat. Sunt basme care au stat până acum în arhive diverse, cele mai multe în Arhiva de Folclor a Universității de Vest din Timișoara, câteva dintre ele, în arhive private. Toate împreună și fiecare în parte sunt texte care stimulează și intrigă în același timp, fiindcă inovează uneori extrem de inspirat, după cum, alteori, mixează hilar elemente de proveniențe foarte diverse.

Cel mai interesant este că toate aceste texte par să "citească" în maniere extrem de originale și în registre stilistice proprii textele-cadru, textele-model ale basmului. Altfel spus, privite dinspre prezent, narațiunile transcrise de pe bandă magnetică par un gen de concert de jazz, în care pot fi recunoscute, fără îndoială, teme clasice, însă unde interpretarea individuală este componenta care dă valoare întregului.

Redau mai jos, spre exemplificare, un basm povestit în 1969 de Mileva Damian (de 64 de ani) din Bodrog, județul Arad. Este, de fapt, o narațiune din categoria "basmelor cu animale", însă care se regăsește și în alte colecții de basme bănățene (de exemplu, la George Cătană) integrat printre basmele propriu-zise. Este o poveste facil de rezumat: vulpea se căsătorește cu un motan cu zurgălăi, care reușește, prin hazard, să își înlăture rivalii mult mai puternici, lupul, ursul și leul.

Dincolo de acest fir narativ, însă: motanul este pe cale de a deveni obez de prea multă hrană și, în scop curativ, i se cumpără zurgălăi din târg de la Arad; vulpea, deși singurul personaj-femeie, are mereu inițiativa, într-o lume a bărbaților în care este curtată de toți; ea îl cere în căsătorie pe motan, punându-i condiții cât se poate de clare: ea va câștiga bani, ea va obține resursele, ea va conduce totul; motanul pare un ofițer chipeș și becher pe deasupra; totuși, odată luat în căsătorie, motanul, ca un adevărat gigolo folcloric, reușește să ignore numeroasele relații ale nevestei sale.

Textul Milevei Damian spune o poveste veche și trage cu ochiul, ironic, spre lumea din jurul său, privind la universul fictional al poveștii. Sau, *in extenso* și uzând de cuvintele sale:

"O fost odată on morari. Și avea on mât mic. El, morariu, pân moară avea hârți mulți. Mătu tât mânca, tât o mâncat la hârți până când s-o făcut on mârțan mare, grozav. Morariu ce s-o gândit:

- Mă, mătu ăsta creapă la mine dacă îl las să tât mânca la hârți! Mă duc io la Arad și să-i cumpăr lui niște zurgălaie la grumaz și-o mai mânca el hârți dă ăia ce-or fi mai surzi.

S-o dus la Arad, i-o cumpărat niște zurgălaie, i le-o agățat pă la grumaz, pă la picioare. El, sâracu, să mai chinuia să mai prindă la hârți, da' nu mai putea. Numa' pă care era mai surd, pă câte unu, îl mai prindea.

No, i-o cumpărat morariu și-o sabie. El ce s-o gândit: s-o făcut on domn cătănesc. O ieșit pe-afară pă la moară să spățirește încoaci și-ncolo și pă cum pășea, zrângănește, pă tătă lumea îngrozăște, taie pă cine voiește și nime nu-i porincește. Când cu întâmplarea, pe-acolo o vinit o vulpe. Vulpea să uită la

el, cum îi el dă tanțos, dă fâlos, dă frumos... Domn cătănesc!

- Oare-i însurat domnu ăsta, o' nu-i însurat? Că mie mi-i drag dă el... Io mă duc să-l întreb.

S-apropie dă mârțan:

- Bună sara, domnule mârțan!

- Mulțam dumatile!

- Da' ești însurat, o' ești ficior june?

Zăce:

- Nu mi-s însurat, da' mi-s june nemțasc, o țâră mai bătrân.

Zăce vulpea:

- Auzi, mie tare-mi place dă dumneta, n-ai vrea să mă iei să fiu mireasa dumatile?

- Ba te iau.

- Da', zăce iară vulpea, uită cu ce condiții: nicăiri nu te duc la lucru; tătă zăua te țan acasă și io agonisesc, aduc găini, găște, ce-mi pică mie bine; îți fierb și-ți frig și dumneta numa' să mînci.

- O-ie! Mă duc și te iau cu tătă plăcerea! Da așa să fie! No, da inde șezi?

- Apu, zăce, nu așa dăparte, acolo-n pădure am o căsuță și io.

- No, hai să plecăm!

S-o luat mârțanu... Da' zdrăncăneau zurgălaiele, da' sabia ce larmă făcea... Da' ea, sâraca, cum avea o coadă lungă, numa' când și când îl ștergea pă la nas, dă bucurie că s-o măritat c-on domn cătănesc. No, ajuns acasă. Ce să vezi? Pă la ea mai vineau, îi făceau curte: lupu, ursu, leu. Iacă, într-o sară, vine lupu la fereasă și zăce:

- Soră vulpiță, soră vulpiță, dăschide-mi ușița să-ți sărut gurița, că de-asară, dă când stau p-afară, ploaia mă ploaie, blana mi să moaie.

Ea l-o auzât. Mârțanu asculta.

- Cine-i la fereastă?

Da' ea s-o dus și zăce:

- Mă, lupule, du-te d-aici, mă, că io m-am măritat și am un bărbățul foarte sprintenel, cum pășește zdrăngănește, taie pă cine voiește și nime' nu-i porincește.

Când o auzât lupu o luat-o la sănătoasa. O ajuns în pădure. Dă tâte leamnile să lovea dă frică. Când, mâine sară, iacă, vine ursu. Iară bate la fereastă, iară:

- Soră vulpiță, soră vulpiță, ieși afară că d-asară stau p-afară...

Și iară-i spune și la ăsta:

- Mă ursule, tu n-ai auzât că io m-am măritat? C-am un bărbățul foarte sprintenel și dă ieșe afară, prau te face, c-are și sabie!

O luat-o și ursu la sănătoasa. Mâine sară vine altu, leu. Leu era împăratu lor. Vine. Iară străgă la fereastă. Iară o cheamă. S-o spăriat bietu mârțan dă atâta străgătură în tătă sara:

- Ce-i aicea, mă, doamnă, la tine la fereastă?

- Da, zăce, ăștia-s ortacii mei dă pădure.

Ieși și-i spusă:

- Mă, leule, la mine la ușă să nu mai cauți. Du-te unde știi tu, da' la mine nu mai, că dacă iasă bărbatu-meu cu sabia, vai dă tine o fi, că taie pă cine voiește și nime' nu-i porincește.

Și-o luat și leu coada-ntră picioare și s-o dus ca ăilaltă doi. Când, mâine-zî, să duc pân pădure tăți tri. Să-ntâlnesc acolo.

- Mă, lupu câtă urs și câtă leu, am fost la vulpiță și uită ce-o zăs cătă mine: că s-o măritat dup-on bărbățul foarte sprintenel și are sabie, zăce, și tât mă taie.

- Mă, și câtă mine-o zăs așa.

- Mă, și câtă mine!

- Mă, ce să facem noi ca să-l videm?

- Hai să merem pân pădure și să aducem niște lemne și să pregătim o masă, să facem o mâncare bună și să-i poftim și pă ei la mâncare, ca să-i videm.

- Hai, mă, bine zăci tu, celalalt.

- Apu, bine zăci tu.

S-or luat tăți tri, or făcut o masă bună și gustoasă și s-or dus să-i cheme la masă.

- No, soră vulpiță, am făcut o masă și vrem să facem o gostie cu tăți laolaltă. Să vini și tu cu domnu tău, să ne gostim.

- Da' unde-o fi masa aia?

- Da-n pădure, în locu cutare și cutare.

- No bine, știu. Iaca, vinim.

Mâine-zî, să scoală dă dimineață, să gată, pleacă. Găsăsc masa. Da' ei ce-or făcut? La leu i-or făcut o groapă afundă și l-or acoperit cu frunză, aproape dă masă. Ursu s-o suit într-on vârf dă deal. I-o fost frică dă mârțan. N-o știut el cine-i... Lupu s-o suit într-on pom 'nalt tare, aproape dă masă, ca să-i vadă când vin. ăștia or ajuns aproape dă masă. Să uită-ncoaci, să uită-ncolo, nu-i nime. Da inde-i lupu, inde-i ursu, inde-i leu? Nu-s, ca-n palmă!

- Hai să ne punem noi să mîncăm. Să mai așteptăm? Dacă ne-or poftit și ni-s poftiți, nu mai așteptăm atâta.

S-or pus la masă, mîncă, beau, să ospătează ei doi. Leu, nu să șadă-n potcă, frumos, acolo-n groapă, numa' să mîscotește. Mârțanu văzându-l, după ce-o mâncat friptură și după ce-or băut ei ce-or avut pă masă, o gândit că-i v'on hârț. L-o ajuns doru. S-o țapat în groapă, da' o sărit drept la leu în ochi. O-nceput a mornăi mârțanu dă frică. O luat-o la fugă drept în vârfu dealului, inde era ursu. Ursu, când l-o văzut:

- No, ăsta vine după mine să mă taie!

O murit și s-o rostogolit până la vale tât d-a dura, mort. Mârțanu, dă frică, dacă l-o văzut și pă ăsta drept în vârfu pomului, inde-o fost lupu s-o suit. Și ăla, când l-o văzut:

- Acuma vine și mă omoară și pă mine, că pă ăi doi i-o omorât.

O picat jos și tăți tri or murit. D-apu nu mai vrea mârțanu să să scoboare dăn pom dă curajos ce era. Vulpea, sâraca:

- Haida jos, să vezi c-or murit tăți tri!

- Nu mă mai scorb d-aicea!

- Da', haida să merem acas', că tăți or murit dă frica lu sabia ta ș-a lu zurgălaiele tale.

Și cu chin cu vai l-o scoborât dăn pom și l-o dus acasă. Și dacă n-or murit și astăzi trăiesc.

COMUNISMUL CA ORBIRE ETICĂ

VLADIMIR TISMĂNEANU

Șocant încă pentru unii nostalgici impenitenți, trebuie spus clar că experimentul comunist, oriunde a fost testat, a însemnat încercarea de a forța cursul istoriei, întemeiată pe o religie seculară cu pretenții de salvare, de izbăvire, aici și acum. Acesta a fost sensul a ceea ce altminteri poate părea o imensă absurditate, o rătăcire nesăbuită, o demențială aventură politică: construirea unui organism politic social perfect controlat, în care individul nu este altceva decât, vorba lui Arthur Koestler, o "ficțiune gramaticală". Justificarea a fost mereu aceea formulă cinică: "Nu se poate face omletă fără să spargi ouă". Dar, cum scria marele filosof liberal Isaiah Berlin, toți am văzut ouăle sparte, nimeni însă nu a văzut omleta. Unul dintre primii care au explorat și au denunțat abisul etic al bolșevismului a fost Panait Istrati. Au urmat atâtea alți eretici și apostatați, revoltați, bulversați, dezgustați de infamia comunistă. Din nefericire, lecțiile istoriei nu îi conving pe cei care continuă să cultive resentimentul social și să aștepte extatic venirea Mileniului marxist.

Este interesant și cât se poate de grăitor faptul că formațiuni politice care nu se jonează să se intituleze partide comuniste (în Rusia, Grecia, Franța, Republica Cehă) s-au năpustit cu furie împotriva condamnării simultane a comunismului și fascismului. Lipsa de pudoare a comuniștilor de ieri și de azi, obscenitatea comportamentelor lor politice, nu mai trebuie dovedită. În ce-i privește pe comuniștii greci, se cer puse anumite accente. Conducerea PC din Grecia, dar și mii de refugiați din perioada Războiului Civil, s-au aflat timp de decenii în România. Există de-acum o întreagă literatură privind eforturile acestor stalinisti de a crea în țările sovietizate (și în primul rând în România), în anii '50, un fel de "democrație populară" în exil. Au avut loc arestări, execuții, înscenări (menționez cartea lui Dominique Eudes *Les Kapetanios* despre persecutarea și chiar lichidarea diverșilor nonconformiști din partid, foști lideri ai rezistenței antifasciste).

La ora actuală, comuniștii greci, înțepeniți în ruginitele dogme bolșevice, sunt campionii antiamericanismului, demonizează globalizarea și atacă pe toate căile structurile NATO și UE. Unii dintre ei s-au născut și s-au aflat mult timp în România și știu prea bine în ce a constat sistemul minciunii, delațiunii generalizate și al persecuțiilor în masă. Cunosce cel puțin un caz – este vorba de un fost coleg de liceu care apoi a fost europarlamentar și a jucat un rol important în acel partid – care a citit la timp tot ce trebuie citit privind crimele comunismului. Din păcate, comunismul a mizat întotdeauna pe orbire etică. Ori, mai exact spus, atul său a fost, în plan psihologic, disponibilitatea umană pentru autosugestie. Emascuarea fibrei morale din individ, nimicirea a ceea ce poetul polonez Aleksander Wat numea omul interior, devotamentul pentru o idee presupus măreață, a fost substratul pervers al iluziei comuniste. Nu există o grandoare istorică a comunismului, orice ar fi afirmat iluminatul dialectician leninist Georg Lukács, tot așa cum, orice ar fi scris într-un moment de întunecare a rațiunii Martin Heidegger, nu există o grandoare istorică a nazismului. Camerele de gazare și Gulagul nu au nimic grandios în ele, sunt expresia demonismului absolut.

Același lucru poate fi spus despre PC

al Federației Ruse. Este vorba de o formațiune întemeiată pe nostalgie pentru autoritarismul despotice al stalinismului. În mitologiile salvaționiste ale comuniștilor ruși se întâlnesc mareașul Jukov, cosmonautul Iuri Gagarin, super-performantul muncitor Alexei Stahanov, balerina Galina Ulanova, actrița de film Liubov Orlova și, de ce nu, clovnul Oleg Popov, înfrățiți sub semnul idealizării luptei "pentru fericirea poporului". A fost de fapt vorba de o imensă mascaradă, de o înșelătorie globală, de distrugerea sistematică a milioane de vieți omenesti pentru clădirea a ceea ce s-a probat a fi un colossal eșec social și economic. Doctrina putinistă, atâtea câtă este, se declară anticomunistă, dar este de fapt îndatorată unor mitologii similare, aceluiași sincretism ideologic în care național-bolșevismul se îngemănează cu autoritarismul etatist.

Costurile umane ale utopiei impuse de comuniști sunt înspăimântătoare. Biografia lui Mao apărută în 2004 începe cu următoarele cuvinte: "Mao Tse-tung, care timp de decenii a deținut puterea absolută asupra unui sfert din populația lumii, a fost responsabil pentru mai mult de 70 de milioane de morți în timp de pace, mai mult decât orice alt lider în secolul douăzeci" (Jung Chan și Jon Halliday, *The Unknown Mao*, New York, Knopf, 2004, p. 3). Scriu aceste rânduri și tot nu-mi vine să cred: cum a fost posibilă această prăbușire într-o barbarie fără limite? Cum mai poate cineva să conteste legitimitatea condamnării comunismului? Iată însă că se poate și tocmai de aceea trebuie mereu reamintite lecțiile înșăngeratului secol al ideologiilor radical-revoluționare. Trebuie să ne opunem uitării. Crimele nazismului și ale comunismului, inspirate de pseudo-rațiuni ideologice, au fost expresia unei înjosiri fără precedent a condiției umane. Lagărele de concentrare, Kolyma și Auschwitz, experimentele diabolice gen Pitești, nu au avut loc în chip întâmplător. Au fost planificate de indivizi în carne și oase, convingși că servesc o cauză eroică.

Preretinzând că realizează Raiul pe pământ, voindu-se o doctrină a salvării (o soteriologie), o paradigmă redemptivă, comunismul, acest mesianism secularizat, axiofob, noofob și mnemofob, a sacrificat milioane de vieți omenesti pe altarul unei utopii perverse. Cifra de 100 de milioane de victime (morți), avansată în *Cartea Neagră a comunismului*, apărută în 1997, se dovedește acum una minimalistă. Doar Marea Foamete din China maoistă, rezultată din strategia delirantă a "Marelui Salt", a dus la moartea a peste 45 de milioane de oameni. Dar costurile utopiei privesc și distrugerea, vătămarea destinelor, deportările, îndoctrinarea imbecilizantă, anihilarea statului de drept, a economiei de piață, acțiunile sistematice de obliterare, confiscare și desfigurare a memoriei, suprimarea persoanei morale și a persoanei juridice (v. Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*). Utopia s-a numit Kolyma, Magadan, Norilsk, Karaganda, Katyn, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Pitești, Sighet, Aiud, Râmnicu-Sărat, Gherla, tot atâtea stații ale genocidului. Aceste lucruri trebuie repetate mereu, informațiile trebuie diseminate, analizele trebuie adâncite, documentele trebuie publicate pentru a ține piept ofensivelor celor care, convingși că anticomunismul este o iluzie, ar dori să testeze din nou "ipoteza comunistă".

ULTIMA POVESTE

CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

În mișcare. O viață este ultima carte a lui Oliver Sacks. Ultima pe care a scris-o, ultima pe care a mai apucat să o scrie. Către finalul volumului (unul de memorialistică, într-o măsură covârșitoare; în orice caz, fascinantă – cap-coadă!), Oliver Sacks menționează contextul în care s-a cunoscut cu Gerald M. Edelman, el însuși unul dintre numele mari ale neuroștiințelor, laureat cu Premiul Nobel, la mijlocul anilor 70. Sacks e chiar amuzant – cum este în multe pagini ale acestei cărți în care este atât de multă vitalitate (ca un fel de ultim dar pe care ni-l lasă cineva atins de o boală necrutătoare) –, povestind cum, la prima întâlnire cu "Gerry", după finalul unei conferințe la care au participa împreună – de la Centrul Rockefeller – privind în urma acestuia și remarcând felul neobișnuit în care Edelman păsea, și-a spus: "Asta e mersul unui geniu, al unui monoman; parcă ar fi posedat". Detalii în această privință dă câteva pagini mai înainte, acolo unde Sacks schițează sumar opera lui Gerald M. Edelman – da, într-adevăr, "posedat" de câteva idei extraordinare care au schimbat semnificativ perspectivele în care se pot privi mințile oamenilor, deci omul în sine.

"Când vine vorba de percepția obiectelor, lui Edelman îi place să spună că lumea nu e «etichetată»; n-o primim deja «împărțită în obiecte». Trebuie să ne creăm percepțiile prin categoriile noastre proprii. "Fiecare percepție este un act de creație", așa cum spune Edelman" – menționează Oliver Sacks, cu trimitere la ipotezele și demonstrațiile făcute de autorul cărții *Neuronal Darwinism*. Și adaugă: "În timp ce ne mișcăm încolo și înapoi, organele noastre de simț strâng mostre din lume și, pe baza acestora, în creier se creează hărți. Apoi, prin experiență, se petrece o consolidare selectivă a acelor cartografieri care corespund percepțiilor reușite – reușite în sensul că se dovedesc a fi cele mai utile și mai eficace pentru a construi realitatea".

"Sunt un povestitor, la bine și la rău. Atunci când merge bine, actul de a scrie îmi dă o plăcere și o bucurie ca nimic altceva" – spunea despre sine Oliver Sacks. Nimic mai puțin adevărat – el a fost povestitorul extraordinar al acelor "hărți" care derivă din suma "actelor de creație" care sunt percepțiile despre care vorbea prietenul său. Hărți care spun, fără nici o excepție, că fiecare om este unic și irepetabil.

Pe scurt, informativ: aceasta este, de fapt, cea de-a doua sa biografie. Și, fiindcă acoperă cea mai amplă perioadă, putem spune și că, pesemne, este și cea mai completă. Ea a fost scrisă în nici două luni, la puțin timp după ce, aflând că boala de care suferea îi mai lasă foarte puțin de trăit, Sacks a trimis o scrisoare emoționantă (http://www.nytimes.com/2015/02/19/opinion/oliver-sacks-on-learning-he-has-terminal-cancer.html?_r=1) celor de la *New York Times* în care afirma că "îmi revine acum să aleg în ce fel voi trăi lunile care îmi rămân de trăit. Ar trebui să fie în cel mai plin, mai profund și mai productiv mod cu putință." A apărut în primăvara lui 2015. În august, același an, Oliver Sacks a murit.

"Nu pot spune că nu mi-e frică. Dar sentimentul meu predominant e de recunoștință. Am iubit și am fost iubit; am dat mult și mult mi s-a dat în schimb; am citit și am călătorit, am gândit și am scris. Dar mai mult decât orice, am fost o ființă simțitoare, un animal gânditor, pe această frumoasă planetă, și asta în sine a fost un enorm privilegiu și o aventură", scria Oliver Sacks, când a știut că nu mai are mult de trăit.

Din nou despre carte: avem aici, în secțiuni care și-au luat în scenariul cărții, partea leului – povestea de context în care s-au născut și au fost scrise marile cărți ale lui Oliver Sacks. Dar avem și mult mai mult(e). De pildă, multe povești despre pasiunea sa – nebunească (și termenul ales nu e neapărat o metaforă...) – pentru motocicletă. De asemenea, despre relația specială pe care a avut-o cu înotul. Sau, și paginile în care descrie chestiuni de acest gen nu sînt defel recomandate celor pudibonzi, despre intensitatea relațiilor sale amoroase (Oliver Sacks a fost homosexual).

Dar, mai ales și peste tot așa zice, cartea aceasta este despre și povestește despre un om care a iubit extraordinar viața. Titlul cărții însuși trimite la această extraordinară pasiune pentru viață, pentru tot ce înseamnă viața. Thom Gunn, un om cu care Oliver Sacks a avut o relație aparte și profundă, este autorul poemului "În mișcare": "În cazul cel mai rău, ești în mișcare; în cel mai bun / Fără s-atingi vreun absolut, unde să te-odihnești, / Ajungi tot mai aproape fără să te oprești"...

În mișcare. O viață este cu adevărat ultima carte scrisă de Oliver Sacks. Dar, în această privință, este de pus un asterix: teoretic, mai pot fi scoase la iveală texte scrise de acest uluitor autor. El însuși spune, cu mult farmec, chiar în această carte povestea unor manuscrise – cărți întregi de-a dreptul – pe care pur și simplu le-a pierdut. Pentru zestre de bine a umanității, să sperăm că ele nu sînt cu totul pierdute. Că, așa cum alte manuscrise ale altor scriitori au fost găsite la mult timp după moartea lor (într-un cufăr, să zicem...), așa și acestea, manuscrise pierdute ale lui Oliver Sacks, ar putea fi găsite într-o zi...

ȘTIINȚA LUI M.Ș. ADRIANA BABEȚI

Pentru că am aflat chiar de la el că niciodată nu e prea târziu să spui sau să faci ceva, Mihai Șora n-o să se întristeze că lamuțiani-ul public pe care i-l urez vine cu un defazaj de câteva zile. M-aș alătura corului de admiratori vrând să comunic, ca la un simpozion, ceva gen *M. Ș. și savoarea* sau *Savoarea la M. Ș.*, nu doar pentru că, la originea lor, *a gusta* și *a ști* erau una. Ci mai ales pentru că așa l-am surprins pe Mihai Șora "în direct" sau descris de apropiatii lui. Așa l-am văzut și auzit pe când se lăsa interviuat de mine sau de Robert Șerban, dar și în timp ce mâncam sau străbăteam pe jos cartierul Cetate din Timișoara.

Ca reporteri, ne dădea ghes și mie, și lui Robert, o curiozitate foarte omenească și cam impertinentă. Voiam să știm (eu - acum 25 de ani, apoi în 1999 sau în 2005, iar Robert de curând) care e secretul uluitoarei sale vitalități. De fapt, doream să ne țină un curs scurt despre cum să trăim mult și bine, deci îndelung și frumos. Întrebărilor noastre cam agitate el le-a răspuns mereu cu bunăvoință, cu un calm surăzător și oarecum abstras, ca un bonz. Și ce-am desprins, ca într-un fel de *Învățăturile lui M. Ș. către...* ?

Întâi că: norocul stă în genă, într-o rădăcină sănătoasă. Apoi, că ar fi bine să descoperi gustul vieții și să nu-l pierzi niciodată. Adică (spicuiesc din interviuri și citez): să-ți păstrezi intacte, ca în copilărie, interesul, curiozitatea vitală; să ai o anumită detașare, dar nu ca formă de dezinteres, ci ca distanță interioară; să înveți să calci în așa fel încât să nu te înglodezi în propria situație și îngrijorare la fiecare pas, lăsându-te năpădit de acestea; să rămâi deschis; să nu fii comod; să ai o disponibilitate, o deschidere fără obiectiv; să trăiești într-o iluzie fără termen, adică să ai speranță; să faci lucrurile fără încrâncenare; să nu-ți epuizezi energia; să percepi, oarecum cu coada ochiului, lumea extrem de frumoasă care curge alături de tine; să-ți păstrezi orizontul integru; să ai disciplină; să nu te gândești doar la rezultatul unei acțiuni, ci să te bucuri de pașii făcuți; să-ți amintești, la capătul unei zile, de toate lucrurile minunate care te-au înconjurat; să fii conștiincios; să ai o undă de melancolie în chiar toiul jubilației; să primești tot parfumul și gustul lumii înconjurătoare; să nu îți pierzi bucuria.

Așa l-am și văzut. Cum pronunță în cel mai pur grai bihorenesc, cu o plăcere imensă, numele bunicului din Feneriș, Moșu', Toadea Miculii, adică Teodor Șora, dar și propriul nume, Mihai, fiul lui Melentie, nepotul lui Teodor și strănepotul lui Nicolae, deci Mihaiu Melentii Toadi Miculii. Sau cum vorbește jubilând despre gomboții cu prune și *arany galuska* din copilărie, niște găluște geniale, pufoase, coapte într-o formă de budincă și umplute cu *hecserli* (marmeladă de măceșe). Sau cum descrie nașterea ștrudelului pe masa din bucătăria mamei ca pe o Facere. Sau cum mănâncă meticulos, concentrat, savurând fiecare linguriță, o înghețată de ciocolată. Sau cum bea, cu aceeași concentrare și voluptate, cafeaua pe care și-o face singur dimineața. Sau cum stă cu ochii ținți, minute în șir, la desenul pe care-l lasă zațul în ceașcă. Sau cum reușește să străbată la trap un cartier întreg în nici o oră. Sau cum știe să privească cerul de la marginea Timișoarei, care i se pare unic, ca atunci, în tinerețe și care-i va rămâne așa, mulți, mulți ani de-acum înainte.

EXERCITII DE INTELEPCIUNE

Poate că volumele definitorii, cele de succes, ale lui Mihai Șora sunt cele de dialog. Înțeleptul are răbdare și găsește mereu tonul potrivit pentru a vorbi despre sine și despre lume, despre istoriile culturale și cele politice, despre el, despre profesorii și despre prietenii săi. Are politețea exemplară a discursului și a relației. Păstrează mereu o claritate fără fisură: nu are nicio ezitare în afirmațiile făcute. Părearea lui este aceasta, trebuie să fie demnă de această discuție. Ultimul dialog al lui Mihai Șora beneficiază de talentul unui bun convorbitor. Leonid Dragomir, care își intitulează cartea *Mihai Șora. O filosofie a bucuriei și a speranței*, își așază concluziile sub semnul unei propoziții a Maestrului: "Viața gândului e plină de bucurii".

Dintre decupajele pe care ni le propune autorul cărții, l-aș alege pe acesta: "Dar întrebările globale, care pe deasupra mai sunt și circulare și care (numai ele) sunt cu adevărat vitale, ce răspuns pot ele comporta? Oricum, ele cer un interminabil răspuns desfășurat, care să indice un itinerariu. *Homo viator*. De fapt, întrebările globale, ca întrebări vitale, sunt singurele care ne interesează. La aceste întrebări nu-ți poate da nimeni răspuns. Tu însuți îl trăiești (acest răspuns) de-a lungul întregii vieți, *sub forma unei întrebări* care îți structurează întreaga viață și care, de fapt, ea este răspunsul". E un text potrivit pentru acest noiembrie al aniversărilor.

Mihai Șora, cetățean de onoare al orașului nostru, este, fără îndoială, un ilustru timișorean. Din numeroasele dialoguri avute cu el la Timișoara selectăm, dintre cele inedite, câteva pagini. (Cornel Ungureanu)

"Teodor Șora, Toadea Miculii, a fost bunicul meu, căci tatăl său se numea Micula. Identificarea lor se făcea prin evocarea numelui tatălui. Toadea Miculii, tatăl meu, Melentie Șora, era Melentia Toadii. Eu sunt Mihaiul Melentii. Mihaiu Melentii Toadii Miculii evocă descendența familiei Șora. Așa se localizau oamenii, pentru că aceste nume erau foarte frecvente. Se întâmpla să existe mai mulți Toadea Miculii, iar atunci trebuia să se alătore numele bunicului sau chiar al străbunicului, pentru a individualiza persoana cu care sau despre care vorbeai.

Bunicul meu era un om mărunț, uscățiv. S-a născut în 1840. Când eram eu copil, spre începutul anilor '20 și mergeam la Feneriș, el avea 80 de ani. A mai trăit încă 19 ani. A murit în 1939. Făceam drumeții la munte și ne țineam foarte greu de el, care mergea în pas alert, fără a se opri, iar noi, cu toate că mici fiind și cu capacitate respiratorie puternică, de-abia reușeam să ne ținem după el. Petreceam două săptămâni vara alături de veri de-ai mei, copii de aceeași vârstă cu mine.

Teodor Șora a avut vreo zece copii, din care doar doi au fost aleși să meargă la școală. Unul dintre ei a fost tatăl

meu, care a mers la școală la îndemnul învățătorului. El i-a spus bunicului la finalul clasei a patra: "Mai, Toadii, măi, pruncul ista trebuie să meargă la școală..". Moșul acesta a fost destul de inteligent și nu a avut nici un fel de rezervă să îl dea la școală. Bineînțeles că erau condiții favorabile. Era un liceu greco-catolic în Beiuș, "Samuil Vulcan", cu limba de predare română, în afară de materiile obligatorii în limba maghiară. Acolo a mers el. Mai exista liceul Andrei Șaguna din Brașov, care era ortodox și liceele de la Blaj, care erau de asemenea românești greco-catolice. După ce a absolvit liceul, a urmat teologia la Arad. A avut intenția să facă Facultatea de Filozofie de la Budapesta. Însă a venit războiul și nu a vrut să participe la război. S-a căsătorit și a optat pentru cariera de preot.

Prima parohie pentru care a candidat a fost chiar în satul în care se căsătorise, Pesac, în apropiere de Periam. A reușit însă contra-candidatul său, prin urmare a luat parohia de la Ianova, unde m-am născut eu. Acolo s-a născut primul copil, care însă a murit în perioada epidemiei de gripă spaniolă. Diagnosticul nu l-am pus, l-am moștenit prin amintire. Se numea Teodor, după numelui bunicul patern. Eu mă numesc Mihai, pentru că bunicul matern purta acest nume. Șora mea se numește Maria, după numele bunicii paterne. Dacă aș mai fi avut o soră s-ar fi numit Ecaterina, după numele bunicii materne. Pe urmă, alegerea numelui era liberă.

Locuitorii din Pesac pot spune că au fost niște întemeietori. Ei au fost alungați din Sânpetru Sârbesc, în urma unui conflict între sârbii și românii de acolo. Așa au ajuns în acest sat care de-abia se înființase, sub Maria Terezia, pe un pământ care le-a fost cedat, iar satele aveau obișnuitele străzi paralele și perpendiculare, într-un mod cu totul geometric. Pesac înseamnă pe sârbește nisip. E un teren foarte nisipos.

În anul în care m-am născut eu, ei erau mult deasupra nemților ca statut economic. Aveau o bancă numită Pesecana, cu un consiliu de administrație format din depunătorii cei mai consistenți. Un unchi de-al meu, Cuzman Bogdan, era directorul acestei bănci. Se făcea mult comerț cu porumb, mai ales cu străinătatea. La un moment dat au zis că decât să exporte porumb, este mai bine să crească porci. Și așa s-a ajuns la exportul de carne de porc. Erau pe punctul de a face o fabrică de salam care să facă concurență salamului de Sibiu, tot cu destinația Germania. Dar în urma războiului Germania s-a prăbușit, iar proiectul nu a putut fi dus la îndeplinire.

În aceste împrejurări i-am găsit eu, întorcându-mă din Franța, în toamna lui '48. Un an mai târziu au fost deportați în Bărăgan, de unde au luat-o de la capăt. Aproape toți au făcut școală, ciclul gimnazial. Unii dintre ei au luat și examenul de bacalaureat.

Revenind la tatăl meu, traseul spre Timișoara a avut câteva opriri. De la Ianova a mers la Izvin. Pe lângă preot, el era și profesor de religie la Liceul Pedagogic din Timișoara, Școala normală de învățători. De la Ianova mergea cu o căruță câțiva kilometri până la Remetea, de unde lua trenul spre Timișoara. Pe când la Izvin era o haltă de tren; de aceea, când s-a eliberat parohia de acolo, a candidat și a reușit, fiindu-i astfel mult mai ușor. Și-a concentrat orele de la liceu, miercuri și vineri, plecând dimineața și reîntorcându-se seara. Când am ajuns în clasa a treia primară, ne-am mutat la Timișoara, tatăl meu fiind ales la parohia din Fabric. Aveam o casă în Elisabetin pe strada Ion Văsii, la numărul 39. Îmi aduc bine aminte de casă, însă nu am mai revăzut-o. Au fost câteva schimbări, ne-am mutat cu chirie într-o casă chiar în fața bisericii, în cartierul Fabric, apoi a cumpărat alta pe strada Mătăsarilor.

Era foarte activ ca preot în parohie, la fel în cercurile intelectuale. A făcut parte dintr-un ceneclu care se întrunea o dată pe săptămână, unde se țineau cercuri de lectură, aveau discuții pe teme de literatură. Eu nu am participat niciodată la acestea. Apoi avea o intensă activitate corală, nu doar cu coruri bisericești

Dincolo de calea ferată se afla un cartier numit Între vii, care avea și o capelă. El deservea și acel cartier. A reușit să transforme acel cartier într-o parohie. În regim șagunian erau candidați, în momentul în care era o parohie fără preot. Se deschidea ca o campanie electorală. Candidații trebuiau să vină de două ori pentru a face o slujbă și a ține o predică. La sfârșit se organizau alegerile cu vot secret, iar lumea vota, după felul în care se purta cu oamenii. Nu existau intervenții din partea bisericii. Se făceau alegeri democratice, cu vot secret. În cazul în care exista egalitate, se organiza încă o alegere. Era extraordinar. Acolo a venit preot paroh, fratele său, Ștefan Șora.

Tatăl meu nu s-a acomodat cu exigențele vieții urbane. Cred că a fost vorba de o dublă ruptură. În momentul în care am plecat eu în Franța, el avea 50 de ani. Era un bărbat voinic și tânăr. Zece ani mai târziu, părea un bătrânel, aproape că nu l-am recunoscut. La 67 de ani ne-a părăsit.

Îmi aduc aminte că masa era mereu la aceeași oră. Se știa că tata ajungea acasă la ora unu jumătate, iar masa era pregătită. La fel era și duminica, atunci când țineam casa deschisă. Întotdeauna erau câteva persoane care veneau și erau, bineînțeles, ospătate. După plecarea mea la București a fost greu să ne întâlnim, însă disciplina mesei la oră fixă a fost păstrată și o regăseam de fiecare dată când veneam în vacanță.

În timp ce am fost redactor-șef la Editura pentru literatură, unul dintre colaboratori care lucra și la Institutul de folclor, mi-a spus că, venind de la arhivele din Beiuș, a găsit din timpul ocupației turcești a Beiușului niște informații. Se pare că era acolo un ienicer, Șora. Dar ienicerii nu erau turci, erau creștini care erau luați și transformați în soldați de elită a armatei. O bună parte dintre ei erau dintre românii macedoneni, care, într-adevăr, au nume scurte, bisilabice. După părerea mea lucrul este plauzibil, pentru că vatra satului Feneriș se numește Șorasca. Deci pământul cel mai bun de acolo a fost proprietatea unui Șora. Dar toate aceste lucruri sunt o ipoteză.

Din această familie Șora au ieșit doi intelectuali, Melentie Șora și Ștefan Șora. Primul în mod deliberat, la îndemnul învățătorului. Dar un al doilea nu l-a mai dat. Fratele mai mic al tatei, ca să-și adune anii și a merge la liceu, imediat după ce a terminat clasele primare, s-a angajat argat până la vreo 13 ani. Cu banii adunați și-a luat această independență, în raport cu familia și s-a dus la școală, a făcut liceul, cu partea pedagogică, în așa fel încât, după absolvirea Facultății de Teologie, a venit în sat preot și învățător".

(Înregistrare realizată în 20 mai 2008)

"În liceu am fost bun prieten cu Ion Frunzetti și cu Octavian Nistor. Tatăl lui Octavian a fost de mai multe ori prefect, sub liberali, mai apoi ministru... Am fost bun prieten cu Robert Klein. Klein era un tip foarte savant în materie de istorie. Știu că am citit de la el cărți de istoria artelor, un domeniu puțin frecventat și de asta îl consideram în această materie un maestru. Era foarte introvertit, cu o viață relațională restrânsă, așa încât nu-mi petreceam mult timp cu el, deși îmi era foarte drag. Mai mult ne-am împrietenit la București.

Ca licean îmi plăcea matematica și aveam chiar faima de mare matematician. Opțiunea mea pentru litere și filozofie era însă de la 14 ani. Pe Mircea Eliade l-am cunoscut la cursurile lui Nae Ionescu. Cursurile lui erau uimitoare. El

îți dădea impresia (și nici acum nu poate să fie ștearsă această impresie) că gândește logic și efectiv judecă în fața ta. Asta era lucrul fascinant. Era foarte liniștit, nu era deloc isteric. Era așezat la masă, avea o gesticulație limitată, avea un ceas pe care și-l așeza în față, oblic pe masă, așa ca să vadă cum se scurge ora. Ora ținea lui 50 de minute.

La începutul lui ianuarie 1939 am plecat în Franța. Am studiat la Paris, iar după ocuparea Parisului de către germani ne-am refugiat la Grenoble. La Grenoble am scris o carte în românește care s-a pierdut. Se numea *Limite*. Fiindcă a apărut cartea lui Dan Botta, i-am schimbat titlul în *Margini*. Am regretat că i-am schimbat titlul în *Margini*, care nu-mi plăcea, îmi plăcea *Limite*. Era expus acolo un sistem filosofic cuprinzător, adică era articulat la nivelele ontologic, epistografic, relațional. În acea carte erau patru pagini despre "Dialogul interior". Și mai erau și patru pagini, "Acțiune și

contemplație". Restul nu-mi aduc aminte.

Cartea (de vreo trei sute de pagini) n-a citit-o decât soția mea, fiindcă n-aveam în preajmă nici un cititor în limba română. Da, ne împrietenisem cu Eugen Ionescu, în 1943 el era la Vichy. Fiica-mea a fost botezată la biserica grecească din Grenoble, iar Eugen și Rodica Ionescu i-au fost nași. El locuia la Vichy, am fost o săptămână acolo, iar ei au stat o săptămână la Grenoble. În 1945 a venit Mircea Eliade la Paris; trăia din economiile lui. L-am căutat imediat. Vorbea francezește curent, corect, dar nu scria. Menționează în *Tratatul de istoria religiilor* că o parte i l-am tradus eu. Și îi tradusesem mai înainte cartea despre yoga...

M-am întors în România în 1948.

(Fragmente dintr-o discuție a lui Mihai Șora cu Cornel Ungureanu, înregistrată în luna mai, 1988.)

UN SECRET DE ZIUA SFÂNTULUI ȘTEFAN ROBERT ȘERBAN

domnului Mihai Șora

sfântul ștefan
între noi fie vorba
e fane călărășanu
care c-o zi două înainte de 27 decembrie
ne anunță că o să aibă ușa deschisă
masa din bucătărie plină cu
cașcaval brânză cârnați și ciocănele de țuică
iar sub masă
atâtea bidoane cu vin
cât nu putem noi duce

până seara la opt îi umplem casa
apoi ne așezăm pe scaune
de jur-împrejurul lui
ca niște îngeri gălăgioși

sfântul își răsfiră palmele uriașe pe masă
apoi închide ochii cu putere
de parcă și i-ar sorbi
își întoarce capul într-un fel al lui
și zice tare
luați de mâncăți și de beți că mai am!

rădem și ne facem semne
iar bidoanele urcă și coboară
ca greutatea unui pendul pe care nimeni nu-l aude

unul dintre noi ia cuțitul
și se pregătește să taie dintr-un cârnat
e degetu' meu!
strigă fane și își trage mâna
până în dreptul inimii
de unde brusc începe să-i sune celularul

cât el vorbește noi vorbim
când el tace noi bem
iar când ne anunță că vine bucurăș c-o surpriză
sărim pe rând
ce surpriză ne poate face doctoru'?
o sticlă de whiskey
un cartuș de țigări
o cutie de viagra
o animatoare
o reanimatoare
strigă unul căruia doctorul i-a retezat cu bisturiul
ombilicul prin care-și hrănea moartea numai cu bunătăți

sfântul ștefan feliază cașcavalul
umple farfurioarele cu măsline
rupe pâinea
strânge din ochi
iar din când în când ne bate pe umeri
de parcă am avea nevoie de curaj

pe la zece seara
chiar mai târziu
ușa se deschide
doctorul bucurăș intră și zice
vi-l prezint pe domnul șora
dintr-odată chipurile ni se luminează
și rămân așa cât domnul șora
stă la masă cu noi
bea țuică
vin
mănâncă brânză
cârnați
și spune că secretul ar fi
să nu te uiți niciodată la pendul
chiar dacă uneori îl mai auzi

MOS IONIȚĂ DE LA CÂLNIC

VIOREL MARINEASA

În 1997 îi consacram lui Vasile C. Ioniță, lingvist de notorietate, dar și, în ultimul deceniu și jumătate, memorialist cu limbă ascuțită, deloc indulgent nici cu cei mai mult sau mai puțin apropiați, nici cu sine însuși, îi dedicasem deci două texte în *Orizont* (numerele 6 și 7). N-a prea fost încântat în prima fază, apoi și-a revizuit părerea, dându-și seama că, prin afinitate, nu sunt un encomiast de serviciu. Remarcasem atunci că nu-și ascunde părțile discutabile din biografie, că nu face cu ochiul cititorului, preferând să rămână *clonțos* (cum zice chiar el), narând cu un umor (sau cu un amar) crud, aproape violent.

I pocrizia nu-i este la îndemână, dovadă fiind și faptul că "Moș Ioniță de la Călnic" (așa își semnează epistolele), sucevean prin naștere, cărașan prin adopțiune, aflat în prag de 85 de ani, este citat pentru bravura sa profesională de Andrei Oișteanu atunci când discută despre pudibonderia enciclopediilor și a dicționarilor actuale, care înlocuiesc "cenzura politică (...) cu cenzura pseudo-etică": "termeni considerați obsceni (din Atlasul Lingvistic Român) trebuie utilizați ca sursă pentru dicționarul-tezaur al limbii române, renunțând la o falsă pudoare manifestată până acum" (vezi Andrei Oișteanu, *Sexualitatea limbajului*, "Revista 22", 09.11.2015 și idem, *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*, Polirom, Iași, 2016).

Că veni vorba de cenzură, Vasile C. Ioniță a lucrat câțva timp, în vechiul regim, la Direcția Presei, care tocmai cu așa ceva se îndeletnicea. Îl încearcă un sentiment de vinovăție, deoarece a contribuit la "dureroasele deformări pe care le-au suferit generațiile de tineri pe care i-am crescut". Pe de altă parte, într-o notiță din 1974 constată rece că statutul de "lector înputernicit" al cenzurii pentru județul Caraș-Severin "îi convine de minune", căci poate citi "orice, din orice domeniu".

Din câte îmi dau seama, Vasile C. Ioniță este, pentru mulți, o persoană incomodă, un "pricinos", căruia i-au rămas puțini prieteni. Ideea unui *Trifoi cărașan* al lingviștilor s-a risipit prin decesul lui Petru Oallde și prin îndepărtarea de Marcu Mihail Deleanu. Sigur, rămâne Studioul Regional Radio Reșița, care l-a ajutat să-și publice ultimele volume, se adaugă Biblioteca Orășenească Bocșa, care i-a atribuit unei săli numele său, aceasta și după ce a donat instituției 800 de cărți, unele – deosebit de valoroase, *Enciclopedia Bucovinei* l-a inclus între personalitățile plecate de acolo. N-ar fi rău dacă vreun specialist în materie ar încerca, fără festivisme, o reevaluare a contribuției lui Vasile C. Ioniță în antroponomie, în toponomastica Banatului. (Demonul autopersiflării, răsfățul în calambururi s-au întors de multe ori asupra lui: s-a lăudat că se îndeletnicește cu *toponimicuri*, iar "dușmanii" au preluat formula în răspăr.) Dacă Andrei Oișteanu nu-l pune în paranteză, atunci nici văruii din partea locului n-ar trebui s-o facă.

Vasile C. Ioniță a ținut, cu intermitențe, un jurnal început în 1972. Pe baza lui și-a construit volumele cu caracter memorialistic

Capricii. Amintiri. File de jurnal. Corespondență, Aripă frântă, Meandre, care mi s-au părut savuroase. Tot un soi de diaristică supusă comentariului la 30-40 de ani distanță reprezintă *Crâmpeie dintr-un veac trecut* (Editura Banatul Montan, Reșița, 2011). 11 iunie 1972. Un an de la catastrofele Teze din iulie ale lui Ceaușescu. Elita culturală a Reșiței se întreabă, într-o reuniune informală, "ce acțiuni să inițiem? ce să facem ca omul să vină la ele?" Idei – ioc. Sau de tot subțiri. "Trăim vremuri grele", zice regizorul teatrului într-un acces de sinceritate disperată, dar tot el scoate o perlă gen Ilf și Petrov: "Vrem acțiuni noi, atunci să explorăm latura ineditului". Bridge-ul adus la Casa de Cultură, "cuminte, sportiv", hm, în fond e subversiv, aristocratic, ăia-s "închiși în clanul lor", trebuie să te mulțumești cu "meciurile amicale ale botvinicilor" (Mihail Botvinnik, șahist sovietic, fost campion mondial).

Să fie comentate "fapte de mare răsunet" - războiul dintre Pakistan și Indonezia, povești cu Maurice Chevalier și Coco Chanel? "Să aducem o somitate", Ciulei, Bănică, ultimul putând să strecoare "o problemă, un fitil"; "mai bine e să ieșim cu ursul în piețe". Cum să te bați cu TV-ul? (Încă nu funcționa programul de două ore pe zi.) Mai e și "ăla cu tranzistorul", insul care-și bălăngăne aparatul ascultând muzici sentimentaloase în auzul și-n văzul tuturor, plusează exasperat regizorul, iar replica vine la moment: "ăla e treaba uteceului" (Uniunea Tineretului Comunist). Marketing cultural, adaugă Vasile C. Ioniță, contemporanul nostru.

A semenea scene, ședințe, adunări, plenare, consfătuiri, sesiuni de comunicări se tot adună în volum, fie că e vorba de unele cu caracter politic sau de altele autentice (ori doar cu iz) științifice. Memorabil, "scandalul nefilologic și neacademic" de la "masa tovrășească" ce încheie dezbaterile cu tema *Probleme actuale ale limbii și literaturii române* (Băile Herculane, 10-13 aprilie 1980). Iată ce-i spunea profesorul Gheorghe Tohăneanu, mazilul la Timișoara pe motiv de "origine nesănătoasă", lui Boris Cazacu, aciuit în Capitală sub pulpana academicianului Alexandru Rosetti: "Jupâne, îți mai amintești când eu locuiam la etajul trei, iar Domnia-ta la etajul unu? Prea cinstite comis, ți-ai mai dat Domnia-ta doctoratul?" Cazacu se prefăcea că nu-l aude, iar aici Tohăneanu îl lăsa în plata Domnului, împărtășindu-le comesenilor, "clipind din amândoi ochii de după sticlele bulbucate ale ochelarilor", ce unicat e "Boris Ixici... singurul academician fără doctorat".

Luminoasă, surprinzătoare, prietenia cu Gheorghe Azap. Iată un fragment dintr-o scrisoare a rafinatului poet din Ticvaniu-Mic: "Când vii, ca să fim siguri pe merinde, adu o pâine, fiindcă aici, noi, țărani, arareori primim pâine prin cooperativă. În rest, ne descurcăm: mai din târâța galițelor, mai din lăptăria caprelor. Am și slană și brâ, este și ceapă. Mi-e dor de tine. Fă cumva și vino..." (9 mai 1979).

CAI VERZI PE PEREȚI

DANIEL VIGHI

Câtă vreme a predat la Altdorf, Kelpius se ținea la korrespondenz cu magistrul Gottfried Wilhelm Leibniz, când cu daravla rămasă în istorie cu numele Sinkretismusstrei, odăr în limba anglicanilor Syncretism Controversy, care s-a pornit de la cutare nuntă de domniță cu un principe catolic, și când dom' profesor Georg Calixtus, odăr Callisen, a încercat să domolească zarva căutând dumnealui cum anume și-ar putea da mâna cu papistașii în probleme teologhicești de le-au zis sinkretismusstrei, adecă neînțelegerile amestecătoare, odăr contopitoare, odăr eclecticism. Învățătorul Fabricius a lucrat dimpreună cu învățătorul Leibniz la dobândirea căilor către Sinkretismusstrei, adecă neînțelegerile amestecătoare, odăr contopitoare, odăr eclecticism. Din această cauză nu prea a fost pe placul ardeleanului nostru, căruia îi mergeau sâmbrele către alte întovărășiri mai aprige, cum a fost să fie pietismul. Dacă e adevărat că Kelpius nu părea foarte atras de lecțiile lui Fabricius, asta nu înseamnă că nu era atras de altele, și pornind de la acestea.

S pre exemplu, a urmat la începuturile sale teologice, de bună seamă, învățăturile și îndemnurile spre credință ale fostului student de la universitatea din Wittenberg, autorul știutelor și mult discutatele teze, nouăzeci și cinci la număr, pe care Martin Luther, căci despre el este vorba, le-a scris în latină și mai apoi, tălmăcite în limbile prostimii, au ajuns peste tot purtate în desăgile negustorilor și în lăzile de călătorie ale meșterilor și ucenicilor din breslele meseriașilor. Numai că ardeleanului Kelpius nu i-a mai plăcut cum se prezenta luteranismul la aproape două veacuri de la nașterea sa. Simțea dor de credință mai afundă, de întoarcere mai la izvoarele dintâi, un fel de chemare nestăpânită în credință nu-i dădea pace, așa că la nici douăzeci de ani și-a terminat tot ce avea de învățat, la vârsta la care alții încă mai umblă după cai verzi pe pereți: la saispzeceze ani era cu lucrare de masterat luată, fără plagiatele ăstora din ziua de astăzi, cutare prim-ministru, cutare vice-prim-ministru, unul de-i zice Victor Ponta, altul pe care ziarele l-au poreclit generalul Izmană, și alții asemenea lor.

În anii petrecuți pe băncile din Altdorfina a dat peste meșterul Johann Jacob Zimmermann, astronom priceput în mersul stelelor și al cometelor. Om mărunțel ca toți cei care propovăduiau sfârșitul lumii – și ei, ca și marii generali și biruitori în războaie erau "nu mari de stat", vorba cronicarului Ureche. Johann Jacob Zimmermann se arăta posac din cauza înfrânărilor și a zbuciumului întru căutarea dreptei credințe, de care se arăta foarte atașat și șăgărtul său din Ardeal. Herr Jacob privea puțințel sașiu, purta o bască turtită pe cap, de care unii ziceau că nu se despărțea nici noaptea. Într-una din discuțiile lungi despre Apocalipsă pe care le purta adesea cu Kelpius i-a mărturisit acestuia cum anume a ajuns la ideea plecării peste ocean ca să descalece o sâmbra (sau comunitate n.n.) dreptcredincioasă pietistă, ca la anii de după cele dintâi rusalii, când frații apostoli au pornit să vorbească limbile pământului. Cel cu care s-a întâlnit la Saalhof, în Frankfurt am Main, a fost fratele predicator Johann Jacob Schutz, care s-a alăturat și domnia sa ălora care se rugau în case ascunse la margini de burg, cu soldați, meseriași, negustori mărunți, muieri măritate și văduve, spălătorese și croitorese sau slujnice pe la casele bogăților.

A colo strălucea fratele Schutz prin vorbă și cântare de imn. Acolo a venit într-o seară de duminică, la vremea Adventului, o muiere de mare credință, pe nume Johanna Eleonora Petersen de Merleau: fată de nobil scăpătat după războiul care nu s-a sfârșit treizeci de ani. Acolo au vorbit în predici despre Cartea Apocalipsei și despre înțelesul versetelor greu de priceput ale celui dintre fericii Ioan din insula Patmos, la casa de rugăciune Saalhof din burgul Frankfurt, fostă vamă pentru plutele negustorilor de pe râul Main, lângă Rententurm, la poarta veche de intrare în cetatea pe care papistașii din cetea Vaticanului o numesc Francoforte sul Meno.

De acolo s-au numit acești tovarăși de rugăciune ai lui Schutz, frații pietiști de Saalhof, asta după ce au refuzat sfânta împărtășanie luterană laolaltă cu lumea cea păcătoasă. Pe lângă Schutz, la casa de rugăciuni, odăr Colegiu Pietist, odăr Conventicula, odăr Oculă, se mai ținea de casa de rugăciune și studentul Petersen, care se va însura cu mistică Johanna Eleonora, viitoarea scriitoare și poetă din Merleau. Tot pe acolo se ruga Domnului Philipp Jakob Spener, socotit tatăl pietismului, autorul scrierii *Pia Desideria*, în care cere fraților și surorilor să se unească în grupuri de studiu biblic și de citiri ale sacrelor cuvinte, și Francis Daniel Pastorius, cel care va scrie în America, în cătunul Germantown din Pennsylvania, poeme despre buna creștere a stupilor de albine, pe lângă altele dedicate celor sfinte, împlinind vorba lui Max Weber despre munca și originile protestante ale capitalismului.

Din volumul *Jazz cu ardeleni*

CREPUSCUL (X)

PAUL EUGEN BANCIU

Nu putem ști cu exactitate care va fi drumul pe care-l va urma civilizația umană în viitor. S-a intuit și scris, de către filosofi ai veacului al XX-lea, că odată cu noile mijloace de comunicare, cu noile tehnologii, devenite bunuri comune, civilizația umană va depăși epoca galaxiei Gutenberg, că informația va înlocui, prin percepție vizuală, instantanee, studiul pe manuscris, pe carte tipărită, că artele vizuale se vor așeza în fața tuturor celorlalte, reușind să-și comunice mesajul fără un prea mare efort din partea receptorului.

Că lucrurile stau undeva pe- aproape, ne dăm seama acum, când printr-un singur click poți declanșa un univers de informații ce te fură și te trimite tot mai adânc, cu precizie matematică, fără să-ți dea răgazul să cugeți asupra a ceea ce afli. În urmă cu ani, la inițiativa unei mari corporații de calculatoare s-a pus problema trecerii prin digitizare a tuturor cărților din lume într-o singură bază de date, de unde să poată fi accesată de oricine, oricând. La o primă privire totul pare să rămână în logica lucrurilor, în logica devenirii noastre din ultimele decenii, când hardurile își depășesc performanțele în câteva luni, iar soft-urile se perfecționează în mai puțin de un an.

Romanticul cititor duce dorul foi de hârtie pe care să-și preumbe privirea, bucuria universului unei cărți oprit în miez de noapte printr-o îndoitură a colțului filei, de unde mâine să pornească mai departe. Același care, dintr-o ciudățenie a ființei, va continua povestea citită în propriul vis, confundându-se cu personajele îndrăgite sau urâte, urmărind finaluri posibile, rezolvări ale destinului probabile. Romanticul contemporan e același care vizionează pe zi cel puțin un film sau serial de televizor, e același care, fără să problematizeze prea mult, fuge pe internet pentru a verifica o informație aflată din carte, pentru a i se detalia elemente din culoarea unei epoci sau a unui personaj important. Ceva îl determină să-și depășească limitele imediate ale condiției sale, să uite de ele și să-și afle un pandant peste timp, ca într-o metempsihoză continuă, pentru că, și aici rezidă cel mai important dintre lucruri, nu va crede niciodată că el nu a mai fost pe aici, că el nu va mai veni pe aici. Nu va accepta că totul durează puțin peste cei șaptezeci de ani biblici.

Pe acest personaj romantic nu-l poți determina să se excludă din istorie, doar pentru a face loc pragmaticului care vine din neant și se întoarce în neant, ca o efemeridă, având permanent doar sentimentul zilei, al necesarei sale prezențe oriunde se petrece ceva important, și pentru care nu există urmași. Totul se rezumă la funcția și locul pe care-l ocupă el într-o structură piramidală pe ale cărei trepte nu există decât un sens – ascensiunea. Ca odată ajuns sus să aibă sentimentul că totul trebuie să înceapă și să se termine cu el, în folosul său.

Acest al doilea personaj adus în discuție, opusul primului, își are și el lecturile lui de tinerețe sau doar niște povești bine învățate la timpul lor, dar care se vor regăsi oricând între paginile ce descriu viața și comportamentul marilor tirani ai lumii. Acest personaj va iubi artele vizuale nu pentru că le-ar înțelege, ci pentru simplul fapt că-i sunt mai apropiate prin viteza cu care-și comunică mesajul, fără să-și spună vreodată că dorește să pătrundă ceva din tâlcurile profunde ale artelor privirii. E omul propozițiilor simple, cinice, pentru care ceilalți nu există decât în măsura în care el îi ia în seamă.

Expoziția figurilor de ceară, mă refer la ea, pentru că a devenit o modă, și nu la Muzeul Madame Tussaud's, aduce în fața vizitatorilor chipurile unor VIP-uri uzate, ale unor mari personalități ale istoriei, ale unor oameni pentru care semenii n-au însemnat mare lucru. Expoziția e itinerantă, și de aici aerul macabru al întregii povești, pentru că muzeul îi primește doar pe turiștii curioși să vadă o ciudățenie muzeistică, în vreme ce o expoziție ce traversează lumea cu trupurile de ceară îmbrăcate în hainele epocilor în care au trăit personajele devine un spectacol la care se dorește să participe cât mai multă lume.

La polul opus al acestor expoziții cu figuri de ceară stau bibliotecile, deținătoarele spiritului universului uman. Acestea se găsesc pretutindeni și pun la îndemână oricui cărțile tipărite, marile capodopere ale lumii, maculatura epocilor, spiritul lor înălțător sau gregar, nevoia de comunicare a semenilor către contemporanii lor, propriile păreri asupra a ceea ce s-a petrecut cândva, într-o antichitate tot mai îndepărtată și mai exactă în informațiile despre ea, și un trecut imediat ale cărui coordonate se modifică tot timpul.

Dar istoriile se scriu cu viețile unor oameni, care trăiesc în umbra unor modele spirituale, a unor povești pe care doresc să le probeze cu propria viață, să le găsească un alt fel de final, ca într-o perpetuă reîncarnare. Să se fi pus oare capăt acestui șir de modele mici și mari? Să se fi încheiat oare calea omenirii așa cum o știm până la noi? Să se fi mutat modelul uman pe ecran sau pe sticla televizorului? Până una, alta, reviste colorate fac concurență cărților de unde și-ar putea afla omul calea propriului destin, iar semenii noștri încep să se cunoască prea puțin pe ei înșiși, ba, mai mult, să se creadă mereu că sunt cu totul altceva decât în realitate. Și toate acestea pentru că trăiesc sub influența impresiei de moment, a unei agresiuni subliminale, care-i determină să se grăbească din ce în ce mai mult, să simtă că nu mai au timp pentru ei, să creadă în paleative spirituale de import, care le asigură un confort de câteva clipe, o siguranță efemeră, când se simt întregi în spiritul lor, pentru ca dincolo de momentul maxim să se descopere golii și să nu mai afle nimic în jur.

JURNAL DE FAMILIE

PIA BRÎNZEU

Îmi face plăcere să îmi amintesc din când în când poveștile bunicului Brînzeu. Se referă la o copilărie atât de diferită de viața noastră de astăzi, încât unele dintre ele chiar merită să fie menționate. De pildă, din cauza mlaștinilor din jurul casei unde s-a născut, într-un sat care aparținea de comuna Vulcan, bunicul suferea vara de malarie; îl cuprindeau frigurile intermitente și o bună perioadă de timp nu mai auzea nimic din ce se întâmpla în jurul lui.

Când părinții l-au dat la școală la Hațeg, străbunica venea să îl vadă la internat. Nu mai putea de dor și de îngrijorare: ce face copilul ei, atât de mititel, "într-un oraș cu atâtea căruțe pe drum și cu atât de multe primejdii"? I-a adus și ceva ce-i lipsea: o periniță la căpătâi.

Tot de la bunicul am aflat că pe vremea aceea țăranii nu foloseau perne de puf. Patul îl aveau așternut cu fân, iar la cap aveau tot o grămadă de fân, acoperită cu niște cârpe. Iar când a mai crescut și a ajuns la liceul maghiar din Orăștie, profesorii unguri le-au cerut părinților să-i aducă un cearceaf și să-i cumpere o periută de dinți. Ambele erau necunoscute țăranilor români.

Când, în 1892, s-a deschis linia ferată Petroșani-Lupeni, bunicul avea nouă ani. Împreună cu prietenii lui a așteptat primul tren cu urechile pe șină, pentru că "i s-a spus" că trenul se va auzi de departe. Tatăl lui, singurul om cu carte în sat, a fost invitat să urce în tren ca un pasager de onoare, oferindu-i-se gratis călătoria de inaugurare. A fost unul dintre evenimentele cu care s-a lăudat adeseori după aceea.

Mai târziu, când naveta la școală, bunicul făcea năstrușnice combinații feroviare pentru a economisi câțiva creișari. Biletele de tren erau mai ieftine dacă erau împărțite pe zone. Pleca dimineața până la Petroșani, acolo întrerupea ca să ia un alt tren spre Livadia, apoi altul spre Subcetate și, în fine, iarăși altul spre Hațeg. Fiecare bilet costa 15 creișari. Ajungea seara târziu la destinație, pierzând toată ziua pentru un drum de câțiva kilometri, dar îl costa numai 60 creișari, și nu 80, cât i s-ar fi cerut pentru un bilet direct. În plus, se adăuga plăcerea de a fi cât mai mult împreună cu colegii săi, pentru că nu călătorea niciodată singur.

Odată, în 1894, venea cu un prieten spre casă pentru vacanța de Crăciun. Au întrerupt călătoria, așa cum le era obiceiul, la Livadia, dar, după ce au stat o jumătate de zi prin frig, trenul de după-masă a venit cu întârziere. Când au ajuns la Petroșani, garnitura de Vulcan-Lupeni plecase. Era seara la ora 10 și copiii au fost dați afară din gară. S-au refugiat la o cârciumă din apropiere, unde nu mai erau decât doi bărbați. Nedumeriți, i-au întrebat pe copii ce căutau acolo, la acea vreme de seară târzie. Când au povestit ce li s-a întâmplat, unul dintre cei doi oameni, grăjdarul societății miniere din Petroșani, și-a golit repede paharul și i-a luat cu el. I-a dus la grajduri, le-a făcut un culcuș bun în ieslea cu fân, iar dimineața la ora 5 i-a sculat ca să plece cu trenul spre casă. Aventura s-a încheiat cu un happy end.

După atâtea ani, stau și mă întreb acum dacă nu sună totul a basm de adormit copiii. Sau, mai bine spus, de speriat pe cei crescuți astăzi, la propriu, în puf. Mai poate vreun copil de unsprezece ani să se descurce așa de ușor fără părinți, schimbând patru sau cinci trenuri, cărându-și singur bagajele și neavând nici măcar un celular sau o tabletă pentru a-și petrece timpul cu nisaiva jocuri electronice?

NU MESTERI SINGUR!

RADU PAVEL GHEO

La lucrurile – nu foarte multe – pe care am ajuns să le urăsc de-a lungul timpului am adăugat recent unul nou: conceptul de *DIY*, adică *Do It Yourself* – "Fă (meștereste) ceva singur". *DIY* este de multă vreme un concept foarte popular în Occident și o întreagă industrie de componente și unelte manuale și electronice prosperă de pe urma lui. Seturi întregi de produse gata demontate, vîrîte în cutii rectangulare și cu instrucțiuni de asamblare minuțioase, ajungeau în aproape fiecare casă unde trăia un bărbat dornic să-și afirme genul.

Echivalentul *DIY* în țările din Europa săracă de Est era "Cîrpăcește ceva singur": cu niște sîrme înnodate, cu un ciorap de damă în loc de curea de transmisie, cu sfoară și leucoplast sau bandă izolatoare... inventivitate să fie, că în rest ne descurcam noi cumva. Însă acele vremuri au trecut. De-acum nu mai avem nevoie de inventivitatea săracului, ci doar de scule, cutii cu piese, instrucțiuni scrise în engleză, franceză, uneori și într-o română șchioapă, și – în fine – răbdare. Multă răbdare.

De curînd am cumpărat de ocazie un soi de noptieră albă, pe rotile, cu patru sertare. Sau cel puțin așa credeam. Într-o scurtă discuție la telefon, vînzătorul m-a anunțat că de fapt noptiera era dezasamblată, în cutia ei originală, dar că era nemțească și nu-i mare lucru s-o îmbini. *Do it yourself*, cam asta era ideea.

Foarte încîntat n-am fost, dar noptiera arăta bine. Și mai era și nemțească. Iar vînzătoarea era femeie, ce-ar fi zis despre mine dacă vedea că mă codesc să meșteresc ceva singur? Ce se alegea de bărbăția mea? Așa că am cumpărat cutia, am adus-o acasă, am deschis-o și am scos bucățile de noptieră din ea. După care m-am holbat la ele vreo jumătate de oră. Două plăci mari, două mai mici, vreo zece-unsprezece scîndurici (chiar erau în număr impar, ceea ce m-a bulversat și mai tare), niște bucăți de placaj de diferite mărimi și vreo cinci pungi cu șuruburi, șurubele, șurubașe, șurubițe, care mai mari, care mai mici, care mai ciudate – în total, vreo sută patruzeci. A, da, mai erau și niște foi cu instrucțiuni de asamblare, pline de desene foarte tehnice, pe care le-am supus unui proces hermeneutic îndelung și inutil. Apoi m-am culcat, plin de frustrare.

Totuși nu puteam rămîne așa: și cu banii dați, și cu orgoliul ucis. A doua zi am luat-o de la capăt. Am înșirat pe podea scînduricile și scînduroaiele și m-am uitat. M-am scărpinat în cap și naturalețea cu care am făcut-o – ca un meșter din reclamele TV – m-a încurajat. Uite, asta ar putea fi ușa. Ba nu, că n-are ușă, are sertare. Atunci o margine. Și în ea, vreo cînșpe găuri de diferite dimensiuni. Pentru șurubele și șuruboaie, clar. Desfac pungi

cu șuruburi și văd acolo patru bucăți de fier curbat care sînt indubitabil mînere de sertar, ceea ce mă încurajează: am început să înțeleg.

Mă întorc la instrucțiuni și descopăr că trei din cele șapte pagini conțin informații inutile în trei limbi: să montezi totul cu grijă, să pui fiecare șurub la locul potrivit, să te ferești de accidente și, desigur, să citești cu grijă instrucțiunile. Urma un pasaj cu instrucțiuni de curățare a noptierei *după* asamblare și în timpul utilizării, care nu foloseau la nimic, și un avertisment ce anunța, printre altele, că asamblarea este apanajul exclusiv al adulților. După care eram informat că timpul mediu de asamblare era de nouăzeci de minute. M-am uitat la ceas: de cînd deschiseseam cutia, înșirasem și evaluasem din priviri grămada de piese și șuruburi desperecheate și, în fine, citisem instrucțiunile, trecuseră deja vreo oră și un sfert. Iar noptiera nu stătea nici pe departe în picioare.

Pe paginile următoare începeau afurisitele de desene. Undeva, dedesubt, erau înșirate 16 (șaisprezece!) tipuri de șuruburi, nituri și alte piese de legătură. Toate aveau nume și identitate: a1, c2, e2, i2, i7, i8, k1, n1 și așa mai departe. Și apoi începeau desenele. Pe care, cu chiu, cu vai, le-am descifrat cumva. Am montat șinele pentru sertare de trei ori, întîi corect (dar n-o știam), apoi greșit, fiindcă în desen parcă arăta altfel, apoi iarăși corect – la final, cînd am demontat mai multe bucăți. Am găsit șuruburile f1 și m-am prins și ce sînt enigmaticele o16, niște bucăți de metal ce semănau cu sigiliile de plumb de pe vremuri, doar că erau un pic mai mari și scobite în chip ciudat. În fine, am înșurubat și-am deșurubat, am unit și despărțit, au trecut nouăzeci de minute și, în fine, după vreo opt ore, noptiera stătea pe rotile. (Rotile la care n-am mai avut nici putere, nici răbdare să fixez mai mult de trei șuruburi în loc de patru – fiindcă merge și așa.)

Si cu ocazia asta m-am lecuit pentru totdeauna, sper, de *DIY*. Buricele degetelor mă ustură, am vîrît trei zgîrieturi pe dosul palmei, bicepsul unui braț mi s-a întins dureros, iar rezultatul e un dulăpaș care seamănă foarte bine cu cele ce stau la capul bolnavilor în saloanele de spital.

Lasă să fie alții bărbați și să monteze dulapuri și căzi jacuzzi și rafturi suspendate și canapele cu etaj sau ce-o mai fi. Eu nu vreau să le iau pîinea de la gură meșterilor care s-au specializat în meseriile astea și chiar se pricep la ce fac. Și știți ce? Nici la vînațoare nu-mi place să merg. Cînd se strînge grupul, cu sulite, arcuri și bormașini Black and Decker, pe mine lăsați-mă la peșteră, cu femeile și copiii. Poate că n-o să sufăr chiar așa de tare.

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Duminică, 23 octombrie 2016

- Tudor, mă interesez de un antrenor de karate, mai vrei să faci? Ai zis că vrei...
- Da, tata, dar să nu fie unul care să-mi spună "fă aia!", "fă aia!" Vreau să-mi spună: "te rog, fă aia..."

Luni, 24 octombrie 2016

Cum sunt fericitul câștigător al premiului pentru poezie acordat de *Ateneu*, Violeta Savu mă invită să scriu câteva rânduri despre revista ce apare la Bacău (oraș în care am fost, pentru întîia oară, săptămîna trecută) și despre... norocul meu de premiat. Citesc *Ateneu* din adolescență, fiindcă era una dintre revistele pe care tata le cumpăra. Alături de celelalte publicații literare, săptămînale ori lunare, ce apăreau în anii '80. M-am pomenit cu ea – cum spun oltenii. Și eram curios să văd ce e înăuntru. Am rămas și astăzi cu această curiozitate în fața revistelor literare: le deschid ca pe niște cutii cu surprize. E imposibil să nu găsești ceva ce merită citit. Fie și un singur text, un poem, un titlu bun. Dar, de regulă, mult mai mult.

În *Ateneu* găsesc tot timpul ceva ce mă interesează. Pe Bacovia, de exemplu. Fie comentat, fie povestit, fie (re)publicat. Și e bine că literatura acestui original scriitor e ținută "la cald" de către redactorii și colaboratorii revistei băcăuane. E bine că oameni din toate generațiile literare scriu în *Ateneu*. Că nu e o revistă monocordă, ci are pulsații diferite. Tonuri și semtonuri. Că nu e o revistă locală, județeană. Nici măcar regională. Iar una dintre dovezile constante, dincolo de semnăturile din pagini, sunt premiile pe care juriul le acordă an de an. Și care *merge* peste tot în țară. Anul acesta, redactorii de la *Ateneu* au decis ca premiul pentru proză să ajungă în Dobrogea. Cel pentru critică literară – la Piatra Neamț. Premiul special – la București. Cum tot în Capitală și Marele premiu. Și au mai decis ca premiul pentru poezie să vină în Banat.

Dar cum între Timișoara și Bacău sunt 600 de kilometri, m-am temut să nu se rătăcească pe lungul drum și am mers să îl iau. Și, totodată, să îi mulțumesc echipei de la *Ateneu* pentru această onoare pe care mi-a făcut-o. Să mă întâlnesc cu prieteni pe care nu i-am mai văzut de ceva vreme, dar și să îmi fac prieteni noi. Să mă bucur de a fi alături de oameni care scriu literatură și care iubesc literatura. Să mă întorc la

Timișoara cu cel mai nou număr din *Ateneu* și să i-l duc tatei. Care l-a deschis cu o mare curiozitate și care i-a citit mamei din el, cu emoție.

Marti, 25 octombrie 2016

Mă întrebă Ruxandra C. care mi-ar fi teama cea mai mare dacă mi-aș reciti cărțile. Întîi, că ele sunt scrise de altul, care îmi poartă numele, identitatea și chiar genele. Îmi seamănă foarte, dar nu sunt eu. Țin la el, dar am și un soi de reticență în privința lui. Iar cînd citesc ceea ce a scris cîndva, o fac distant și, cum se zice, rece. Uneori, nu chiar tot timpul... Nu știu dacă mă încercă vreo teamă la (re)lectură, dar mă întreb și eu, ca tot omul lucid, dacă nu cumva vreun text sau altul, vreo carte sau alta nu se învechesc. Dacă mai au prospețime. Dacă mai au viață în ele. Dacă nu cumva au murit. Mai toate textele, ca și oamenii, se schimbă, îmbătrânesc și mor, la un moment dat. Unele mai repede, altele – mai târziu. Și mai sunt și dintr-o a treia categorie, cele care trec prin timp fără să pătească mai nimic. Dar nu lor le ducem grija, mai ales că alea nu sunt ale noastre...

Sâmbătă, 29 octombrie 2016

A trecut și al cincelea FILTM. Lume și popor în prima seară, la Mircea Cărtărescu și Ludmila Ulițkaia. Dar și în a doua, la poezie, și a seară, la proză. Sala plină, până peste. Mulți tineri. Poate că nu-i așa de negru... fundalul, cum îl văd eu. Poate că se citește. Ce să mai: a ieșit *di granda*. Iar scriitorii invitați au fost solidari și plini de simpatie. Iar cel mai cel dintre ei, Mircea C. a fost în sală și joi, și vineri. Nu a refuzat niciun interviu. Și au fost vreo câteva. Toate lungi, de cel puțin un ceas bucata. Dimineața, la prînz și seara. Ba chiar și în ultima noapte, cînd un puști l-a chestionat pentru revista școlii. Iar Mircea nici nu a clipit cînd a acceptat. A dat autografe la toți cei care i-au cerut. A făcut poze cu toți cei care l-au solicitat. Și n-au fost puțini. Senin și binevoitor. Neobosit. Deschis și cald. Mi-am confirmat ceea ce știam de atîția ani: Cărtărescu nu e doar un scriitor extraordinar, ci și un om admirabil.

Duminică, 30 octombrie 2016

Tudor: Tata, pot să fac un puzzle din frunze?

O CONTINUĂ AȘTEPTARE

ADRIANA CÂRCU

M-am dus la Palatul Baroc din Timișoara într-o zi de vară, la ora când muzeul e singur și picturile lui tac. Cele câteva doamne ascunse prin săli scoteau capul din câte un cotlon, bucurându-se parcă la ecoul pașilor mei. În acea dimineață fierbinte am intrat mai întâi în sala cu o masă întinsă, o masă solemnă și totuși atât de familiară prin tot ce-mi evoca ea, din conștiința mea de timișoreancă și prin apartenență mea, postum dobândită, la un Imperiu apus. Odoarele acelei lumi, de porțelan, de bronz și de argint, așezate cu grijă pe damascul alb, în vitrine de cristal și pe gheridoane anacronice, spuneau o poveste pe care azi puțini mai stau s-o asculte. Dar povestea era acolo, așteptând. Pe peretele din capul mesei, stătea întinsă o altă masă, într-o altă lume, sub un candelabru cu lumânări pâlpânde, înconjurată de un popor ovin, ce parcă mă privea cu o ironie întrebătoare. La coada mesei, pe perete, păuni de o filigrană delicatețe păreau să dialogheze cu suratele împenate din sala muzeului, devenită acum sufragerie imperială.

Zgomotul orașului răzbătea difuz prin pereții groși și când am pătruns în prima sală de expoziție el a tăcut de tot. Parcă se făcuse deodată răcoare, iar clar-obscurul din picturi cobora spre mine înainte ca eu să apuc să intru în ele. Această "intrare" în lucrare este, la fel ca și legănarea involuntară atunci când ascult muzică, indiciul sigur că arta, în manifestările ei diafane, își face efectul.

În sală albă, pe simezele Muzeului de Artă, în sfînțenia unui altar, sub o rază de aceeași imaterialitate clară ca și cea a lui Caravaggio, un preot oficiază o slujbă solitară; pe un alt perete un cortegiu funerar urcă o colină vântoasă. În stânga, un cimitir stă în așteptare. Crucile compun o grafică a solitudinii, pe tonuri de gri amplificată de albul însoțit, într-o lucrare geamănă, cu lucirea rece a cristalului.

Și apoi, în sala fastuos lambrisată, pe tapetul vișiniu, care parcă preia dizolvată cromatica tablourilor – acel amalgam de simboluri, suprapuneri de metafore familiare și insolite, întoarse adesea împotriva înțelegerii mele, dar aflate mereu în apropierea simțirii. Din contradictoriul motivelor se naște dorința de a pătrunde, aproape fizic, înțelesuri care stau ascunse. Mă apropiu până la atingere de unele lucrări, ca să văd dacă sunt pictură sau print. Vreau să-mi trec palma peste florile roșii, înalte ca un zid, prin care ici și colo încă răzbate pal albastrul cerului. Ele par să protejeze un ritual creștin, sau să anuleze ambivalența dimensiunii sacrale: crucifixul, purtat de mâinile unui preot, are de la distanță forța mitică a minotaurului.

Acesta este punctul în care începe acea poveste pe care ori de câte ori privești o lucrare semnată de Gheorghe Fikl, ești silit să ți-o spui singur, după cum te pricepi mai bine.

Violarea convenției și amplasamentele aparent disconecte crează o proximitate în care realismul se însoțește cu magia, realitatea cu ficțiunea și din care imobilitatea singurătății crează o tensiune ce se transformă treptat în așteptare. Un taur în fața unui altar baroc te duce cu gândul la ofrandele păgâne, sau la întruchiparea animalului ca simbol al sfântului Luca, patronul artiștilor. Sau te lasă, pur și simplu, să cercetezi textura mătăsoasă, aproape metalică, a țesutului și sclipetul auriu al podoabelor.

Pe măsură ce mă adâncesc în contemplație, codurile își schimbă sistemul de referință, motivele migrează, deslușirile se ramifică. Candelabru, care luminează înalt un festin în sufrageria palatului, sau plutește imponderabil în prima sală, deasupra unui cimitir, își reia apoi materialitatea, ca pentru a complementa lucirea și jocul de umbre din blana Berbecului asupra căruia își revarsă vertical lumina.

Lumânările, mereu șapte, ca un rapel al minorei, veghează un banchet ovin, devin apoi singura sursă de lumină a unei oficieri rituale sub cerul liber, desprinsă din spațiul sacral, sau veghează stinse o siluetă feminină învăluită în dantela timpului. Un polisemantism al ipostazelor care ne amintește mereu de secretul metamorfozei și de imanența tranziției.

Lucrarea *Așteptare* instalează pe piedestalul unui altar creștin o vacă cu privirea îndreptată placid spre intrarea în biserică, în postura resemnată a permanenței. Albul pur al corpului, amplasat de această dată paralel cu axa vizuală, proiectează animalului în spațiul sacral hindus și îl face să-și găsească pandantul în strălucirea calpă a icoanelor. Valoare emblematică a "personajelor" lui Fikl este dublată de puritatea liniilor care le amplasează, aproape decupate, într-un mediu impropriu, ne-relaționat, în care ele își încep viața și își dezvăluie semnificațiile cu ajutorul privitorului.

Inconjurată de acest univers calm și neverosimil, care emană o poezie aspră, ce asociază de cele mai multe ori eleganța cu un anumit gen de austeritate, am deodată senzația că mă aflu în mijlocul unei instalații care îmi solicită mai mult decât un mic strigăt de surpriză sau un oftat contrariat. O instalație care nu mizează pe descifrarea jubilantă a intenției și nu marșează pe transa extatică, ci generează într-un plan mai adânc o stare de urgență, un semnal care poartă în sine strigătul mut al dramei existențiale.

Simt, dintr-o dată, o atingere pe umăr. O îmbrățișare, o fotografie și multe cuvinte. Vorbind și ascultându-le, părăsesc expoziția lui Gheorghe Fikl, trecând din nou prin sălile somptuoase, în ordine inversă. Rând pe rând, siluetele se desprind din mister și mi se apropie, ca mărite de o lupă uriașă, rămânând o clipă la distanță de un braț, după care se reîntorc în frumoasa lor așteptare.

SPATII SPIRITUALE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Există proiecte regionale atât de temeinic concepute și de impozant realizate, încât importanța lor devine aproape automat de interes național. Și nu vorbim aici doar de numărul de pagini (care în cazul de față se apropie de 4000), ci de formidabilul efort, întins pe ani întregi, ce stă în spatele unei atare întreprinderi, desprinse parcă din scenariile enciclopedice colosale de tip Hasdeu, Lazăr Șăineanu, Iuliu A. Zanne de sfârșit de veac XIX. Din seria "Haretismul în actualitate" proiectată în patru volume, ne-am oprit la tomul al treilea: Gheorghe Dumitrașcu, *Haretismul în școla românească (județul Vâlcea)*, Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2013, 918 p.

Spiru Haret a fost un autentic apostol începător al educației cu miez de la noi, "un veritabil om practic – cum îl definea Vintilă Brătianu – convins că nimic temeinic nu se capătă prin milă și daruri, ci ca o cucerire a muncii și a destoiniciei celor care se vor folosi într-o zi de roadele operei înfăptuite" și convins întru totul, cum zicea, de astă dată, Brătescu-Voinești, "că mântuirea neamului nostru nu stă în îmbogățirea lui, ci în însuflețirea lui".

Volumul de față analizează în primul rând impactul imediat al reformelor și inițiativelor întemeietorului școlii românești moderne, precum și moștenirea sa concretizată în discipolii majori ce au configurat ceea ce autorul de acum numește "haretism", adică o atitudine ce pune în prim plan nu doar educația de masă, ci și regenerarea spirituală și culturală a neamului – deziderat ce pare scos din albumele străvechi de amintiri colective, dar care, fără îndoială, are șansa unei actualizări absolut benefice în zilele noastre, când învățământul autohton sare de la o cotitură la alta, dintr-o reformă în alta, pierzând din vedere sau plasând în planuri secunde esența însăși a procesului paideic: elevul, studentul, discipolul – obiectul muncii, cum s-ar zice.

(II) Îmi plac foarte mult sintezele americane asupra domeniilor care au făcut să curgă pe toate meridianele, de-a lungul veacurilor ultime, râuri de cerneală academică pe hârtia dedusă din păduri întregi. În primul rând pentru iactanța cu care operează, în limbaj aproape jurnalistic, asupra unor perioade imense de făgaș istoric, iar în al doilea rând, pentru curajul de a nu depăși (îndeosebi dacă nu este o lucrare colectivă) un număr rezonabil de pagini pentru eseurile lor comprehensive și de popularizare elevată. Lucrarea profesorului de la Columbia University, Marc van de Mieroop, *O istorie a Orientului Apropiat în Antichitate (cca 3000-323 î. Hr.)*, trad. Vlad Stângu, Editura Polirom, Iași, 2016, 384 p. este un exemplu absolut elocvent în acest sens, configurând cu agilitate intelectuală și farmec compozițional probabil cel mai complicat *melting pot* din istoria umanității, poate și fiindcă este primul major și dolodora de relevanța incipiturilor.

Pe coperta a patra a cărții aparute în solida colecție "Historia", coordonată de Mihai-Răzvan Ungureanu, stă scris, tare convențional și necomercial, că publicația "care include hărți și imagini [decî e cu poze!], precum și fragmente din texte orientale [că doar e vorba de Orient, nu?] aduce o lumină nouă în istoria unei zone și a unei epoci cruciale în evoluția omirii". Decât așa reclamă fadă și comună, mai bine lipsă. După două decenii de predat Indo-europenistică la Filologia Clasică din UVT (despre care studenții mei știu că era deopotrivă o introducere în istoria culturii și civilizației antice), afirm că este o sinteză care de exista pe vremea când am început cursul o recomandam în locul tuturor celorlalte volume cu care am lucrat.

Deci nu "lumina nouă" adusă e miza demersului, ci faptul că permite trecerea în "rezervație bibliografică" a referințelor obligatorii de până acum pentru studiosul modern preocupat de un interval cronotopic fascinant în sine, dar altminteri excesiv de stufoș și elitist. Marii istorici ai generației de acum este recomandabil, se pare, să dețină și talent scriitoricesc din plin ca să răzbească pe plan mondial.

(III) Revenim asupra excelentei colecții "Surse clasice" care, după solide ediții bilingve din operele lui Aristotel, Marcus Aurelius, Augustin, Porfir și Damascius trece de acum la proiecte și mai sistematice, introducând în premieră la noi istoricul instrument de lucru păstrat din 1903, începând de clasicistul Hans von Arnim *Stoicorum Veterum Fragmenta*, printr-un prim volum, din cele trei preconizate: *Fragmentele stoicilor vechi, I, Zenon și discipolii săi*, trad. Cristian Bejan și Filotheia Bogoiu, introd. F. Bogoiu, Editura Humanitas, București, 2016, 514 p.

Atât inspiratul și densul studiu de început *În căutarea stoicismului pierdut*, cât și prefața ilustrului savant german alcătuiesc un remarcabil excurs complementar, cu toată distanța de peste un secol între ele, de introducere în marea filozofie elină sau măcar într-unul din palierele sale de maximă forță de iradiere, ce va genera și în lumea romană replici pe măsură. O bucurie genuină și pentru orice filolog clasic și pentru filozoful român această frumoasă și elegantă ediție, făcută fără economii de spațiu tipografic sau de material imprimat, cu bun gust și probitate științifică!

ETERN, DESPRE IUBIRE

MARIAN ODANGIU

Lăsând deoparte semnificația lui esoterică și/ sau biblică, amprenta dulceag-romanțioasă a titlului* sub care Liliana Ardelean își publică cel de-al zecelea volum este în deplină consonanță atât cu tema predilectă a celor zece (!) nuvele din carte, cât și cu tot ceea ce autoarea a scris până acum: romane-elogiu al vieții în doi. Chiar și best-seller-ul anterior, *Diva* (2015) - o îndrăzneală reconstituire literară a vieții unei celebre balerine timișorene, Rodica Murgu - trece prin acest filtru magic întreaga materie narativă, deopotrivă reală și fictivă, transformându-se într-o pledoarie pentru frumusețea și măreția pe care cel mai ales dintre sentimente - *dragostea* - le generează, spre a da sens și împlinire destinului uman.

Iar dacă, aparent paradoxal (pentru că autoarea ea însăși se așază printre personaje), demersul marca desprinderea de zona *confesiv-autobiografică* atât de familiară în aparițiile precedente, proza de acum face definitiv trecerea la ficțiunea totală: chiar dacă unele dintre proze sunt scrise la persoana întâi, e de domeniul evidenței că Liliana Ardelean a căpătat suficientă experiență pentru a înceta să se mai povestească pe sine, suficientă distanță pentru a se putea obiectiva și a da frâu liber unei imaginații extrem de productive în a inventa personaje, întâmplări și evenimente pline de miez, subiecte ce acoperă o suprafață surprinzător de diversă. De a demonstra până la urmă că, deși universal și, în linii mari, repetitiv, sentimentul nu suportă niciun fel de comparații, niciun fel de reguli universal valabile, niciun fel de rețete: este strict individual/individualizat, bazat pe o cazuistică și pe o variabilitate infinite.

Niciuna dintre relațiile amoroase din nuvele nu seamănă cu cealaltă, niciun cuplu nu are prea multe lucruri în comun cu celelalte; fiecare este o împrejurare aparte, cu totul alta. Diferă nu doar identitatea protagoniștilor, contextele istorice, sociale, umane, dar și premisele, traiectoriile pe care cuplurile le urmează, felul în care trăirile și stările se consumă, modurile în care dragostea triumfă ori eșuează, sensul pe care îl absoarbe și îl divulgă. Diferă și mecanisme epice, de la mărturisirea în fața preotului (în *Spovedania*) și reflexia în oglinda timpului (în *Prima iubire*), la povestea în poveste (*Un bărbat și o femeie*), trama cvasipolițistă (*Un suflet prădat*) ori proiecția onirică (în *Suflete pereche*). E un spectacol caleidoscopic în care nu unitatea, ci diversitatea e principalul element. Ritualurile erotice par a fi aceleași, dar, în fond, sunt complet diferite, comportă semnificații ineluctabil particularizate, nu au în comun decât un sigur lucru - și acela aproape sublimat, aproape abstract: *iubirea*.

Ceva le leagă, totuși: pendularea continuă între *Eros* și *Thanatos*, între cele două instincte fundamentale, *viața* și *moartea*. Dar neantul spre care, inevitabil, se îndreaptă ființa nu este, în nuvelele Liliane Ardelean, un imens pustiu, un spațiu vid, ci, dimpotrivă, un teritoriu pe care, dincolo de hotarul fragil ce împarte în două destinul ființei, iubirile eșuate în *această* existență se împlinesc. E o perspectivă care, începând cu *Epopoea lui Ghilgameș*, a făcut o excepțională carieră culturală ce acoperă nu doar filosofia și mitologia tuturor popoarelor, dar și întreaga literatură a lumii. Fără excepție, poveștile de dragoste din *Templul iubirii* se încheie cu reflecții ori îndemnuri la meditație ce transmit un asemenea mesaj: "Se spune că

entitățile care se recunosc în acea lume a neantului vor rămâne împreună orice s-ar întâmpla, oricâte alte vieți vor avea de hălăduit pe Pământ sau în cine știe ce alte locuri din univers" (*Spovedania*); sau "Pe lumea ailaltă se întâlnește drag cu drag. Dumnezeu nu lasă să moară iubirea. El însuși este iubire. Cum să moară?" (*Aripi frânte*).

Ceea ce nu se împlinește în viața reală, în *viața care se viețuiește*, are toate șansele să se realizeze în lumea de *dincolo*, acolo unde eșecul și deziluzia nu există; după cum nu există nici angoase, nici tristețe și suferință, nici ipocrizie și sinceritate, nici milă și necruțare, nici pudoare și jertfă, nici orgoliu și gelozie, nici ură și sfială, ci doar un (presupus) *continuum*; un tărâm al desăvârșirii, (i)luminat etern de iubirea divină.

Nuvela care încheie volumul, *Suflete pereche* - cea dintâi ficțiune dedicată victimelor din *Colectiv*! - duce la limită această retorică narativă. Pe o matrice similară cu aceea a emoționantului text scris de Dan Teodorescu pentru trupa *Taxi* la câteva zile după tragicul eveniment ("Hei, ce faceți? De fapt, știu, vă gândiți la mine/ Stați liniștiți, m-a durut cam rău, dar acum mi-e bine/ Suntem toți aici, lumea se poartă frumos, ne-au pus aripi noi/ Și totul ar fi perfect, doar că ne e și nouă dor de voi./ În rest este bine, sunt concerte rock peste tot și se aude foarte clar, se aude fiecare cuvânt/ Și băieții cântă foarte, foarte, foarte tare/ Pentru că doar așa se aude mai încet răul de pe Pământ"), Liliana Ardelean proiectează în vis împlinirea iubirii dintre Venera și Valentin (nume, evident, simbolice), doi dintre *tinerii frumoși* pe care "*pompierii îi găsesc carbonizați în îmbrățișarea ultimei clipe*". Fruntariile spațio-temporale sunt complet abolite, povestea "alunecă" până în mai 2023 (!). În lumea de *dincolo*, populată cu entități diafane lipsite de însemnele Răului, viața continuă firesc, își închide rotund și la infinit ciclurile. Dramatismul textului este însă discret, autoarea având, ca și în toate nuvelele din volum, un bine controlat simț al măsurii și proporțiilor, al evitării discursului excesiv lirico-planguros.

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Ambulanțele se întorceau pline
cu îmbrăcăminte colorată.

Veneau cu saci fumurii
ca geamurile cu palmieri
din fața celor mai scumpe hoteluri.

Lăsau în dulapuri doar costumele gri,
cele care puteau să mai aștepte în fața atâtor
urgențe,
dar se întorceau curând și după ele.

Cursele lor nebunești scuturau buchetul
de pe locul din dreapta,
îi ghiceau domeniul
și-l trimiteau în case.

Apoi, așteptau cu sirenele golite de arii
să se întoarcă:
se întindeau puțin pe târgi precise, de damă,
și somnul le umplea,
pentru o clipă,
girofarurile cu dulcetuuri destule,
colinare.

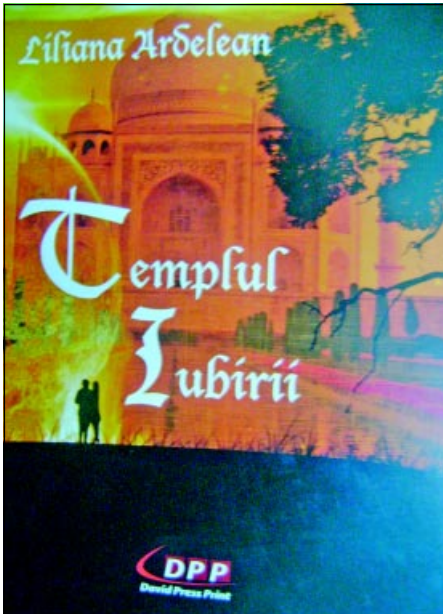
Se înviorau însă la primul semn

și porneau în grabă,
de parcă nu știau nici ele prea bine unde.

Ajungeau însă direct la garaje,
unde mecanici pe moarte
așteptau să le șteargă oglinzile,
din milă față de căprioare,
și totuși lumea să se vadă la fel de bine
până târziu,
în intersecții.

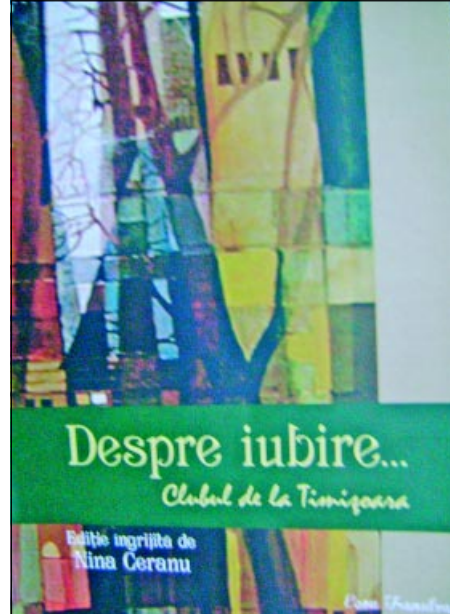
Rămâneau în dormitoare numai hainele
negre,
fiindcă doar ele știau să se îngheșuie
în ovale săpate în marmură,
pentru făină, zahăr, ulei,
de dimineața.

Ambulanțele nu le luau niciodată,
iar după ce aranjau câte un rând pe paturi,
intrau cu toate semnalele pornite
într-un stadion unde oaspeții
se prezentaseră cu trenul de noapte
descheiat,
din cauza vremii.

Nuvelele Liliane Ardelean vorbesc, prin intermediul unor seducătoare povești de dragoste, despre șansa de a înțelege inexplicabilul și iraționalul, despre posibilitatea de a dislocui *jocul cu frica* printr-o formă de abordare a necunoscutului: proiecția în imaginar și fantastic.

*
Reuniți în *Clubul de la Timișoara* de infatigabila vervă și de spiritul catalizator al regizorului și prozatorului Ioan Cărmăzan, aflat, de-o viață, în căutarea, descoperirea și valorificarea de energii creatoare, un grup de scriitori și oameni de reflecție timișoreni sunt puși să scrie despre *iubire*. Inițiativa se bucură de sprijinul editorial al Ninei Ceranu, la rândul ei, o neobosită promotoare a culturii bănățene. Motivația înființării *Clubului...* și, deci, a publicării unui volum**, e una cât se poate de generoasă și se referă la statutul de *Capitală Culturală Europeană* pe care Orașul îl va avea în 2021: "...orașul merită, e un oraș care pulsează - zice, în interviul ce prefătează cartea, inițiatorul - [...] sunt convins că noi toți trebuie să ajutăm asta.

Când spun asta, nu mă gândesc la politicieni, mă gândesc la noi, la felul nostru de a gândi acest lucru și, dacă fiecare gândește așa cum gândesc eu, că avem nevoie de aceste lucruri, probabil că se vor și împlini, pentru că până la urmă cuvintele atrag gândurile, gândurile atrag faptele, iar faptele sunt chiar destinul nostru".

Răspund solicitării scriitori importanți precum Ion Marin Almăjan, Liliana Ardelean, Veronica Balaj, Ioan Cărmăzan, Nina Ceranu-Chelariu, Manolita Dragomir-Filimonescu, Dana Gheorghiu, Constanța Marcu, Monica Rohan, Titus Suciu, Cornel Ungureanu, Adrian Dinu Rachieru, autori cu un număr semnificativ de cărți publicate (Mirela Ioana Borchin, Doina Moț, Silvia C. Negru, Rodica Pop), precum și universitari de notorietate (Anca Munteanu, Florin Cornel Popovici). Rezultatul este o carte de aproape trei sute cinzeci de pagini care strânge laolaltă, *într-o competiție a scrisului*, texte dintre cele mai diverse, de la pseudojurnal și crochiu, la poeme și confesiuni lirice, și de la proze scurte, fragmente de roman și eseuri, la studii de sociologie și psihologie aplicată, toate propunându-și să deceleze, cu expresivitate estetică, nebanuitele cărări ale *iubirii*, în infinitele sale ipostaze, conținuturi și forme de manifestare.

"Cartea e mărturia unei prietenii exemplare" - scrie, cu îndreptățire, pe ultima copertă, Cornel Ungureanu, iar însemnarea trebuie, neapărat completată cu ideea că, mai mult decât atât, este proba unei mobilizări și a unei implicări intelectuale necondiționate în ceea ce constituie, fără îndoială, alături de Revoluția din Decembrie 1989, cea mai semnificativă poziționare a Orașului pe harta Europei din ultima sută de ani; dovada, în premieră, a asumării creatoare a dimensiunii persuasive din sloganul sub care, în 2021, Timișoara va fi Capitală Culturală Europeană: "Shine your light - Light up your city!" ("Luminează orașul prin tine!"). El, sloganul și realitatea pe care o definește se referă nu atât la trecutul și prezentul orașului, cât la potențialul și devenirea lui în viitor; nu atât la frumusețea, pitorescul și tradițiile unui topos istoric, geografic și spiritual, cât la *oamenii* care îi conferă substanțialitate, îi dau sens, identitate și valoare culturală.

*Liliana Ardelean, *Templul iubirii*, Editura David Press, 2016

** xxx *Despre iubire. Clubul de la Timișoara*, Ediție îngrijită de Nina Ceranu, Editura Ecou Transilvan, 2016

ÎNSEMNAȚII JURNALIERE

ALEXANDRU RUJA

Irina Procopiu

Pagini de jurnal (1891 – 1950)

Traducere din limba franceză, introducere, note și comentarii de Georgeta Filitti, Editura Polirom, Iași, 2016, 715 p.

Jurnalul Irinei Procopiu este interesant și instructiv mai ales sub aspect documentar, acoperind epoci dintre cele mai tensionate pentru România, fragmente din la belle époque, perioada interbelică, al Doilea Război Mondial, începuturile ocupației sovietice. Prima însemnare din jurnal este datată 6/18 octombrie 1891, iar ultima, 30 august 1950. În Introducere, realizatoarea ediției dă sumare date biografice despre autoarea jurnalului, din care preluăm și noi. Este fiica generalului Anton Berindei și a Mariei Brăiloiu. Se îndrăgostește de arhitectul elvețian Louis Blanc (1860-1903), stabilit în București, și se va căsători cu acesta. Recăsătorită cu avocatul/ jurnalistul Jean Procopiu. Devine doamnă de onoare a Reginei Maria, postură în care este cunoscută în înalta societate și are prilejul să cunoască, la rândul-i, oameni din acest mediu. Este și perioada cea mai încărcată ca valoare documentară din jurnal.

Își începe jurnalul la nouăsprezece ani și, din primele notații, descoperim o tânără preocupată de problemele vârstei și aproape deloc de altele, care vor veni pe parcursul anilor. Este perioada unui jurnal intim, cu anii când se îndrăgostește, cu perioada de formare intelectuală. Este un timp al tinereții, când preocuparea egocentrică este puternică, când totul se raportează la propria persoană, când schimbările de stări și opțiuni sunt rapide și puternice. Nu se poate spune că jurnalul este scris cu deosebite înclinații spre literatură, dar ceea ce este de remarcat ține de sinceritatea cu care își deosebește propriile-i preocupări, afecțiuni, păreri, sentimente.

Citim chiar în primele pagini: "Să nu credeți că sunt îndrăgostită, nici gând, asta n-o să mă amețească, sunt sigură" sau "N-aș zice că vreau să mă mărit, dar la noi nu vine nimeni și pe urmă nu-s nici drăguță, nici bogată, nici spirituală" (luni, 26 octombrie/ 7 noiembrie 1892, București), pentru ca peste alte două-trei pagini să consemneze: "Am impresia că sunt pe cale să mă îndrăgostesc. Îmi place domnul Blanc, e deștept, foarte manierat, ceea ce-mi place totdeauna, și pe urmă nu știu ce are, dar îmi place; nu mi-a făcut pic de curte, dar asta nu dovedește nimic. Și zău, dacă vrea să se căsătorească cu mine, n-am să zic nu." (29 octombrie/10 noiembrie 1892). Dacă la iubirea domnului B.[lanc] râvnește, nu înseamnă că acceptă orice pretendent. Notația devine acidă când participă la o nuntă ("M-am distrat ca o regină și am dansat ca o nebună"), unde este admirată de "un soldățoi care-și rotește ochii de crap amorezat" (2/14 noiembrie 1892, București).

Din păcate jurnalul are mari întreruperi, probabil prin pierderea caietelor. Așa se face că notațiile dintre 1892 și 1923 nu sunt cunoscute. Reîncep în aprilie 1923, când Irina Procopiu o însoțește pe Regina Maria în vizită în Jugoslavia, pentru a-și vedea fiica, pe Regina Mignon. Trec prin Arad, apoi prin Timișoara ("doamna Cosma și autoritățile locale aduc splendide buchete de lăcrămioare, narcise, zambile"), ajung în Jugoslavia, fiind întâmpinate de Regina Mignon. Vizitează mai multe localități, cu precădere coasta dalmată. Notațiile din jurnal sunt informative, sumare, concentrate, insistând pe "plecări" și "sosiri", în așa fel încât cineva care este interesat să afle cu exactitate timpul în care s-a deplasat delegația regală are aici un ghid exact. Deși mai rar, are și reacții, observații, constatări

despre locurile ori obiectivele vizitate. Nu vin pe o filieră culturală, ci mai ales ca reacții personale, ca impresii formate sub presiunea momentului.

O însoțește peste tot pe Regina Maria (Italia, Maroc, Balcic, Sinaia, concerte, spectacole etc.), notează itinerarii, descrie, apreciază, comentează. Pe tot parcursul jurnalului se observă adevărată necondiționată față de Regină. Se bucură când sunt momente bune, vesele, se întristează când vreo problemă o abate pe Regină, iar paginile jurnalului se încarcă de vibrația umană a sentimentelor, dând o mișcare literară textului. De prin 1937, jurnalul Irinei Procopiu devine un adevărat corpus de comunicate privind starea de sănătate a Reginei, așa cum ea, din apropiere, a perceput-o, cu căderi și reveniri, cu prăbușiri și îmbunătățiri. ("Draga Regină e bolnavă, noaptea a leșinat" - 11 martie 1937.)

Nu s-au dat comunicate oficiale, iar autoarea jurnalului intuiește forța distrugătoare a zvonurilor ("Ar trebui dat un comunicat pentru că orașul e înnebunit și inventează lucrurile cele mai rele"). Este mereu în apropiere, notează minuțios; s-ar putea ca acest jurnal să fie între puținele documente care consemnează amănunțit starea de sănătate a Reginei. Stilul direct, liber, uneori în limbaj crud, anulând orice aură inutilă, fără paleative metaforice, umanizează, creează empatie ("Regina e din ce în ce mai bine, dar trebuie să stea în pat cel puțin patru săptămâni" - 18 martie; "Ieri de serviciu la Regină, e enervată, dezgustată, crispată pentru că nu i se îngăduie să părăsească patul din cauza începutului de flebită.[...] Va veni un medic de la Viena, prieten cu principesa Ileana." - 5 mai, ora 4,30 dimineața; "Regina mea, dulcea și nobila Regină a murit alaltăieri. Am vegheat-o în prima ei zi de eternitate. Continui s-o privesc cu tot sufletul meu ca să mă pătrund de imaginea ei dragă.[...] - 20 iulie [1938];

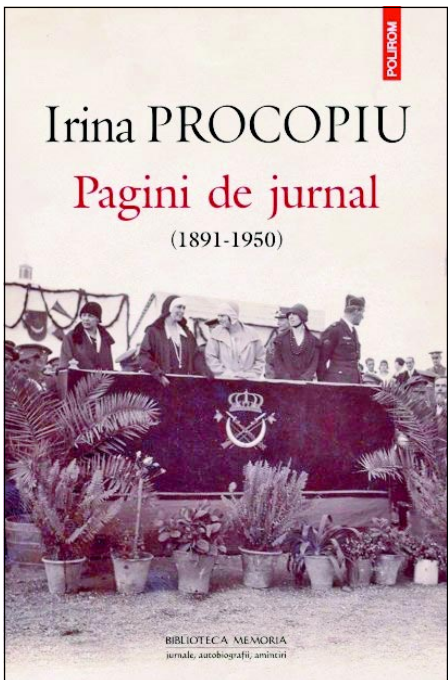
fiind în anturajul Reginei, Irina Procopiu consemnează destul de elocvent ca informație evenimente întâmplare în proximitatea familiei monarhice, deși mai totdeauna cu o evidentă atenție și o nedisimulată discreție. "Dejun foarte cordial:

Regele, Regina Maria, prințul Nicolae, printesa Ileana, Patriarhul, eu și Curtea regelui, toți." (5 ianuarie 1931). Autoarea jurnalului s-a intersectat (pe unii i-a cunoscut) cu oameni politici, scriitori, artiști, diplomați, reprezentanți ai altor țări și a notat în jurnal. Familia Goga nu participă la revelion ("...nu se întoarce de la Ciucea" - 30 decembrie 1930). Titulescu "și-a depus mandatul", iar Iorga "formează Cabinetul cu Argetoianu la Finanțe, Ion Cantacuzino, la Muncă" (19 aprilie 1931). În 3 mai (1931) "Regele cu Iorga, la Timișoara".

Întâlniri cu scriitori: "Aseară la Minulești, el ne citește două poezii...(2 decembrie [1934])"; "Sera literară dintre cele mai reușite. Teodorenii vin cu Blaga și Mihail Sadoveanu" - 6 martie. Miezul nopții și trei sferturi [1940]; "Azi la dejun: soții Crătescu, absolut adorabili, Tanți Angheleanu, I.M. Sadoveanu, Camil Petrescu..." - 7 mai 1941. București, ora 11:40 noaptea; "Înainte de dejun, Camil Petrescu, să alegem fragmente din scrisorile Reginei Maria pe care vrem să le publicăm în Revista Fundațiilor Regale pentru numărul din iulie" - 13 mai 1941, București; "Camil Petrescu a rămas aseară până la 9 și un sfert. Am vorbit despre o mie de lucruri" - 18 mai 1941, ora 11,30 noaptea; "Azi dimineață la Alice Voinescu, să-i citesc articolul despre Regină..." - 19 mai 1941; "Azi dimineață, la Yvonne Stahl" - 10 iunie 1941.

Melomană încă din tinerețe, adoră compozițiile și concertele lui Enescu. Este și o obișnuită în casa compozitorului, audiindu-i și aici ("Aseară, concert Enescu, cu Lipatti, trei sonate Mozart, Beethoven, Enescu, în stil românesc" - 10 noiembrie [1937]; "Lila, la serata de la Davidoglu, eu, la concertul Enescu; s-a căsătorit azi cu Maruka, sârmanii, după atâta timp" - 1937, 4-5 decembrie; "Aseară, mare concert Enescu, cu orchestra dirijată de Georgescu. Trei concerte - Bach, Brahms și, în încheiere, Beethoven. Minunat. Entuziasm enorm" - 17 [martie], 1944. București.

În schimb, Maruka intră destul de des în unghiul negativ al percepției ("Maruka mă cheamă din nou și îmi cere să cinez la ea.

Mă hotărâsc cu o strângere de inimă, fiindcă e absolut de nesuportat și nu vorbește decât de servitori, ciorbe și gospodărie. Bietul Enescu" - 1 noiembrie 1940, București). Verbul devine mai arzător, chiar dacă nu se argumentează percepția negativă. Nici Marta Bibescu nu scapă de observațiile defavorabile ("Care din doamnele astea nu vrea să i se vadă corespondența? Probabil Martha Bibescu" - 13 octombrie, duminică seara [1940]). Și, evident, Elena Lupescu: "...în ciuda intervenției acestei oribile madame Lupescu"(21 septembrie [1940], ora 11 noaptea).

Și după moartea Reginei Maria ea rămâne în lumea bună, dar, începând cu 1939, se consemnează date despre război, aprecieri proprii și reacții, dar și atitudinea oficialităților, diverse poziții din presă, poziționarea față de evenimente a unor persoane cunoscute. ("De o parte, amenințarea germană, de alta, comunismul" - 21 martie[1939].) Ultimii trei ani din jurnal cuprind însemnări lapidare și rare.

CALVARUL ÎNvingătorului

Calvarul învingătorului (Editura Datagroup, 2015, 387 p.) este romanul cel mai conceptualizat pe care l-a scris, până acum, Titus Suciu. Cursul firesc al epicului este intersectat de pasaje de teoretizare, de inflexiuni meditative, de trimiteri spre resurse literare. Parcurgând romanul este greu să nu observi că Titus Suciu a ajuns la un nivel remarcabil al dexterității de a folosi tehnicile narative. Numai că epicul contează aici în măsura în care susține dezbateră – etică, în primul rând –, dar și meditația pe o problematică existențială. Din această cauză, glisarea planurilor epice (marcate și grafic) – interferența temporală, rememorarea suprapusă momentului realității, timpul rememorării suprapus celui al actualității – sunt mai puțin în atenția prozatorului și se observă acest lucru în dificultatea lecturii. În subsidiar și pe plan secund, romanul atinge și alte probleme: datorie, război, iubire, dăruire, moarte, sacrificiu, umanism, implicare etc.

Titus Suciu își plasează acțiunea romanului în proximitatea unor situații limită, generate de război. Personaje de aici nu au nume. Se diferențiază în alt fel: Generalul, Colonelul, Suveranul, Locotenentul major, copilulul s.ă. Interesează, pare-se, în viziunea autorului, nu atât acțiunea lor, cât gândirea lor, raționamentul în diverse momente, reacția în situații pe care nu le-au imaginat, dar în care au fost puse. În această ipostază, drumul prin deșert (trebuie să-și ducă pe targă și camaradul de luptă) spre o oază (care poate semnifica și libertatea) are o simbolistică mai largă, care depășește semnificația realului. Se înfruntă și se confruntă mereu ceva ori cineva în decursul derulării epicului (Generalul/ Colonelul; viziuni tactice opuse; păreri despre război, despre moarte, despre implicare etc.). Uneori, mult prea multe pe un spațiu restrâns, îngreunând epicul.

Dezbateră diverselor probleme își găsește soluții diferite, unele

izvorâte din viziuni opuse, altele, pentru că plasarea argumentelor se face în zone diferite (atmosfera de război ori una lipsită de conflict). La un moment dat cele două personaje, Generalul și Locotenentul major, își pun situația în care se află sub semnul destinului, dar explicată/ argumentată în mod diferit. "De fapt confruntarea dintre doi străini într-un deșert inospitalier, dușmănos, în care unul ajunsese prin opțiune, celălalt din întâmplare, fusese... prevăzută cu mii de ani în urmă. Dinainte ca Seneca să se fi întrebat: ce este oare acesta care, în timp ce tindem într-o parte ne trage într-alta, ori ne împinge într-acolo de unde voim să ne retragem?..."

Răspunsul avea să-l dea tot el, marele gânditor antic, câțiva ani mai târziu: "destinul îl duce pe cel care vrea, și-l trage pe cel care se opune!" Inserții de maxime, aforisme, citate care să susțină acest nivel de teoretizare a unor situații, în dorința de a găsi explicații și motivații sunt de întâlnit în roman (Lucanus: "Arma tenenti, omnia dat, qui iusta negat!..." – "Cine refuză celui înarmat ceea ce-i drept, îi dă totul");

Pe celălalt plan interferent se desfășoară, în esență, o poveste de iubire, fixată mai ales prin momente care să exprime starea de fericire (întâmplarea de la baza nautică sau de la munte, la schi etc.). Prozatorul complică destul de mult nu doar acțiunea, ci mai ales problematica romanului, introducând și posibila ipostază a culpei. Ca mișcare pe palierele afectivității este de remarcat disponibilitatea autorului de a glisa cu ușurință de la severitatea, chiar atitudinea dură (vezi: Generalul, Colonelul) la lirismul din pasajele rememorative (chiar și în episodul unde este prezentată altercația din parc cu "golani"). Romanul lui Titus Suciu – *Calvarul învingătorului* – este povestea unei vieți ("... așa a fost viața mea..."), dar nu doar atât, și nu o poveste narată, ci una problematizată. (A.I.R.)

înghetati lângă sârma ghimpată.

CADENȚĂ
De când e lumea și înainte de ea
el stă acolo, în depărtare, intangibil și singur
năluca sau realitate
în nisip și în spuma mării
veșnic cu fața spre soare
frumos și amar ca moartea
precum o migdală în miere
după durere și foame.

Ciuma plutește cu serenitate
pe canalele întunecate ale Veneției.

Moartea si-ar dori ca el să-i fie vâslă.

Șobolanii mișună printre corsete și rochii
devorează vechi medalioane cu fotografii
ascunse,
bijuteriile, argintul, aurul alb
broșele, brățările și vechile medalii de onoare.

Chiar acum se schimbă lumile

În timp ce se adună cadavrele de pe străzi
și sunt incendiate pe ruguri comune.

Buza superioară îmi stă în ceea ce va veni
cea inferioară în ceea ce tocmai pleacă în neant
în Polonia, în șleahța de demult
din visele care nu se tin minte.

Ai spus hai, hotărăște-te odată,
trenurile nu vor aștepta la nesfârșit
și știi că asta
n-a fost vreodată punctul meu forte
și știi că asta a fost pentru mine, cel puțin,
dintotdeauna imposibil.

De când e lumea și înainte de ea
Taggia stă singur în spuma acelei
mări a după-amiezii târzii.

Moartea și-ar dori ca el să-i fie vâslă
 însă nici nu vede din spate locul acela
 la care el, veșnic blocat în timp
 se uită cu răbdare cu mâna streșină la ochi
 apărându-se de soarele încă puternic
 și de reflecțiile lui încă orbitoare
 în apa mării de la Lid.

Arată cu mâna ceva spre cer.

Mareea scaldă în rouă nisipul uscat
marea e tot mai zgomotoasă
cerul coboară pe agevele de la hotel
vântul întinde până la pleznire pânza
umbrelor de soare și a scaunelor de lemn
de pe plajă.

Un crab încearcă
să găsească orice fel de adăpost
pe marginea mării agitate
de la Taggia.

POEME DE NIKOLA MADZIROV

ACASĂ

Lupii or să vâneze
inocența noastră.
Fluturii ne vor lăsa
pulberea lor pe obraz.

O bătrână va povesti
despre noi dimineța în camera de așteptare.
Și ceea ce spun eu acum
a mai fost spus: așteptăm vântul
ca două steaguri la hotar.

Într-o zi toate umbrele
vor trece pe lângă noi.

Traducere de Ioana Ieronim

DUPĂ NOI

Într-o zi cineva ne va aduna cuverturile
și le va duce la spălătorie
să curețe ultimul dram de sare de pe ele,
ne va deschide scrisorile și le va sorta după
dată,
nu după cât de des au fost citite.

Într-o zi cineva ne va rearanja mobila camerei
ca piesele de șah la începutul unei noi
partide,
va deschide vechea cutie de pantofi
unde păstrăm nasturi de pijama,
baterii încă bune și foamea.

Într-o zi ne va reveni durerea de spate
din cauza greutateii cheilor de hotel
și a suspiciunii receptionerului
când îți dă telecomanda TV.

Traducere de Denisa Duran

FIICA ESTULUI CLARA USÓN

Clara Usón s-a născut în 1961 la Barcelona și a absolvit Facultatea de Drept a Universității Centrale din același oraș. Vreme de 18 ani a lucrat ca avocat specializat în probleme comerciale. În 1998, Clara Usón a câștigat Premiul "Lumen" pentru primul ei roman, *Noches de San Juan*. În 2001 îi apare cel de-al doilea roman, *Primer vuelo*, la Editura El Aleph. Urmează apoi romanele *El viaje de las palabras* (Plaza & Janés, 2005) și *Perseguidoras* (Alfaguara, 2007). În 2009, romanul *Corazón de Napalm* (Seix Barral) câștigă Premiul "Biblioteca Breve" și va fi tradus în franceză la editura JC Lattès (*Coeur de napalm*).

Romanul *La hija del este* (*Fiica estului*), apărut în 2012 la editura Seix Barral, se va dovedi un bestseller, ajungând la a șaptea ediție. Pentru el, Clara Usón primește Premiul "Ciudad de Barcelona" și prestigiosul "Premio de la Crítica", o recompensă literară care este acordată anual de un juriu al criticilor literari spanioli celui mai bun roman scris în limba spaniolă din întreaga lume. Romanul a mai primit de asemenea Premio per la Cultura Mediterranea Fondazione Carical, în Italia, iar în Franța, Prix Bouchon de Cultures. *La hija del este* s-a bucurat de succes și în Italia, în Olanda, în Franța și în Portugalia. Urmează să fie tradus în limba croată. În România, cartea, în traducerea Marianeii Sipoș, apare în colecția "Biblioteca Polirom". Cel mai recent roman al Clarei Usón, *Valor*, a apărut în 2015, la editura Seix Barral.

Clara Usón locuiește la Barcelona. Colaborează cu articole la cotidiene precum "El País", "La Vanguardia" sau "Le 1" din Franța.

* * *

Fiica estului este povestea Anei Mladici, fiica generalului sârb Ratko Mladici, comandantul șef al Republicii Srpska în timpul războiului din Bosnia. Ana Mladici își adulează tatăl, deoarece, pentru ea, el este un erou, până când face o excursie la Moscova, excursie în timpul căreia află despre atrocitățile comise de tatăl său. Mai mult, află că el a fost cel care l-a trimis cu bună știință pe Dragan, prietenul ei, pe frontul bosniac, pentru a scăpa de un posibil ginere nedorit. După ce se întoarce acasă, la Belgrad, Ana Mladici se sinucide. Avea 23 de ani. Își trage un glonț în tâmplă, folosindu-se de unul dintre pistoalele tatălui ei, un pistol Zastava, de mare însemnătate pentru familia Mladici, pentru că generalul spusese că îl va folosi numai la celebrarea nașterii nepoților.

Împietind impecabil ficțiunea cu datele istorice, autorea reușește să scrie într-un stil simplu, direct, o poveste tragică, punctată pe alocuri cu umor, despre ororile războiului din Balcani. Din carte nu lipsește niciunul dintre cei care au pornit și au întreținut masacrul din fosta Iugoslavie: Radovan Karadzici, Slobodan Miloševici și bineînțeles Ratko Mladici. Punctul forte al cărții, dincolo de documentarea excelentă, de prezentarea unor stenograme, de incursiunea în istorie până la legendara bătălie de la Kosovo, din anul 1389, este maniera în care Clara Usón știe să conducă povestea, strângând treptat lațul în jurul Anei Mladici, cea care primește tot mai multe informații (resimțite ca niște lovituri dure și, de la un moment dat, insuportabile) despre ororile comise de armata sârbă și de tatăl ei în special. E genul de carte care te învață despre atrocitățile războiului, despre pericolul naționalismului, mai mult și mai profund decât poate să o facă un manual de istorie.

Mă intrigă un videoclip dintr-un program al televiziunii bosniace, intitulat *60 de minute*, postat pe YouTube. Se deschide cu imaginea unui om care vorbește în limba sârbă la un telefon fără fir, acele motorola enorme care se foloseau în ultimul deceniu al secolului XX. Își trece mâna liberă (dreapta) prin păr, apoi gesticulează cu ea, voind să accentueze ceea ce spune, deși interlocutorul său nu îl poate vedea,

iar emfaza lui se risipește inutil. Este un bărbat bine făcut, cu fața mare și gâtul scurt și gros. Are în jur de cincizeci de ani, părul gri, sprâncenele stufoase și negre. Imaginea este neclară, cu contururile șterse, defect agravat de lumina puternică a soarelui ce pătrunde prin fereastra în fața căreia se desenează chipul omului, în picioare și văzut din profil.

În continuare, camera se îndreaptă spre două femei care îl observă dintr-un plan secund. Seamănă una cu alta, poate pentru că amândouă își poartă părul castaniu, tuns drept sub nivelul urechii, într-un stil cam demodat, dar una dintre ele, cea mai înaltă, așezată la stânga, îmbrăcată cu un pulover roșu, este tânără, pe când cealaltă pare din aceeași generație cu bărbatul care nu mai este în cadru, deși se aude spunând la telefonul mobil cu voce puternică, pe un ton autoritar: "Da, pregătește un text de mulțumire pentru suma de douăzeci de mii de mărci germane, plus zece mii de dolari canadieni, pe hârtie de corespondență imprimată în culorile steagului sârb și cu semnătura mea". Femeia matură zâmbeste, face un gest de aprobare cu capul și îi șoptește ceva tinerei de lângă ea. Se poate presupune că este vorba despre o familie: tatăl, mama și fiica. În partea de jos a imaginii, suntem informați că scena are loc pe 10 iulie 1993.

Următoarea secvență se desfășoară în luna octombrie a aceluiași an, într-o dimineață însorită, pe veranda unei case de țară, dincolo de care se vede frunzișul unei păduri. Așezați pe scaune de plastic în jurul unei mese de grădină, prieteni și rude stau de vorbă și glumesc destinși. Deși imaginea este în continuare neclară (filmarea s-a făcut probabil cu o cameră video de amator), îi recunosc între cei prezenți pe bărbatul și femeile din secvența anterioară. Din nou sunt foarte apropiați; tatăl și mama (se înțelege de la sine că asta sunt), așezați la unul din capetele mesei, cel mai îndepărtat de cameră; fiica lor (cu părul care i-a crescut, răvășit de adierea vântului, și fără acea expresie serioasă din prima secvență) se află în colțul mesei, în unghi drept, lângă tatăl ei. Toți sunt îmbrăcați sport, așa cum e și normal pentru o zi petrecută la țară.

Tatăl are o jachetă verde, peste un tricou de aceeași culoare, iar tânăra un jersey roz, larg, sub care se vede gulerul unui tricou bleumarine. Mama abia se zărește, ceafa unui bărbat îi acoperă fața. Tatăl fumează și râde binedispus, își dezmiardă fiica, o

sărută pe obraz și strigă: "Să vadă asta în Canada!", ceea ce îi face pe toți să râdă. O voce din off (poate a celui care filmează) cere: "Să vină mai aproape și Bosa". Se aud râsete, proteste ininteligibile ale mamei, cineva care comentează "Dumnezeu te ajută doar de trei ori", aluzii voalate la presupusa faimă de afemeiat a tatălui, în mod clar protagonistul acestei filmări, care declară: "Nu știu, eu nu am încredere decât în mine și în calul meu", și imediat izbucnește în hohote de râs, încântat de propria glumă, pe care o gustă și fiica lui, amuzată. Acum camera se fixează doar pe față, filmată din profil, și, când zâmbeste, aduce puțin cu tatăl ei, pe care îl privește cu drag (sau cu admirație?). Pe neașteptate, tânăra întoarce capul și oferă aparatului de filmat fața ei veselă.

Următoarea fotogramă este un anunț mortuar; numele decedatei este scris cu alfabet chirilic, lângă o fotografie neclară în sepia, totul încadrat într-un chenar negru. Apoi, intrarea într-un cimitir; o mașină mortuară se apropie; doi angajați aducând un sicriu. Camera de filmat pătrunde în interiorul unei biserici strănte, în mijlocul căreia se vede un catafalc, pe care este așezat un sicriu somptuos, acoperit complet de buchete și coroane de flori cu panglici albe, într-o revărsare ostentativă cam de prost gust. Alături, pâlpaie câteva lumânări. Îi identific pe tatăl și pe mama din scena veselă de dinainte, acum cu fețele grave, îmbrăcați în doliu riguros, în picioare lângă zidul de piatră, în dreapta sicriului.

În următoarea imagine, mama se apleacă la capătul sicriului pentru a aranja o fotografie înrămată așezată între coroanele de flori care acoperă sicriul, pe care o sărută apoi cu evlavie. Alături de ea, tatăl, sobru, îndurerat, pare că ar vrea să o imite, dar renunță să o mai facă. În fotografie este tânăra care presupun că este fiica lui, aceeași care doar cu câteva clipe în urmă râdea fericită. În fotografie are o expresie serioasă; părul este tuns, ca de obicei, drept și scurt, poartă un colier (de perle?) și un pulover negru. Este foarte frumoasă, era foarte frumoasă, înțeleg brusc, pentru că, de parcă mi-ar fi ghicit curiozitatea, camera de filmat îmi oferă pentru prima oară o imagine clară a chipului ei, cu ochii mari, negri, privind

gânditori spre dreapta, dincolo de rama fotografiei, de florile care o înconjoară, de constrângerea sicriului și de zidurile acelei biserici înguste, ca și cum tristul episod al propriei înmormântări nu ar interesa-o și ar dori să evadeze, să iasă la aer liber, în acea dimineață însorită, cu un cer splendid, care invita la plimbare.

Mi-ar plăcea să știu la ce se gândea când i s-a făcut acea fotografie. Lângă tatăl și mama ei zăresc un tânăr brunet, înalt și slab. (Iubitul fetei? Fratele?) În picioare din nou, lângă zidul lateral, tatăl și mama (nu mai încapă nicio îndoială că despre ei este vorba) și tânărul brunet, cu privirea plecată și fețele îndurerate, primesc condoleanțele prietenilor și cunoscuților, care se apropie prin culoarul strâmt delimitat de catafalc, la stânga, și de zid, la dreapta, rostind în șoaptă cuvinte de consolare și sărutându-i de trei ori pe obraji, conform obiceiului sârbesc. Mulți dintre cei îndoliați poartă uniforme militare și toți au în mână ramuri verzi sau flori. Ultimele imagini îl au în centru pe tată. Aplecat peste sicriu, își apropie fața de geamul care lasă să se vadă chipul fetei moarte. Își lipește fața de sticlă, cu capul prăbușit, și plânge distrus, înfrânt.

Mama, mai stăpână pe sine, îl ia de braț ca să-l îndepărteze, spunându-i la ureche cuvinte pe care nu le auzim și când, în cele din urmă, tatăl se ridică, soția îl mângâie în tăcere. Bărbatul își trece de mai multe ori o batistă albă, mototolită, peste fața umedă de lacrimi și apoi șterge insistent cu aceeași batistă geamul sicriului, pentru a îndepărta urmele plânsului său, lăsându-l curat (pe degetul inelar al mâinii stângi se observă un inel gros de aur, cu o piatră neagră încrustată). Camera se oprește câteva secunde pe geamul șters recent, care încadrează chipul fetei: se pot zări fruntea palidă, linia îngrijită a tunsorii, pliurile giulgiului alb.

În videoclip, un *fade in*, o estompare prin întunecare a imaginii, separă secvența cu fata veselă de scena înmormântării sale; ecranul negru durează mai puțin de o secundă, dar închide în el o enigmă și, poate, o explicație.

Traducere din limba spaniolă de
MARIANA SIPOȘ

CENZURI ȘI CENZURI

VASILE POPOVICI

E întotdeauna instructiv să vezi cum se vede lumea și din cealaltă parte. Cum percep occidentalii chestiunea **cenzurii**, realitate pe care noi *am trăit-o* din plin? Și mai ales ce înțelege un occidental prin cenzură, câtă vreme occidentalul n-a experimentat puterea ei de a interzice decât la modul metaforic?

Lectura studiului *La censure à l'oeuvre. Freud, Kraus, Schnitzler* de Jacques Le Rider, apărut relativ recent (2015) la Editura Hermann, interesează din mai multe motive. Autorul e un reputat specialist al Europei Centrale, iar Europa Centrală e o temă de-acum familiară mediului intelectual din România grație grupului de cercetare condus de Adriana Babeti, Cornel Ungureanu și Mircea Mihaies; biblioteca de studii și traduceri ce a rezultat din activitatea Fundației "A Treia Europă" a fost probabil șantierul intelectual românesc colectiv cel mai important de după '89. Mi se pare că nu s-a spus destul de răspicat la vremea respectivă: pentru mediile noastre intelectuale tema Europei Centrale a fost un subiect tabu nu doar sub regimul comunist, ci încă din 1918, dacă nu chiar cu destui ani înainte, când naționalitățile Imperiului Central începuseră să ia distanță față de Imperiu, repudiind astfel un filon și o filiație culturală specifice: contextul cultural în care acestea au apărut, având dreptul la rândul lor să fie studiate în mediul lor firesc.

Ignorarea filonului central-european lasă în suspensie o bună parte a literaturii și gândirii naționale. Dacă la noi tema Europei Centrale poate fi abordată azi mai mult decât ieri cu dezinhibare e fiindcă semnificația ei politică e pur și simplu nulă. Ce intelectual român întreg la minte și-ar dori o apropiere politică, peste capul Europei în ansamblu ei, de acest spațiu al naționalismelor dezgustătoare?! Naționalisme ce răsar din nou la Budapesta, Varșovia, Viena chiar, ca să nu mai pomenim și de capitalele balcanice, incapabile să iasă din istoriilor lor resentimentare și revanșarde. Grupul de la Visegrád, cumva? Mulțumim, nu.

Însă problema cenzurii în sine, abordată de Jacques Le Rider, și mai ales *cenșura* *vieneză* în perioada ei de maximă înflorire modernistă, desigur că prezintă interes, fiindcă subiectul ca atare e de natură să explice cum funcționa în *însăși intimitatea* lui sistemul literar și ideologic vienez care a dat câteva dintre cele mai cutezătoare și mai fertile personalități ale culturii europene: Freud, Schnitzler, Hofmannsthal, Wittgenstein, Broch și atâția alții.

Din studiul lui Le Rider aflăm astfel că Viena modernismului datorează mult unei lungi tradiții a liberalismului luminat, tradiție ce urcă până la domnia lui Iosif al II-lea, urmașul Mariei-Tereza. Între primele măsuri, acesta decide, în 1781, reformarea cenzurii din care face principalul instrument *împotriva scrierilor religioase obscurantiste*. Guvernul – și poliția! – în slujba ideilor novatoare, cum ar veni. După o relativ scurtă perioadă de recul autoritarist în anii ce au urmat revoluției din 1848, Viena revine – începând cu anii 60 ai secolului al XIX-lea – la norme liberale în materie de presă. Direcțiunile ziarelor și editurilor decid ce publică și ce nu, în afara oricărui

control de stat. Iar această libertate va rămâne neștirbită până în 1914, când Europa intră în război generalizat.

Singurul domeniu supus cenzurii rămâne teatrul. Iar cenzura se exercită dublu, prin poliție și prin departamentul propriu-zis pentru cenzură, fiecare din aceste instanțe putând să aibă un punct de vedere distinct de al celeilalte. Oricum însă, restrângerea domeniului de operare a cenzurii e evidentă. Găsim aici poate o explicație, între altele, pentru "miracolul" modernității vieneze.

Când se ridică barierele *cenșurii preventive*, aceasta nu înseamnă însă că libertatea presei este absolută. Și e și firesc ca libertatea presei să nu fie absolută, pare să sugereze profesorul Le Rider. Când cenzura de stat dispare, ea este înlocuită cu autocenzura, iar cei ce decid ce publică și ce nu răspund singuri în fața tribunalelor pentru publicațiile lor, dacă se întâmplă să vehiculeze informații false sau de natură a perturba echilibrul fragil al naționalităților ce alcătuiesc peștriul Imperiu austro-ungar.

Vom fi uimiți să aflăm din studiul lui Le Rider că în anii în care la Paris afacerea Dreyfus făcea ravagii, când evreul galant Dreyfus era transformat în țap ispășitor pentru turpitudinile șefului serviciului de informații al armatei franceze, acesta din urmă fiind "*Français de souche*" – formulă, iată, de lungă tradiție, pentru care Frontul Național nu deține copyright –, în chiar acei ani de sfâșiere pariziană, la Viena, rabinul Joseph Samuel Bloch câștigă două procese, lungi și costisitoare, e drept, dar pe care le câștigă totuși în fața antisemiților catolici autohtoni. E aici o diferență de esență între o capitală și cealaltă, iar onoarea revine Vienei.

Pe cuprinsul Imperiului de Mijloc teatrul rămâne totuși sub controlul cenzurii de stat până după Primul Război Mondial. Vom înțelege astfel câtă greutate avea teatrul în cultura Imperiului. Teatrul era nu doar o artă foarte populară, foarte prizată, ci și, prin esență, una a pasiunilor expuse public, locul unde scandalul putea izbucni *pe viu*. O carte o citim în intimitate sau în cerc închis. O piesă de teatru poate incendia un oraș întreg. Aici va fi fost poate rațiunea discriminării între textul *scris*, nesupus cenzurii de stat, și textul *pus în scenă*, rămas încă sub control preventiv. Dar chiar la acest capitol, aflăm că au fost piese autorizate să fie jucate, în mod surprinzător, ca de pilda *Noul ghetou* al lui Theodor Herzl, faimosul promotor al sionismului, o piesă delicată, cu potențial exploziv. Și e cât se poate de instructiv să citim azi motivațiile cenzurii vieneze, uimitoare prin spirit de deschidere și prin finețe, dacă n-am uita că vorbim totuși în termeni laudativi despre cenzură.

Există însă și un contra-exemplu, amplu prezentat de Le Rider: avatarurile piesei *Profesorul Bernhardt* de Arthur Schnitzler, piesă interzisă în Austro-Ungaria ("*atingere gravă la adresa imaginii Austriei*"!), jucată cu mult succes pe scenele berlineze.

În afara cenzurii și autocenzurii, atunci când statul ridică orice control, operează alt tip de cenzură, insidioasă, invizibilă, coruptă, intratabilă, profund vicioasă: *cenșura comercială*, dictată de interesele comerciale și politice ale patronilor de presă.

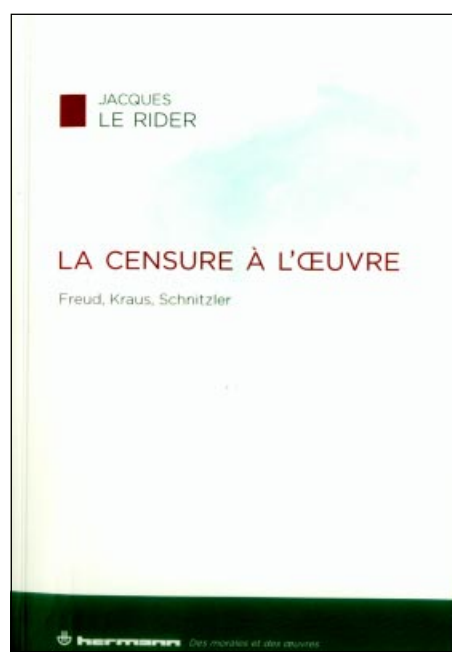
Cenzura comercială (și politică) există din plin în Viena începutului de secol, cum există sufocant în mediul catodic al României actuale. E presa cea mai supusă cenzurii interne, deși se reclamă, pervers, de la libertatea de exprimare.

Viena de altădată avea însă un câine de pază, pe Karl Kraus, cenzorul cenzurii comerciale. Karl Kraus era electronul liber al spațiului cultural vienez, autorul unei publicații, *Die Fackel* (*Torța*), care timp de zeci de ani a operat ca o poliție de moravuri ușoare a presei, denunțând când cu îndârjire, când cu ironie, cu ferocitate uneori, manipulările presei "libere" vieneze, tabuurile ei dictate de interese, tăcerile ei vinovate, zidul informațional pe care presa "liberă" l-a ridicat continuu pentru ca nimic din ce nu corespundea intereselor patronilor să nu apară în spațiul public. Temele actualității erau permanent filtrate, informația era focalizată asupra faptelor diverse sordide, dacă acest lucru ne amintește cumva ceva nouă celor de azi.

Mesajul lui Kraus, reprodus și dezvoltat în studiul lui Le Rider, e descurajant, deși publicistul ce l-a enunțat nu s-a descurajat niciodată nici să citească presa austriacă și nici să-i denunțe manevrele interesate: "*Cenzură și ziar – cum aș putea să nu mă pronunț în favoarea primei? Cenzura poate să reprime adevărul pentru un timp, retrăgându-i dreptul la cuvânt. Ziarul reprimă adevărul în mod durabil în timp ce-i pune cuvintele la îndemână. Cenzura nu dăunează nici adevărului și nici cuvântului; ziarul dăunează amândurora*". Paradoxal, provocator, dar nu lipsit de fundament, am spune azi, dacă am uita complet ce a însemnat cenzura totalitară.

Nu am motive să mă îndoiesc de temeinicia, sinceritatea și exasperarea lui Klaus Kraus. Dar Kraus a cunoscut doar cenzura din Kakania, nu și cenzura comunistă. Și, deși Le Rider, ca un bun cercetător francez ce e, nu se angajează foarte evident spre o teză anume, nu se poate să nu vedem simpatia pe care o arată lui Kraus, al cărui mesaj devine mesajul general, deși neasumat ca atare, al studiului profesorului francez.

Dincolo de analiza cenzurii în Viena liberalismului antebelic, formând partea cea mai substanțială și mai instructivă a volumului, există însă și un capitolul final, *Cenzorii depășiți: loc pentru cenzura structurală*, unde chestiunea cenzurii este adusă în contemporaneitate și deplasată dinspre Viena spre Paris. Aici, în acest capitol final, destul de restrâns din fericire, găsim un exemplu perfect de subtilitate franceză de stânga, comunistoidă chiar, aptă să debiteze aberante finețuri marxiste pentru a denunța cenzura invizibilă, de natură a tortura sensibilitatea neostalinismului francez, în timp ce neostalinismul închide ochii asupra cenzurii celei mai odioase ce s-a exercitat nu în URSS (adică foarte departe!), nu în România lui Ceaușescu (astronomic de departe!), ci în Parisul lui Sartre și Camus, al lui Malraux și Roland Barthes, ca și în Parisul de azi în definitiv. De ce să amintești la acest capitol, al cenzurii structurale, încă o dată ridicola afirmație a lui Roland Barthes din celebra *Leçon* (inaugurală de la Colegiul Franței): "*Limba*

(...) *nu e nici reacționară, nici progresistă; ea e pur simplu: fascistă; căci fascismul nu te împiedică să spui, ci te obligă să spui*"? De ce să-l invoci iarăși pe indigestul sociolog marxist Pierre Bourdieu în analiza lui alambicată asupra filozofiei lui Heidegger, care e orice numai analiză nu, în încercarea de a demonstra atașamentul nazist al filozofului german?

Nu ar fi fost oare mai simplu, mai la îndemână, să vorbim despre cenzura pe care intelectualitatea franceză a exercitat-o zeci de ani asupra scrierilor disidenților ruși? Nu ar fi putut Profesorul francez să vorbească – și încă temeinic, fără mari desfășurări de subtilități inutile – despre *mediile intelectuale franceze de stânga, larg majoritare, care au păstrat tăcerea timp de zeci de ani asupra realității comuniste*? Sau despre cenzurarea *prin tăcere* a puținelor voci lucide franceze din Parisul anilor cinzeci, șazececi și șaptezeci? Sau despre opresantele campanii din presa de stânga, începând cu *Le Monde*, duse împotriva oricărei opinii independente cu privire la realitatea comunistă? Sau despre campania dusă în urmă cu nici 20 de ani împotriva *Cărții Negre a comunismului* și a autorilor lor, puși sub presiune administrativă (!) și obligați să se retracteze pentru a nu-și pierde locurile de muncă?

Do simplă spicuire a numeroaselor și edificatoarelor cărți ale lui Jean-François Revel ar fi oferit material bogat și concludent pentru modul în care intelectualitatea și ziaristii francezi au organizat în Franța o foarte eficientă cenzură structurală în a doua parte a secolului trecut, iar acțiunea aceasta, deși a pierdut din eficacitate, continuă. De ce să desfășurăm argumente specioase pentru a denunța existența unei cenzuri acolo unde nu există decât pentru sensibilitatea neostalinismului parizian, când ar fi așa de simplu să vorbim despre însăși cenzura exercitată de neostalinismul parizian, așa de la îndemână?

Dincolo de aceste observații asupra capitolului final, volumul despre cenzura vieneză al Profesorului Jacques Le Rider este un avertisment și îndeamnă la serioasă reflecție.

Jacques Le Rider, *La censure à l'oeuvre. Freud, Kraus, Schnitzler*, Paris, Editions Hermann, 2015.

CONTINENTUL GRI

SCRIITORII ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

IACĂȚĂ NIȘTE MĂSURI.
IACĂȚĂ NIȘTE
OBSERVAȚII. IACĂȚĂ
NIȘTE INSTRUCȚAJE

Tovarășe Lalescu¹

Să studiem de urgență aducerea de mijloace tehnice, să facem verificări ample despre persoanele care apar cu manifestări dușmănoase, să urmărim îndeaproape părerile lor și să prevenim eventuale acțiuni ostile ca de exemplu cea cu revista *Viața studentescă*², să verificăm dacă lucrările de sculptură au manifestări dușmănoase. Pregătiți dosarul de urmărire informativă pentru analiză.

Numărul 28960/1B/003 din 01.02.1984

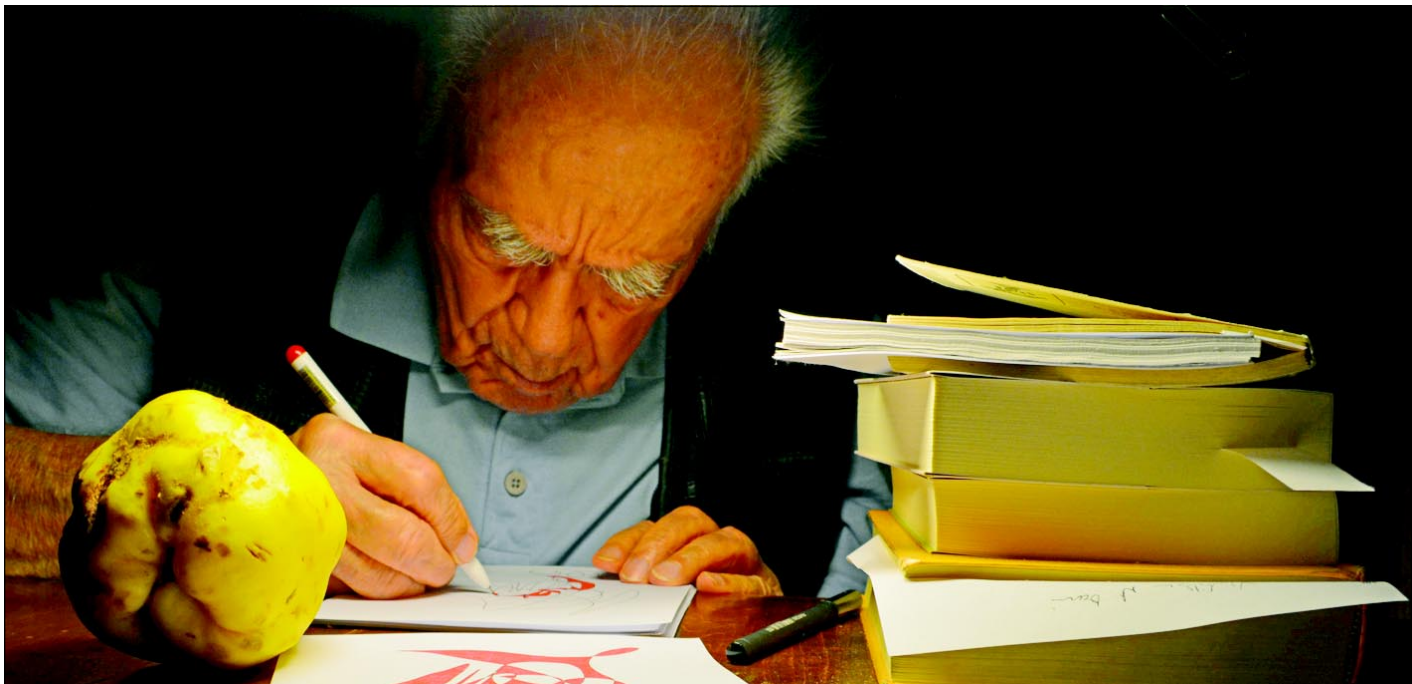
Sursa informează că în data de luni 29 ianuarie 1984 urma să aibă loc întâlnirea grupului Ideea format din sculptorul Ioniță Adrian, Nicolae Stoia, Gheorghe Secheșan. Întrucât la atelierul din strada Chopin numărul 1 nu l-au găsit decât pe Ioniță, s-au deplasat la domiciliul lui Stoia Nicolae. Dialogul legat de expoziția Ideea a continuat pe probleme legate de morfologie, gramatica formei, istoria religiilor, din care am reținut următoarele fragmente: povestind despre tabăra de sculptură de la Deta, Ioniță a făcut afirmații din care reiese intenția lui de a realiza lângă frontieră o cultură care să simbolizeze ideea de libertate: o colivie uriașă cât o garsonieră suspendată între copaci. Întrucât fabrica de placaj din Deta nu i-a furnizat lemnul până în preziua vernisajului, a tras concluzia că "am fost sabotat la o întâlnire cu (Eugen n.n.) Florescu și A. A., care s-au declarat împotriva proiectului. Din momentul acela, încercările mele de a primi materialul au eșuat; dacă n-aș fi împins sute de lei în dreapta și în stânga muncitorilor de la gater, mai mult ca sigur că n-aș fi reușit să-l obțin deloc. Ideea că lângă frontieră urma să se ridice o colivie uriașă i-a înspăimântat".

MARX NE-A DAT CARNATUL MOZOLIT

"Din tot comitetul de cultură nu vor rămâne mai mult de doi oameni care se vor ocupa bineînțeles de arta amatoare. Porcăria pe care o fac ăștia este că au scos din folclor fenomenul Marelui Anonim, când este foarte clar că originea lui stă într-un singur om. Renașterea și Umanismul sunt pași făcuți înapoi, noi ne-am împăcat cu ideea evoluției progresive și liniare a lumii, fără să sesizăm că de fapt prin inventarea perspectivei s-a pierdut dimensiunea fundamentală: dimensiunea metafizică. Aceasta s-a regăsit abia acum în arta abstractă (sublinierea aparține Securității, n.n.). Faptul că intri în apa plină de viruși pentru a te purifica sau săruți o sculptură din ipsos colorat a ajuns să se interpreteze la modul vulgar tocmai datorită neglijării acestei dimensiuni care asigură transcendentul...

Lipirea lui Marx și a lui Engels pe mituri nu este nici diabolică, nici întâmplătoare. Ce este armindenul?... Nu stau acum să vorbesc de Armin, ritul se află în toate culturile; omul a văzut că iarna copacul s-a vestejit și că a pierdut frunzele. Și ce și-a zis? A murit! S-a dus! Primăvara copacul a înflorit din nou. Omul a asistat la o renaștere. Și atunci a apărut ritul. Omul s-a dus la pădure... la Pădurea Verde, mititei, bere, iarbă verde... Marx nu a făcut decât să-i dea cărnatul mozolit cu mult muștar pe care i l-a băgat în gură și a înfipt o pancartă în pământ pe care a scris "1 Mai - ziua celor ce muncesc".

Un procedeu clar de încălcare a mitului.

Moș Crăciun s-a salvat însă pentru că băieții l-au fixat pe Moș Gerilă după Moș Crăciun. Dacă evenimentul s-ar fi încălecat, astăzi am fi avut un singur Moș... Japonezii au ajuns la un stadiu teribil în domeniul informațiilor. Au simulatoare în care introduc imaginea produsului pe care o deformează cum vor. Se opresc de exemplu la o variantă... apasă pe buton și scot fișa produsului cu toate caracteristicile până la prețul de cost. Băieții nu se joacă. Acolo văd eu că bat căutările lui Ioniță în morfologie. Este vorba în primul rând de limbaj... mergi la Judiciar și ți se cere să identifici o persoană. Ești întrebat pe rând configurația generală, păr, ochi, nas, gură... prin modificări succesive se ajunge până la urmă la portretul făptășului. Interpolul știe tot ce se întâmplă la noi. Pe bază de cod se transmit datele morfologice ale diferitelor persoane chiar și celor din Securitate. Există și convenție în acest sens... Aștia de la Mitropolie sunt plecați bine! Am fost pe acolo, mă interesează Crucea Nordului, semnificațiile simbolice, scriu un material, n-ai cu cine discuta, domnule..."

Următoarea întâlnire, luni 6 februarie 1984, orele 18, la atelierul sculptorului Ioniță.

ATENȚIUNE! O COLIVIE URIAȘA PE GRANITA!

Obs. Numitul Stoia Gluck Nicolae este lucrat în DUI, problema ETERUL, fiind suspectat că este depozitar de informații pentru Europa Liberă pe care le scoate din țară pe diferite canale.

Instructaj. Informatorul să fie mai ponderat în afirmații, să lase mai mult să vorbească Stoia Nicolae și celelalte persoane. Să stabilească ce scrie în prezent Stoia Nicolae, dacă vrea ca manuscrisul să-l scoată din țară și prin cine.

Măsuri. Se va analiza dacă în locul unde se poartă discuțiile se pot fixa mijloacele T. O. O notă va fi prezentată la conducerea Securității.

Nota este importantă, se conturează o grupare sub numele de Ideea.

Verificați prin surse în ce stadiu se află acțiunea lor cu colivia pentru a putea s-o prevenim. Să documentăm repede activitatea lor pentru a-i destrăma, nu trebuie lăsați să se manifeste!

Inspectoratul Județean Timiș
Ministerul de Interne Serviciul 1 B
Rezoluție: stabiliți canalul de scoatere afară a materialului, a se lua măsuri destinate

neutralizării acestui grup. De acord cu măsurile luate, dar urgent puse în aplicare. Atenție dacă documentați să nu deconspirați mijloacele folosite. La data de 31 martie 1984 se va proceda la analiza cazului. Colonel, ss. Indescifrabil

Strict secret

NOTĂ de analiză
16.02. 1984

în dosarul de urmărire informativă asupra numitului STOIA GLUCK NICOLAE

Numitul STOIA GLUCK NICOLAE este născut la data de 20.01.1947 în Timișoara, fiul lui Traian și Maria, de naționalitate și cetățenie română, absolvent al Facultății de filologie, în prezent lucrează ca lăcătuș la întreprinderea "6 MARTIE" din Timișoara, neîncadrat politic, cu domiciliul stabil în Timișoara str. M. Kogălniceanu nr.17, ap.1. Este căsătorit cu STOIA GLUCK ANA OLGA, de profesie medic stomatolog la policlinica din Bocșa, jud.Caraș-Severin, unde face naveta și are împreună cu ea trei copii minori.

La data de 03.12.1983 s-a deschis dosar de urmărire informativă asupra lui STOIA GLUCK NICOLAE, pe linia problemei "ETERUL", deoarece informatoarea "SANDA" în luna noiembrie a aceluiași an l-a semnalat că ar întreține legături cu un cetățean din R.S.F. Jugoslavia, care vine frecvent în Timișoara și preia informațiile de la unele persoane pentru postul de radio "Europa Liberă". Tot informatoarea a mai făcut remarcă că STOIA GLUCK NICOLAE ar fi una dintre persoanele de la care se iau informații pentru postul de radio mai sus amintit, deoarece acesta și-a format chiar felul de a vorbi ca postul de radio în cauză.

Pentru verificarea informației, până în prezent s-au luat următoarele măsuri:

- s-a dirijat în continuare informatoarea "SANDA" pentru a stabili cine este persoana din R.S.F. Jugoslavia care se ocupă cu scoaterea unor informații din țara noastră pentru postul de radio "Europa Liberă";

a fost recrutat un nou informator (VASILE TOMANEANU) care se bucură de încrederea obiectivului și are posibilități de pătrundere pe lângă acesta;

s-au făcut investigații despre STOIA GLUCK NICOLAE la domiciliu și locul de muncă, precum și despre rudele acestuia;

- s-a cerut folosirea sursei "S" interne și externe 1 și s-au luat măsuri de folosire a

filajului în cazul în care informatoarea "SANDA" ar fi semnalat că persoana din R.S.F.Jugoslavia se află la STOIA GLUCK NICOLAE.-

Deasemeni au fost identificate și verificate în evidențe persoanele care au apărut în anturajul obiectivului.

În evidențele organelor noastre cel în cauză apare cu fond rețea, din care rezultă că între anii 1973-1975 a făcut parte din rețeaua informativă, pe linia Serviciului III, abandonându-se ca neutil muncii.-

Din materialele obținute și verificările făcute a rezultat că STOIA GLUCK NICOLAE și-a depus formele împreună cu soția pentru a pleca definitiv în R.F. Germania, unde are rude din partea soției. Aceasta în R.F. Germania are o soră și un frate plecat ilegal din țară, care în ultimul timp au venit de mai multe ori în vizită la rude în România. (Respectiv GLUCK RICHARDT fost impegat în stația C.F.R. Timișoara, care a trecut fraudulos frontiera împreună cu soția și IOST ELISABETA, care plecând ca turistă în R.S.F. Jugoslavia împreună cu soțul, au refuzat să se mai reîntoarcă în țară). STOIA GLUCK NICOLAE are și el doi frați care au trecut fraudulos frontiera și s-au stabilit în Franța: STOIA IOAN, fost vicepreședinte la cooperatie în Reșița și STOIA VASILE, fost miner în Moldova Nouă. În Timișoara STOIA GLUCK NICOLAE mai are un frate care se numește STOIA TRAIAN, pedagog la Liceul industrial nr. 8, membru P.C.R. lucrat de serviciu l/A pentru manifestări dușmănoase la adresa statului nostru.-

Tot din verificări a mai rezultat că STOIA GLUCK NICOLAE în cursul anului 1982 a fost semnalat că, împreună cu soția, caută o călăuză care să-i treacă fraudulos frontiera pentru a ajunge în R.F. Germania. A ales această soluție deoarece mama sa STOIA MARIA, care a fost îndemnată de el să plece în vizită în Austria, de unde să nu se mai reîntoarcă în țară, a fost avizată negativ de organele noastre.

Tot în cursul anului 1982 s-au obținut date despre STOIA GLUCK NICOLAE, în timp ce lucra ca restaurator la "MUZEUL BANATULUI", că este inițiatorul unui "cerc de antropologie culturală" care este organizat pe lângă casa de cultură a studenților din Timișoara.

¹ Notă olografă. Semnătura șefului lui Lalescu este indescifrabilă.

² De fapt, revista *Forum studentesc*.

CONTURURI FESTIVALIERE

DANIELA SILINDEAN

I. GÂNDURI DE SPECTATOR LA FEST-FDR

Festivalul European al Spectacolului – Festival al Dramaturgiei Românești (FEST-FDR) a avut loc anul acesta între 25-30 septembrie la Timișoara. Modulul FDR marchează o importantă poziție pe care organizatorul, Teatrul Național din Timișoara, și-o asumă an de an: susținerea și promovarea dramaturgiei românești și a spectacolelor pe text românesc. Selecționerul festivalului, Oana Borș a propus montări bazate pe texte ale unor autori precum: Attila Bartis, Elise Wilk, Bogdan Georgescu, Csaba Székely, Radu Iacoban, iar secțiunea FEST a cuprins spectacolele în aer liber ale unor companii din România, Polonia și Ucraina, precum și spectacole de dans contemporan.

Festivalul a mai inclus avanpremierea națională a filmului *Inimi cicatrizate*, adaptare după M. Blecher, în regia lui Radu Jude, dezbateri și lansări de carte. Merită semnalate și cele două volume de traduceri, *Dramaturgie contemporană cehă*, *Dramaturgie contemporană europeană*; *Concursul Național de Dramaturgie - Volumul CND 2015*, în buna tradiție de a publica și de a pune, astfel, în circuitul teatral textele declarate câștigătoare la CND. Volumul editat în 2016 în colecția aTeNT cuprinde trei piese: *Avioane de hârtie* de Elise Wilk, *Ego și Prietenii* de Alex Teodorescu (cele din urmă, finaliste în competiție); *Carte cu Pisica verde*, volum colectiv conceput și coordonat de criticul de teatru Oltița Cîntec, care nu numai că păstrează în paginile ei mărturie ale unui spectacol, ci se constituie și într-un frumos exercițiu de însoțire avizată a spectacolului.

Printre temele generale întâlnite în FEST-FDR sunt, firește, cele ale societății de astăzi: lipsa comunicării autentice și confuzia valorilor, libertatea de exprimare, nevoia de dragoste și de înțelegere, relațiile nefuncționale, privirea esențială aruncată către trecut, universul casnic și microuniversurile din imediata noastră apropiere. Două dintre producțiile Teatrului Național Timișoara au avut în vedere tinerii *Say it Now*, de Mihaela Michailov și Marcelino Martin Valiente (regia: Marcelino Martin Valiente) și *Avioane de hârtie* de Elise Wilk (regia: Ioan-Ardeal Ieremia). În aceeași zonă, încă insuficient explorată în România, a teatrului pentru publicul tânăr se situează și *Pisica verde* de Elise Wilk, în regia lui Bobi Pricop, producție a Teatrului "Luceafărul" Iași. El propune radiografia unei lumi a adolescenților în care se trăiește cu maxim de poezie, cu maxim de inconstiență, pe piscuri și prăpăstii, în care poezia și faptul banalul se transformă cu repeziciune în tragedie. *Antisocial* (de Bogdan Georgescu, coproducție Teatrul Național "Radu Stanca" Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu), spectacol puternic, în interpretări excelente ne readuce în zona imediatului și este menit să alimenteze dezbaterile despre sistemul școlar actual, despre relațiile dintre și între principalii săi actori: elevi/ părinți/ profesori. *Anul dispărut 1989* de Peca Ștefan, regia Ana Mărgineanu (spectacol montat la Teatrul Mic) redeschide discuția necesară despre recuperare trecutului modalitățile în care facem acest lucru și face apel la memoria colectivă.

Lumea cu iz de straniu și naftalină, relațiile imposibile, prea-plinul sau prea-golul sufletesc, îmbăcseala ființei, anchilozarea sufletului, mlaștinile și înălțimile ființei sunt doar câteva dintre straturile densei țesături pe care o propune Radu Afrim în *Tihna* de Attila Bartis, producție a Teatrul Național

Târgu Mureș - Compania Tompa Miklós.

Conflicte și tensiuni impecabil puse în pagină, regizate și interpretate în *MaRó* (de Csaba Székely, regia Andy Gherghe, Studio Yorick, Târgu Mureș). Multe dintre raportările la alteritate - indiferent de modul în care e ea definită azi, iar în acest caz, e vorba despre românul, respectiv maghiarul de lângă tine - sunt prezente de când lumea. În *MaRó* scenele sunt bine împănate cu umor de cea mai bună calitate, spărgând stereotipii, îndreptând tipare strâmb croite și luând în derâdere îngustimi de minți. Hazul de necaz e cel care salvează conviețuirea savuroasă.

În *MESH / OverDose* (coregrafia Eva Duda, compania Eva Duda, Ungaria) dansatorii sunt ca degetele care ciupec invizibile corzi, trasează traiectorii clare, precise, chiar dacă inițial nu imaginează altceva decât un arbitrar calculat într-un perpetuum mobile. Dansatorii folosesc tuburi lungi pentru a se ține la distanță unul de celălalt într-un peisaj ca de savană, trupurile lor par ținute, în timp ce jocuri de putere se desfășoară în fundal. Confrontările sunt continuate, de data aceasta, ele iau aparența unor lupte de gladiatori aruncați nemilos în arenă. În secvențe poetice, corpurile par atârinate la uscat, contururile lor sunt desenate în penumbră. Mișcarea este plutire, ia nuanțe diferite și se plasează când în zona terestră, când în cea a intangibilului.

II. GÂNDURI DE SPECTATOR LA EUROTHALIA

Cu un profil de festival complet diferit față de FEST-FDR, Eurothalia și-a propus să caute formule, să investigheze neliniști care să răspundă timpurilor tulburi pe care le trăim. Teatrul German de Stat Timișoara a organizat în perioada 7 - 14 octombrie 2016 a VI-a ediție a Festivalului European de Teatru "Eurothalia", eveniment care "își definește identitatea cu fiecare an. Ediția de anul acesta se desfășoară sub semnul întrebării: «Europa, încotro?», o întrebare care se regăsește în spectacolele incluse în

selecție și care reflectă frământările legate de actualele crize cu care se confruntă Europa. Spectatorul este determinat astfel să conștientizeze fisurile și impulsional să imagineze soluții", afirmă teatrologul Andreea Andrei, selecționerul festivalului. Întâmplarea a făcut ca, anul acesta, să nu văd decât două dintre spectacolele cu sonoritate propuse în Eurothalia. Mă voi opri asupra unuia care redă, din punctul meu de vedere cu asupră de măsură nevoia de joc, de definirea a convențiilor teatrale și, totodată, o viziune plauzibilă asupra Europei de astăzi: *Much ado about nothing (mucho ruido y pocas nueces)* (2014) / *Mult zgomot pentru nimic*, creație, regie și interpretare: **David Espinosa**, Muzică și sunet: **Santos Martinez / David Espinosa**, Video: **Diego Dorado / David Espinosa**, Imagini: **Anne Van Heelvort / Diego Dorado**.

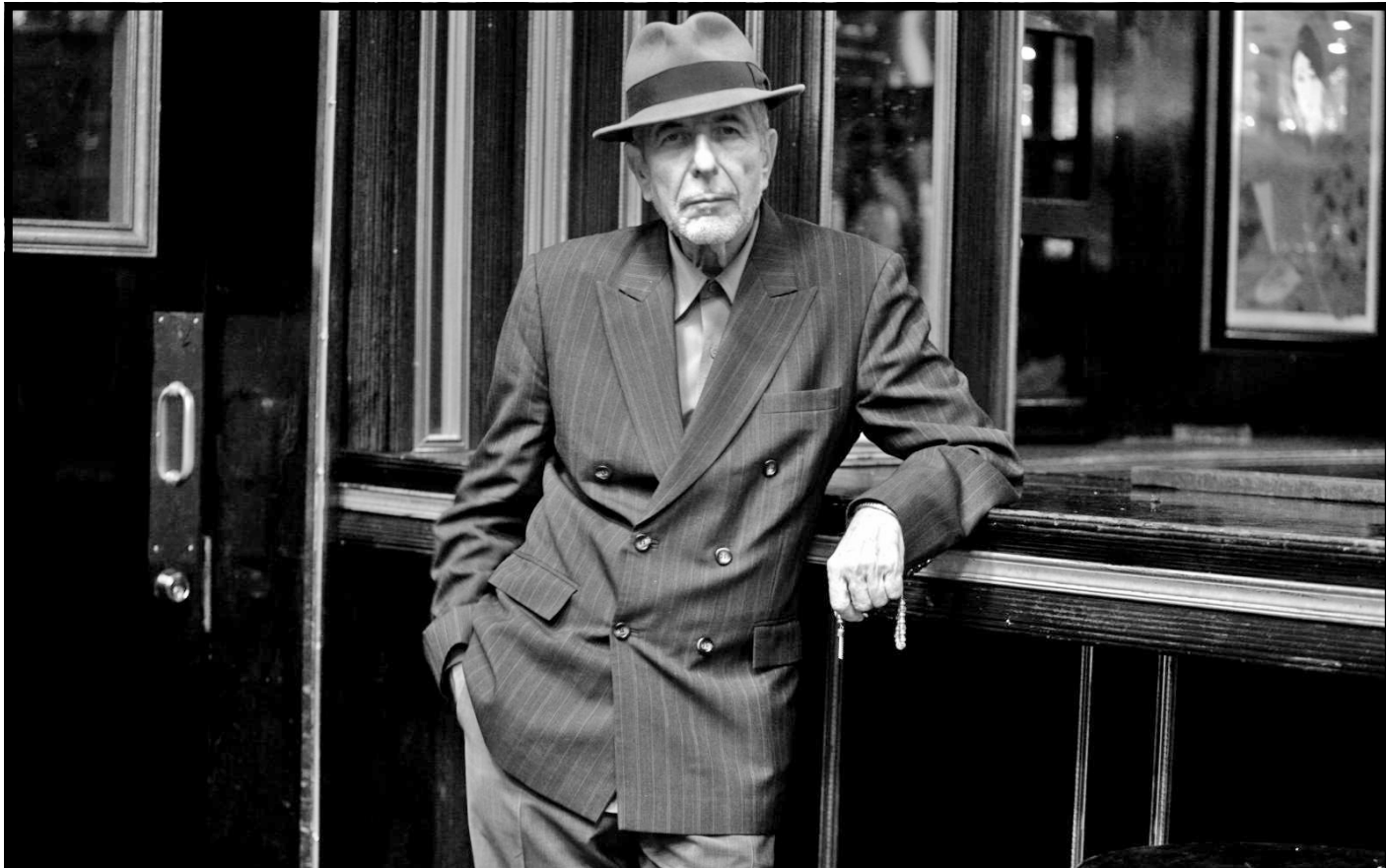
Pentru început, trebuie să luăm în considerare următoarele premise: "opera lui David Espinosa are de-a face cu ideea de reprezentare și de ruptură de limitele teatralității, chestionând faptul scenic și modificând ideea de reprezentare și ecuația elementelor care o compun. Menținându-și un spirit critic, încărcat de ironie în legătură cu societate și cu lumea artelor, încearcă în fiecare creație să dezvolte un joc formal care să-l surprindă pe spectator și să îl facă să participe la vizionarea operei, expunându-i acesteia brutal mecanismele și abordările". (cf. davidespinoza.org).

Printre întrebările care l-au condus pe artist către *Mult zgomot pentru nimic* se numără și aceea referitoare la modalitatea în care se montează clasicii astăzi, realizând o analiză a realității, o interpretare a paginilor la care face apel, dar și o trecere în revistă a pârgurilor care îi susțin demersurile.

Bine mascată în întunericul sălii studiu, instalația lui David Espinosa își surprinde spectatorii pe măsură ce este descoperită, treptat, urmând nu un "fir roșu", ci un conglomerat de referințe traduse în obiecte, umbre și muzică. Dintr-o scurtă introducere

(verbală) realizată de către interpret, aflăm că ceea ce urmează să privim este "un consommé, un remake al întregii opere" a lui William Shakespeare. Cu umor și carismă, cu suficientă auto-ironie, actorul dă startul unui spectacol care te captivează de la primele minute. Pare un teatru de umbre, care te invită să rezolvi, pas cu pas, un puzzle, în care fiecare piesă are o dublă întrebuințare: livrescă, desprinsă din opera lui Shakespeare, dar care corespunde și unei realități imediate, ușor recognoscibile, deseori rizibile, nu numai prin asocieri sau realizare (păpuși, figurine, jucării, obiecte uzuale și familiare), ci și prin context.

Regăsești teme ușor de identificat în piesele shakespeareene: trădarea, pasiunea, iubirea, setea de putere, războiul și războirea și subiecte precum: seducția, salvarea, naivitatea, popularitatea, pericolul, folosirea puterilor supranaturale, transpuse cu ușurință și într-un real de secol XXI. Observi obiecte care pot face parte din recuzita "clasică", dar care sunt parte integrantă și din cotidian: sabie, catarg, turn, castel, coroană, tron, schelete și personaje care îți dau impresia că se pierd în mulțime sau, din contră, se disting, făcând trimiterile extrem de concrete. Efectele obținute prin lumină, respectiv umbră, mișcare fasciculelor, muzica și cele trei pasaje cu text (decupaje din *Henric al V-lea*, *Richard al III-lea*, *Macbeth*) mențin dubla situație aici și acolo. Trecerile sunt foarte subtile, jocurile cu perspectivele mare-mic, aproape-departe, palpabil-intangibil sunt extrem de bine exploatate. Facem un excurs prin lumi din care nu lipsesc *Henric al V-lea*, *Cum vă place*, *Visul unei nopți de vară*, *Furtuna*, *Regele Lear*, *Romeo și Julieta*, *Antonio și Cleopatra*, *Richard al III-lea* sau *Macbeth*. În final, marea corabie ne trece prin *Furtună*, lăsându-ne față în față cu iluzia. *Mult zgomot pentru nimic* reușește, cu siguranță o joacă de-a și cu regulile spectacolului și o recitare perfect validă a operei Marelui Will, precum și o analiză a lumii în care trăim.

LEONARD COHEN 1934-2016

LUPUL DE PAZA LA OI

DANA CHETRINESCU

O carte despre lei citează din credințele medievale, conform cărora, la vederea unui om, felinele fac febră. Ca să le treacă, prind o maimuță și o mănâncă, fierbințelea dispărând pe loc¹. Această frumoasă fabulă seamănă, oarecum, cu proverbul românesc despre cum un cui se poate scoate cu alt cui. Doar că, în acest caz, un cui este plasat mai sus pe scara evoluției, iar altul a rămas neînțezat cu darul vorbirii articulate și spiritului.

Lei par să fie un barometru util în viața omului medieval, dar și în a celui modern. Iată, de pildă, un cioban din sudul Rusiei a renunțat la câinii de pază de dragul unei leoaice². Felina a fost adusă la stână de când era pui și a crescut în tovărășie și armonie cu oile și mieii. Este bine dresată și nu a atacat niciodată turma. De asemenea, este mai bună decât un câine ciobănesc pentru că își impune mai repede autoritatea printre behăitoare. Răspunde la comenzi și adună animalele rătăcite și nu a poftit niciodată la carne de mioară, pentru că păstorul i-a dat întotdeauna doar carne de vită de cea mai bună calitate. Unii, învățați cu zicătorile românești, ar putea spune că oilel păzite le-ar șade mai bine cu lupul decât cu leul, dar asta este doar o chestiune de variațiune a faunei pe zone climatice.

Poate și pe zone culturale. Cum România iese adesea campioană la ipocrizie, nu e de mirare că proverbul lupului păstor bântuie titlurile din presă mai ceva ca fantoma câinelui din Baskerville. Unele bântuiei se petrec în registru minor, altele, dimpotrivă, în registru major. Iată câteva din prima categorie, care împânzesc ziaarele centrale și locale. Chiar la finele mandatului de premier al lui Victor Ponta, aflam că Oficiul Național Pentru Jocuri de Noroc preia Compania Națională Loteria Română de la Ministerul Finanțelor Publice, în urma unei Ordonanțe de urgență³.

Măsura i-a luat prin surprindere chiar și pe unii miniștri, care au opinat că așa o treabă încalcă legislația europeană, că să nu mai vorbim de legea bunului simț, aceasta din urmă arătându-ți clar că nu poți fi, în același timp, reglementator și jucător pe piața loteriilor. Consiliului Concurenței, însă, nu i s-a părut nimic necurat în această manevră, dând doar indicații precise – și, desigur, prețioase – ca Loteria să funcționeze după criterii stricte de performanță, de parcă asta ar fi schimbat cu ceva situația de fapt. Când operatorii privați au protestat, șefa Oficiului de mai sus a spus că ei își fac griji doar pentru că sunt incompetenți, pentru că, până atunci, nu au avut niciodată concurență, și acum, când o au, nu mai sunt capabili să obțină rezultate. Na, că le-a zis-o!

Un exemplu din categoria "curățenia de toamnă" a ajuns și la noi în oraș. Un cetățean din Reșița a filmat, nu demult, cum angajații unei firme locale de salubritate aruncau deșuri în râul Bârzava taman în ziua în care Primăria a anunțat public că înăsprește drastic condițiile de depozitare a deșeurilor casnice și menajere. Sau, tot din categoria semi-ecologistă, un scandal a zguduit de curând Romsilva, când un director pus sub urmărire pentru furt și abuz în serviciu a fost uns inspector. El urma să verifice cât de bine își fac treaba angajații administrației pădurilor statului, raportând de îndată ce sesiza vreo neregulă, cu sârg și transparență din belșug. Confrunțați cu

nevoia de a justifica această decizie cel puțin paradoxală, dacă nu de-a dreptul cinică, maimarii pădurarilor au arătat că sunt oameni toleranți și deschiși la minte, pentru că, nu-i așa, "orice persoană este nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre definitivă"⁴. Ei nu se încurcă cu bârfele și ipotezele, doar cu adevărurile irefutabile, cu imanențele. Până să decidă instanța în vreun fel sau altul, lumberman-ul nostru controlează de îi sar capacele, fiind obligat, după spusele superiorilor cei degrabă iertători, "să-și îndeplinească corespunzător atribuțiile de serviciu"⁵ și nimic altceva.

Fiindcă, e clar, codru-i frate cu românul, de la registrul minor trecem direct la cel major, nimerind în miezul campaniei electorale de toamnă. Aflăm zilele trecute de la președinte care este profilul premierului ideal, o certitudine greu de atins chiar și în țări ce par mult mai hotărâte. Nimic mai simplu, însă, în turma noastră: ceea ce i se cere șefului guvernului este doar absența dosarului penal⁶. Analogia, pe placul omului simplu, nu întârzie: dacă nu putem angaja un paznic cu cazier, de ce să angajăm un premier cu cazier (rimă involuntară și întrebare retorică).

Lipsa unui asemenea trecut tulbure ar fi, așadar, o condiție minimală. Subliniind că nu face referire la un partid, pentru că acesta nu are cazier, ci doar la persoane fizice, președintele a crezut că a mai făcut o afirmație care se înțelegea de la sine. Dar, ce să vezi? Un lup nu suficient de singuratic se simte cu musca pe căciula din blană de miel și sare precum cel perpelit la foc mic de capra rămasă fără iezi. El rămâne tot în registrul familiar, evocând metafore animale și alimentare: nicăieri în Europa, aflăm, unui om care a furat un ou nu i se poate interzice reabilitarea și nu i se poate semna condamnarea la moarte, numai fiindcă așa vrea președintele. Cine se crede acesta? Nu este decât un om cu un singur vot.

După discursul indirect liber, vine și o modestă explicație: figură de stil utilizată (1) – litotă; merge ca o mânășă pentru că, etimologic, înseamnă frugalitate. Electoratul nu ar putea aștepta mai mult de la un simbol social-democrat. Figură de stil utilizată (2) – truism și paradox; un om votează o singură dată, în afară de cazul în care se plimbă cu autobuzul și votează de un număr de ori direct proporțional cu viteza cu care se deplasează autobuzul de la localitatea A la localitatea B,C,D,E.... Și, la final, exortarea supremă, tot în universul semantic al animalelor de companie, stimulând și papilele gustative ale electoratului, nu doar timpanele: penali sau nu – doar am avut din ăștia și la locale și n-a avut nimeni nicio treabă cu ei –, pe lângă cele o sută de taxe tăiate, vă mai tăiem și un porc. În viziunea lupului, există resurse pentru acest gest cetățenesc în iarna ce vine. Leiul fierbințea la mare și, în contextul deficitului acut pe piața de maimuțe la ora actuală, șansele lor de înșănătoșire sunt reduse. Așa că lăsați oile în treaba lor. Ignat fericit!

¹ Hans Blumenberg, *Lions*, Les Belles Lettres, Paris, 2014, p.11.

² Digi24.ro, 15 iunie 2016.

³ *Gazeta sporturilor*, 28 noiembrie 2015.

⁴ Știrile Banat FM, 4 mai 2016.

⁵ Ibidem.

⁶ *Gândul*, 26 octombrie 2016.

OAMENI ȘI LEI

CIPRIAN VALCAN

Hans Blumenberg, *Lions*, Les Belles Lettres, Paris, 2014, p. 11: "Hebbel preia în jurnalul său, în 1855, o curiozitate descoperită la enciclopedistul medieval Vincent de Beauvais, despre care autorul lui *Speculum Maius* afirmă că ar fi împrumutat-o de la niște cronicari arab și pe care revista *Weimarisches Jahrbuch* a socotit-o demnă de a fi transmisă cititorilor săi, în volumul I din anul 1854: Vederea unui om îi provoacă leului febră. Dar în acest caz el mănâncă o maimuță și se vindecă. *Similia similibus*".

Febra cu care se pricopsește bietul leu ce are neșansa de a vedea un om ar putea să aibă mai multe explicații. E posibil ca leul să întuiască puterea omului, viclenia lui endemică, strania-i încăpăținare de a născoci și meșteri capcane, iar asta i-ar ajunge pentru a dobîndi convingerea că e imposibil să-i impună lupta dreaptă, că el va prefera mereu subterfugiul, ocolul, ajutorul armelor, nebuzuindu-se niciodată pînă la capăt doar pe tăria propriului trup. Cuprins de teamă în fața unei asemenea arătări fără noimă, la jumătatea distanței dintre natură și artificiu, leul dă înapoi, nu se mai simte deloc confortabil, e apucat de o stranie senzație de rău organic, de parcă o subtilă otrăvă i-ar fi fost picurată în corp.

Febra e simptomul neputinței de a încadra în mod corespunzător o asemenea ființă compozită, e dovada unui impas taxonomic. Neputînd să înțeleagă, leul e biruit de spaimă, reacțiile-i naturale nu mai par suficiente, colții și ghearele se dovedesc desuete pentru a-i impune dominația. Iar un leu care nu poate să domine trebuie să moară. E singura lecție pe care ne-o oferă istoria naturală.

A doua explicație ar fi aceea că leului îi e silă de oameni, vederea lor îl îmbolnăvește, prezența lor îi strecoară îndoiala în minte, punîndu-i sub semnul întrebării toate certitudinile dobîndite în savană. Principiile lui estetice sînt radical contrazise de această ființă ce i se pare neterminată, ale cărei slăbiciuni și însușiri dizarmonice o transformă într-o prezență hidoasă, într-o urmă grotescă a capriciilor Creatorului. Aflat în prezența unui monstru, leul ar prefera să întoarcă privirea, ignorînd în mod superior istoria eșecurilor naturii. Dar dacă îi e peste putință să evite oroarea, așa cum se întîmplă uneori, nu-i mai rămîne decît o singură armă – dezgustul. Febra e doar semnul neputinței lui de a se acomoda cu impurul și uritul, o sănătoasă deprindere naturală ce-l ferește de complicații ulterioare, ajutîndu-l să se țină la distanță de autointitulatul *homo sapiens sapiens*.

Nu e deloc exclus însă ca leului să-i fie, de fapt, milă de oameni, să le simtă fragilitatea, nesiguranța, complexele și micimea. Sigur pe el, demn, superior, mîndru se află în fața unor indivizi bolnavi de o veșnică șovăială, dominați de impulsuri contradictorii, de spaima imposibil de controlat sau de speranțe luxuriante. Fără convingeri ferme, fără idealuri neschimbătoare, fără virtuți de nezdruccinat, supuși mereu metamorfozei, evoluției, modei, întotdeauna cinici, anarhici, abulici, oamenii par în așteptarea unei catastrofe care să-i remodeleze radical, decupîndu-le altfel nu numai privirea asupra realității, ci și privirea pe care o întorc spre ei înșiși. Incapabili să se transforme singuri, incapabili să iasă din prizonieratul în care îi mențin sîcîitoarele lor obsesii și fascinațiile lor morbide, ei caută mereu un ghid, un salvator, un profet, eșuînd în mod exasperant, ratînd mereu ținta, ținîndu-se mereu departe de calea ce i-ar putea duce spre izbîndă. Deși se ferec din toate puterile de un asemenea deznodămînt, poate că singura lor ieșire din acest impas ar fi tocmai întîlnirea cu un leu, întîlnirea cu un leu care să consimtă să-i mănînce...

In prima situație, leul care mănîncă o maimuță o face, probabil, pentru a-și învinge teama, încercînd să se consoleze cu falsa impresie că, reușind să învingă copia parodică a omului, va reuși, în cele din urmă, să-l învingă și pe el, punînd astfel capăt anarhiei pricinuite de apariția lui scandalosă în sînul creației și restaurînd sacra ordine naturală, de a cărei reconstituire se simte direct responsabil.

În al doilea caz, leul pare să urmărească stîrpirea oricăror asemănări cu respingătoarea ființă care e omul, străduindu-se să împiedice răspîndirea dizarmonicului în natură. Incapabil să-și învingă dezgustul și să se îndrepte chiar împotriva omului, a cărui simplă privire îi provoacă o greață intensă, aducîndu-l în pragul bolii, leul se mulțumește să-i devoreze paștea, înfruptîndu-se cu nedisimulată plăcere din nereușita-i caricatură.

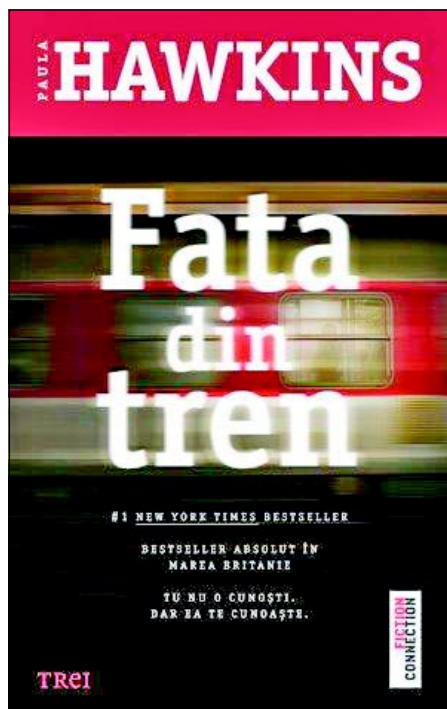
În ultima situație, leul acționează preventiv, înfricoșat, cel mai probabil, de îngrozitorul deznodămînt care o așteaptă pe maimuța ce s-ar apuca să-și imite ruda mai elevată, punîndu-și în minte să evolueze. Pornind de la dureroasa experiență a omului, el e convins că babuinul, lingurul cenușiu, cimpanzeul, macacul, gorila, toate aceste animale splendide în libera lor nepăsare ar începe să fie apăsate de teribile crize de conștiință, s-ar simți zdrobite de complexe, ar începe să investească în nesăbuite iluzii, și-ar ruina sănătatea mentală creînd utopii ce le-ar consuma întreaga energie, fără să le aducă în schimb nici cea mai mărunț satisfacție. Pentru a le scuti de contemplarea dureroasă a unui eșec inevitabil, leul își face datoria de caritate, se năpustește să le mănînce...

NAVETĂ PERICULOASĂ CRISTINA CHEVEREȘAN

Când ești înconjurat de tineri cu vârste cuprinse preponderent între 18 și 25 de ani, alături de care citești și discuți cărți, e aproape imposibil să nu te conectezi la gusturile și judecățile lor de valoare. Le susții, combați, dezbați; fără îndoială, le cunoști. Printre studenții mei, pe lângă lecturile "obligatorii" disecate în clasă, topul preferințelor e condus de genuri populare, bine reprezentate și pe piața traducerilor autohtone. De la versiuni de *fantasy* (tradițională, istorică, urbană etc.) la utopii/distopii, istorii alternative, romane de inspirație istorică (romantice sau nu) ori *thriller*-e de tot felul, diversele nișe literare se instalează, simultan sau succesiv, în prim-plan și își câștigă publicul prin rețete bine definite, trăsături clare și, nu arareori, scriitură sigură și ingenioasă. Dacă relativ recent vorbeam despre *Fata dispărută* a lui Gillian Flynn (2012), ecranizată la doar doi ani de la publicare și instalată confortabil în zona modelelor de thriller psihologic contemporan, *Fata din tren* (2015) a britanicei Paula Hawkins o urmează firesc.

Ajunsă la spectatori de cinema din întreaga lume în timp record, cartea face furori alternând vocile a trei femei cu existențe aparent banale, minore în registrul major al istoriei, cu probleme și dileme ușor de identificat în cotidian. În timp ce plictiseala, infidelitatea, nefericirea cronică, alcoolismul par a fi devenit elemente integrante ale vieții de zi cu zi într-o suburbie londoneză, agresiunea, violența, răpirea, crima rămân de domeniul senzaționalului. Sunt ingredientele în jurul cărora se construiește tensiunea bine dozată a unui roman ce mizează pe expunerea "monștrilor de lângă noi", dar nu numai. Pe de o parte, Hawkins desfășoară tacticos itele încurcate ale unor povești de comunitate mică, bântuită de obsesii, frustrări, drame existențiale dintre cele mai diverse și, simultan, universale. Pe de altă (și mai interesantă) parte, scriitoarea alege să se concentreze pe monștrii dinăuntru, pe umanitatea deviantă, granița fragilă dintre rațional și irațional, acceptabil și condamnable (de preferință penal), acțiune reprobabilă și rătăcire psihică ireparabilă.

Vocea principală aparține, nu întâmplător, celei mai puțin credibile naratoare; de unde și suspansul. Rachel bea. Părăsită de soț pentru o altă femeie (Anna, una dintre povestitoarele secundare), și-a pierdut slujba și căminul, iar excesele bahice nu îi fac favoruri. Locuiește la o cunoștință și își neagă condiția, ascunzându-și șomajul și continuând să facă naveta spre o destinație de acum fictivă. Se bucură de timpul petrecut în tren, de unde își vede fosta casă, invadată de noua familie a soțului pierdut, pe care nu încetează să îl hărțuiască/implore/blesteme în momentele de semi-inconștiență. Dacă acest moment o îngrozește și atrage bolnăvicios, punctul luminos al călătoriilor fără scop îl reprezintă analizarea unui cuplu stabilit la câteva case distanță de fostul domiciliu, întrucupare a fericirii domestice după care femeia tânjește. Proiectându-și trecutele iluzii și actualele fantezii în "Jess" și "Jason" (nume de cod atașate imaginii necunoscuților ce-i devin prieteni imaginari), Rachel ajunge să le știe obiceiurile și, prin simpla observare de la o fereastră impersonală, în perpetuă

mișcare, să descopere cu tristețe partea întunecată din spatele aparentei armonii.

Într-o dimineață, Megan (adevăratul nume al lui "Jess") sărută un străin sub ochii uimiți ai navetistei. Peste câteva zile, dispăre. Martor necunoscut al unor episoade ce ar putea ajuta ancheta, Rachel se zbate între dorința de implicare și conștiința faptului că frecvențele-i beții și ieșirile notorii nu o recomandă drept persoană de încredere. Mai mult, noaptea dispariției lui Megan pare o enigmă: dând din nou târcoale locuinței lui Tom, de care nu se poate desprinde, Rachel se trezește dimineața plină de sânge, lovită, fără amintiri concrete despre cele petrecute, suspectându-se de ceva cu atât mai oribil, cu cât îi e inaccesibil. "Încerc, cu disperare, să găsesc sens în aceste fragmente indefinite de memorie. Sunt convinsă că m-am certat cu cineva sau că am fost martora unei scene de acest fel. Să fi fost cu Anna? Degetele mele ating din nou rana din cap, tăietura din buză. Aproape că văd în fața ochilor, aproape că pot auzi cuvintele, dar totul se împrăstie din nou."

Lacunele din mintea torturată a femeii, comportamentul compulsiv, confuzia îi oferă Paulei Hawkins teritoriul ideal pentru propagarea tipului de incertitudine necesar perpetuării plauzibile a misterului. Mai mult, justifică intervențiile Annei (partenera aparent victorioasă a bărbatului fatal, Tom), și lui Megan (găsită ucisă într-o pădure), menite să umple golurile lăsate de viciul insuficient controlat de Rachel. Explorarea psihologică e interesantă nu doar din perspectiva personajului ce se luptă cu incapacitatea de relaționare corectă cu realitatea, ci și prin prisma naratoarelor secundare, care fac schimb de locuri pe măsură ce poveștile progesează și converg. Autoarea manipulează cu abilitate empatia cititorului, surprinzându-l, punându-i convingerile la încercare, oferindu-i incursiuni șocante în mintea protagoniștilor, răsturnând ideile preconcepționale. Finalul abrupt renunță însă la șicane epice și subtilități ale investigației, livrând pachetul bine ambalat cu precipitare contrastantă cu răbdarea articulărilor anterioare. Per ansamblu, un roman ce ține simțurile alerte și poate da coșmarurile (ne?)dorite.

VICTIME ȘI AGRESORI "DE SERVICIU" ADINA BAYA

Există câteva categorii de persoane care apar cel mai des în postura de victime în reportajele de știri difuzate la ore de maximă audiență. Mai exact: femeile, copiii și minoritățile de diverse feluri. Constatarea nu îmi aparține mie, ci lui George Gerbner¹, un nume important în cercetarea efectelor mass-media, și e bazată pe studii făcute încă din anii '80. Dar ea poate fi cu ușurință extinsă și pentru a dezgropa straturile de semnificații din spatele filmului *Fata din tren* (*The Girl on the Train*). În care trei femei suferă diverse tipuri de abuz emoțional sau fizic. Și doi bărbați sunt responsabili pentru acel abuz. Bariera dintre cele două tabere – victime și agresori – e departe de a fi impermeabilă. Dar ea semnalează clar meteahna teză a filmului. Faptul că ține neapărat ca lucrurile să fie împărțite în alb și negru, simplificate și expuse în lumina (prea) clară a evidenței, arătându-i cu degetul privitorului ce trebuie să înțeleagă și cum. Și gratificându-l la final cu un happy-end destul de improbabil.

Inspirat din romanul foarte tradus și foarte bine vândut al lui Paula Hawkins, *Fata din tren* aduce pe ecran o încrengătură de personaje feminine și masculine, implicate în relații amoroase actuale, trecute sau dorite. Centrul focal este Rachel (Emily Blunt), care are un atașament obsesiv față de fostul ei soț, Tom, actualmente căsătorit cu ex-amanta Ana. Complet distrusă emoțional de eșuarea mariajului și de incapacitatea de a avea copii, Rachel a devenit alcoolică. E șomeră și circula fără țintă cu trenul în/din New York zilnic, mințindu-și colega de apartament că pleacă la muncă. Își petrece timpul contemplând cu jind pe fereastra vagonului casele din suburbiile new-yorkeze, unde zărește prin ferestre fără jaluzele familii ce par fericite. O familie anume îi atrage atenția – un cuplu ce pare să întrușipeze exact viața pierdută de Rachel, și pe care îl caută cu privirea la fiecare călătorie cu trenul. Într-o zi, însă, o surprinde pe femeia din acel cuplu îmbrățișând un alt bărbat. Presupusa infidelitate o face pe Rachel să retrăiască eșecul propriului ei mariaj, dus la final de aventura extraconjugală a lui Tom. Cu mintea alterată de aburi etilici, ea coboară din tren și pășește spre casa femeii infidele, hotărâtă să își reverse asupra ei furia propriei ratări. Ce se întâmplă mai departe stă sub semnul confuziei induse de alcool. Dar ce devine curând clar e faptul că totul se finalizează cu o crimă.

Poveștea ne plimbă prin viețile a două cupluri și a relațiilor extraconjugale anexate lor, livrând sub forma unor piese de puzzle narativ indicii care să ne trimită spre identitatea criminalului. Secrete întunecate ies rând pe rând la suprafață din trecutul fiecărui personaj, adăugând straturi de mister și prelungind lista de posibili criminali. Narațiunea alunecă înainte și înapoi în timp, ajutându-ne să înțelegem motivațiile și legăturile complicate dintre personaje. Pe întreg parcursul, interesul regizorului Tate Taylor e în mod evident reprezentat de explorarea personajelor feminine. Și cu precădere

a lui Rachel. Bărbații din film, pe de altă parte, au mai degrabă consistența unor manechine de carton. Sunt acolo doar pentru a declanșa diverse puncte de inflexiune ale poveștii, iar regizorul nu simte nevoia să ne arate ce se află în spatele acțiunilor lor.

Tate Taylor pune în aplicare câteva dintre tehnicile de manual ale unui thriller psihologic. Jocul cu perspectivele, reluarea obsedantă a unei scene prin ochii mai multor personaje, cultivarea incertitudinii și lăsarea de indicii care incriminează, pe rând, diverse personaje – iată doar câteva. În afara lui Emily Blunt, însă, actorii sunt rareori capabili de a susține în mod convingător și cu adevărat profund partea lor din eșafodajul poveștii. Iar replicile din scenariu nu îi ajută nici ele, deloc. Parcă excesiv de simplificată, povestea devine până la final un soi de teză moralizatoare despre relația dintre sexe. În care nu numai că personajele feminine stau cuminte în rolurile lor de victime, dar autorul – ca zeu atotputernic asupra poveștii – îi și pedepsește pe "păcătoși".

Responsabilii de adulter își găsesc o moarte violentă, iar fostele lor victime pășesc încrezătoare în viață înainte. Și pentru că genul acesta de turnuri demonstrative nu pot fi nicicând inspirate din viața reală, scenariul e plin de întorsături greu credibile. Taylor aranjează decorurile, personajele și momentele poveștii pentru a te ține imersat în suspans, însă lasă descoperite multe întrebări ce răsar firesc în mintea privitorului capabil să fac legături între itele narrative. Mai degrabă mânuitor de contexte care reconfirmă stereotipuri, regizorul face un film cu victime și agresori "de serviciu", cu personaje care joacă prea evident un rol predefinit și pășesc prea departe de sfera verosimilului. În afara privirii pătrunzător-pierdute a lui Emily Blunt nu prea îți rămân multe în minte la finalul vizionării, din amalgamul adesea banal de personaje și decoruri.

¹ Gerbner, G. 1980. 'Death in Prime Time: Notes on the Symbolic Functions of Dying in the Mass Media' in *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 447, Jan. 1980.

O DIMINEATĂ LA CASTELUL ROQUE FORCADE

IOAN T. MORAR

Până să ajungem la castelul din Provence, să trecem puțin pe Valea Oltului, acolo unde face la stînga (cum vii dinspre București) o șosea care duce la Brezoi. Dar, într-o șmecherie a administrației locale, placa purtînd numele localității vîlcene apare înaintea de intersecție, pe șosea, astfel încît să poți fi prins cu radarul depășind viteza de 50 pe oră – că doar se consideră că ești în localitate. Șoferii știu despre ce vorbesc. Vreo doi kilometri din drumul Vîlcea-Sibiu e considerat făcînd parte din "vatra" localității Brezoi (în care n-am intrat niciodată, le cer scuze locuitorilor, nu e nimic personal, dar mă grăbeam). De fiecare dată – și am trecut de zeci de ori –, cu piciorul pe frînă, să nu iau amendă, am citit ce scria pe tablă: "Brezoi înfrățit cu Bouilladisse (Franța)". Ani de zile m-am întrebat ce-i cu localitatea aia franțuzească și cum a ajuns ea să se înfrățască tocmai cu Brezoi (iarăși, nu e ceva personal).

De cînd m-am mutat în Provence, am aflat ce e și cum arată. Mă despart doar 20 de kilometri de Bouilladisse și am fost acolo, ultima dată, acum cîteva săptămîni, cînd comitetul de "jumelaj" a organizat o seară specială, cu expoziție de fotografii din România și cu o selecție de autori români traduși în Franța, vizibili în holul Mediatecii (un fel de bibliotecă mai emancipată). La petrecerea cu lăutari francezi (cu influențe klezmer), a apărut, dintr-o dată, și Rona Hartner, care mi-a spus că s-a mutat și ea în Sudul Franței. A urcat pe scenă și a dansat, deși nu era prevăzută în program.

Acum ieșim din Destrousse, localitate înfrățită cu Horezu, și, aproape brusc, intrăm în Bouilladisse, localitate înfrățită cu Brezoi. Îmi imaginez miile de francezi care, trecînd pe lîngă tabla ce anunță localitatea, se întrebă ce e aia Brezoi (ei pronunță *Brezoa*) și cum de e posibilă îngemănarea asta. Răspunsul se află lîngă mine, pe scaunul din dreapta (Carmen stă în spate), și se numește Paul Julien, prietenul meu, președintele asociației Amitié Franco-Roumaine. E coautorul unui set de treisprezece înfrățiri dintre comune din Bouches-du-Rhône (departamentul cu numărul 13 în Franța) și comune din județul Vîlcea, de unde era Mircea Perpelea, fost consul la Marsilia în epoca în care s-au demarat aceste înfrățiri. Paul Julien a fost peste douăzeci de ani primar în La Destrousse, a fost de zeci de ori în România, în 1990, cu camioane de ajutoare. Pentru ca dragostea lui de România să fie cu acte în regulă, și-a luat licența universitară în Limba Română la Aix-en-Provence. I-am spus adeseori că el e un patriot român născut în Franța și asta nu e chiar o glumă.

Cît v-am povestit asta, deja ieșim din Bouilladisse, pe drumul spre Peypin. Sînt atent la indicațiile lui Paul. Văd imediat, pe dreapta, inscripția care ne arată că am ajuns: Château de la Roque Forcade. Intrăm pe un drum șerpuit printre măsline, un drum din toate filmele în care e vorba de Provence. Ne bucurăm de o vreme perfectă, cu un cer senin, fără urmă de nor. E albastrul ăla care a făcut ca mari pictori să se mute în zonă ca să se bucure de lumina provensală. După o colină, facem ușor spre dreapta și vedem castelul. În stînga lui, o clădire modernă, din sticlă, care oglindește viile. În dreapta, o altă construcție adăpostind instalațiile de vinificare.

Ne întîmpină Jean-Claude, membru și el în Asociația noastră. Cînd avem reuniuni la care se pune masa, el e responsabil cu bucatele. Am mîncat un gulaș excelent, făcut de el din povestirile unor clujeni pe care i-a găzduit. Nu am spus că gulașul nu e chiar sută-n sută mîncare românească, nu moare patriotismul nostru dintr-o farfurie. Dacă aș fi regizor și aș face un film despre rezistența franceză, l-aș lua și pe Jean-Claude, cu mustața lui ridicată în sus, răsucită din cînd în cînd, și cu basca venind, sînt sigur, din Țara Bascilor. Și, mai ales, cu surîsul lui optimist. De fiecare dată cînd îl văd, mi se pare că vine de la o filmare unde a jucat rolul de francez bonom. Proprietarul e un fel de unchi al lui, cineva foarte apropiat de Laurence și Frédéric Maurizot, cei care au cumpărat recent domeniul pentru a-l relansa.

Petrecerea inaugurală a avut loc acum cîteva săptămîni. Fusesem invitat, dar eram la Bruxelles, așa că a rămas să facem o "vizită privată". Am văzut fotografii de la eveniment, în clădirea cea nouă, acolo unde e amenajată o sală de recepții cu vedere panoramică spre vii, spre livada de măsline și spre munții din jur. Șapte firme de catering s-au întrecut în bunătați. A venit lume de la Marsilia (care se află la douăzeci de kilometri) și de la Aix (la aceeași distanță), dar și din împrejurimi. Dacă vreți să faceți o nuntă ca-n povești, să-mi spuneți, vă pun în legătură! (Castelul se închiriază cu totul, cu piscina, cu terasele lui, inclusiv cu cele opt camere în care puteți rămîne peste noapte).

Poate că, pînă ați ajuns aici, v-ați pus întrebarea, după modelul "Ce să caute neamtu-n Bulgaria", ce legătură am eu cu acest castel. Legăturile sînt Paul Julien, amicul lui (și al meu, sper), Jean-Claude, și ziua de Întîi Decembrie. Proprietarii locului au oferit sala de recepții și toate facilitățile, în mod gratuit, pentru a sărbători Ziua Națională a României. O ofertă generoasă, care, însă, nu poate fi onorată. E prea mult pentru noi. Nu avem mijloacele de a umple o sală cu sute de persoane. Ar fi fost minunat să avem de partea noastră Consulatul de la Marsilia, care să invite Corpul Consular, autoritățile. Așa încît, în schimbul găzduirii, să oferim vizibilitate Castelului. Dar asta nu se poate din motive obiective, să zic așa.

Să ne întoarcem. Jean-Claude ni-i prezintă pe proprietari, oameni care și-au luat în spate o povară deloc ușoară. Dar ei sînt optimiști, trebuie să reușească. Au renovat Castelul, au construit partea pentru evenimente. Sînt plasați într-un loc minunat, pe fosta Via Aurelia romană (Zisă și Via Aureliana), care lega Roma de Galia, de-a lungul litoralului mediteranean. Chiar pe domeniu au fost descoperite acum o sută de ani două vase romane de argint din secolul VII, vase pe care, ca să le vedeți, trebuie să înfrunțați coada de turiști de la Luvru. Proprietatea este atestată ca domeniu agricol în secolul al XIII-lea, cînd a fost cumpărat de generalul italian Doria, urmaș de vază al triburilor patriciene din Genoa.

Viile și livada de măsline au funcționat fără pauză, indiferent cine a fost proprietarul, de-a lungul secolelor. E o istorie care-i obligă pe Laurence și Frédéric să nu se facă de rîs. Și nimeni nu cumpără un astfel de domeniu dacă nu vrea să-l ducă mai departe. Nimeni nu-și îngroapă banii într-un loc

Foto: CARMEN MORAR

minunat numai și numai pentru a fi descoperiți, peste secole, de arheologii viitorilor. ("Domnule profesor, domnule profesor, ia vedeți ce am descoperit aici, cînd am săpat, cîteva sute de mii de euro îngropate de foștii proprietari. – Bravo, foarte bună descoperire, ia să expunem banii ăștia în Muzeul Arheologic de pe Marte, să se vadă cum era viața pe Pămînt în zbulciatul secol XXI. Ce obicei ciudat, să îngroapi banii. Voi scrie o carte despre asta").

Cu picioarele pe pămînt, însă, intrăm în clădirea în care, în vase de inox de ultima generație, mustul așteaptă să devină vin bun. Un vin cu istorie. Pentru că vinurile care n-au istorie se beau doar de sete, cel puțin aici, în Franța. Unde fiecare vin bun povestește ceva. Altfel nu rămîne mult la masă. Aici vor fi doar trei vinuri, trei culori, cel roșu bucurîndu-se de învechire în baric de stejar (se știe că vinurile roșii se bucură în baric, cel puțin cele care-mi plac mie).

Mai e pînă să vedem vinurile în sticlă, acum le gustăm într-o fază intermediară, în jurul unei gustări cu terină de mistreț, salam și brînză. "Măcar așa să ne răzbumăm pe mistreț", zice Jean-Claude, după ce ne-a povestit despre ravagiile pe care le-au făcut jivinele în vie, o problemă tot mai mare pentru viticultorii din Provence. E greu să te lupți cu mistreții, gardurile de împrejmuire costă mult și, uneori, nu sînt eficiente.

Viitorul vin are o culoare rozalie (și cel roșu, și rozé-ul), dar gustul deja începe să se definească. Trebuie să mai stea în cuvele de inox, apoi, cel roșu, în butoaiele de stejar. Vor ajunge în sticlă sub numele de *Cuvée la Promesse*, vinuri ale promisiunii într-un ținut care promise să devină o bijuterie a AOC Provence.

Frédéric se pricepe la vie, dar asta nu l-a împiedicat să-l cheme în ajutor pe unul dintre cei mai buni tineri vinificatori, Antoine Dürbach, cel care face vinul la celebrul Domaine de Trevallon (în Alpilles, între Saint-Rémy și Baux-des-Provence). Acolo, adesea, vinurile se vînd chiar înainte de a fi recoltați strugurii, se fac liste de așteptare. Iar prețul unei sticle începe de la 40 de euro!

Antoine e nepotul celui care, în 1950, a cumpărat domeniul agricol: pictorul și

sculptorul René Dürbach, prieten cu Albert Gleizes, pionier al cubismului, cu Fernand Léger, Robert Delaunay și Pablo Picasso. Din 1972, tatăl lui Antoine, Eloi, a plantat vie, favorizînd cabernet-sauvignon-ul, un soi nu foarte popular în Provence (care merge mult, la vinurile roșii, pe mourvedre, grenache și syrah), iar îndrăzneala a dat rezultate bune!

Dar, zice Antoine, nu doar bunicul lui a fost artist (s-a stins la 89 de ani, în 1999), ci și bunica Jacqueline, născută *de la Baume*, tapisieră și sculptoriță. Prin anii șaizeci ai secolului XX, Picasso a făcut un contract cu Jacqueline și René Dürbach pentru realizarea a trei tapiserii care să reproducă celebra sa lucrare *Guernica* (din perioada lui militantă, pe cînd spunea că *pictura nu este făcută să decoreze apartamente, ci este un instrument de război, defensiv și ofensiv cu care să lupți împotriva inamicului*). Antoine își amintește cum se juca prin atelierul bunicilor și i se atrăgea atenția ca nu cumva să se atingă de tapiseria la care tot lucrau, că e o operă importantă. Din cînd în cînd, mai trecea și nenea Pablo pe acolo. În ultimii lui ani s-a mutat și el aproape, în comuna Vauvenargues, de lîngă Aix. Acum, una din cele trei tapiserii decorează sala de consiliu a Clădirii ONU de la New York. Și asta și pentru că Antoine a fost cuminte și nu s-a atins de ea!

Dacă ești curios, e destul să ieși din casă. Aici, în Provence, dai peste fire care spun povești și te duc la alte fire, la alte povești, la alți oameni, la alte obiecte și locuri, sub același cer de un albastru ireal care a atras atîția pictori. Dacă îți pui imaginația la treabă, poți să-ți închipui că această dimineată la un castel din Provence e o tapiserie colorată în care se împletesc fire venind din Roma, pete de culoare povestind despre Picasso, măsline aliniate pe coline, mistreți atacînd viile, încăperi luxoase pentru viitorii miri, chiar imagini de pe Valea Oltului, nuanțe de prietenie adevărată și sentimentul că, din cînd în cînd, ni se dă șansa de a vedea, în lumina unei clipe, imaginea Paradisului proiectat pe pămînt. Din cînd în cînd, doar, și din loc în loc.

O tapiserie pe care v-o ofer cu drag.